

# KERTOMUS

SOSIALIDEMOKRAATTISEN  
PUOLUETOIMIKUNNAN  
TOIMINNASTA

VV. 1939—1943

HELSINKI 1944



# KERTOMUS

## Sosialidemokraattisen puoluetöimikunnan pöiminnasta vv. 1939—1943.

### Yleiskatsaus.

Viimeksi pidetyn puoluekokouksemme jälkeinen aika on ollut niin meillä Suomessa kuin muuallakin maailmassa harvinaisen kohtalokasta ja tapahtumarikasta. Riehuhan syttynyt suurvaltain, välinen sota, joka myöhemmin laajeni todelliseksi maailmansodaksi, jo viidettä vuotta ja tämän kertomuskauden kuluessa Suomikin on jo toistamiseen sodassa Neuvostoliiton kanssa.

On itsestään selvää, että vallinnut sotatilanne on luonut meilläkin oman leimansa niin uiko- kuin sisäpoliittiseenkin toimintaan samoin myös talouselämään. Puolueemme toimintaankin on poikkeuksellinen aika monella tavalla lyönyt leimansa. Niinpä mm. puolueen valistustoiminnan alalla on täytynyt käyttää monessa suhteessa aikaisemmasta poikkeavia toimintamuotoja.

Eun suurin osa puolueemme perusjärjestöjen aktiivisista toimialoista on joutunut joko asepalvelukseen tai työvelvollisina muille kunnille, on tästä luonnollisesti ollut monissa paikoissa huomattavaa puolueemme järjestötoiminnalle. Siitä huolimatta ei toimintamme yleensä ole päässyt herpaantumaan, vaan kotialle jääneet järjestötoverit ovat parhaansa mukaan pyrkimään, poissa-,olleiden paikat.;

yleisenä toimintaohjeena tällaisena poikkeuksellisenä ollut parhaalla mahdollisella tavalla vaikuttaa asioi-öyälle edulliseen suuntaan. Puoluetöimikunnan töista, syistä ole kuitenkin voinut olla niin paljon ulos- n normaalisisina aikoina, koska on esiintynyt monesti

sellaisiakin asioita, joihin nähden määriteltyjä kannanottoja ei asiain luonteesta johtuen ole voitu kokonaisuudessaan saattaa julkisuuteen. Puuttumatta tässä yhteydessä lähemmin yksityiskohtiin, on vain syytä todeta, että puolueemme ei sodankaan kestäessä ole hetkeksikään luopunut toiminnasta, joka tähtää vähäväkisen kansanosan elinmahdollisuuksien keventämiseen. Puolueemme edustajat hallituksessa, eduskunnassa ja kunnanvaltuustoissa ovat jatkuvasti työskennelleet sen hyväksi, että sodan rasitukset tulisivat tasapuolisesti jaetuiksi kaikkien kansankerrosten kannettaviksi, että elintarvikkeiden jakelu ja säännöstely kehitettäisiin todella tehokkaaksi ja oikeudenmukaiseksi, että hintojen nousu saataisiin ehkäistykseen, että palkkatyöväen toimeentulo saataisiin turvatuksi järjestämällä palkat hintoja vastaaviksi jne. Näin ollen on puolueemme sodankin aikana käytettävissään olevin keinoin toiminut vähäväkisille oikeutta tekevän sosiaalisen hengen toteuttamiseksi, samalla kuin se koko voimallaan on taistellut maamme itsenäisyyden ja kansamme paremman tulevaisuuden puolesta.

Edessämme on edelleenkin raskaita aikoja. Varsinkin työväenluokka joutuu niistä kärsimään. Mutta vaikeinakaan aikoina ei ole jättäytyttävä toimeettomiksi, vaan on sosialidemokratian pohjalla järkipäisesti ja parempaan tulevaisuuteen luottaen toimittava työväenluokan oikeuksien ja etujen valvomiseksi. Tällaisten poikkeuksellisten olosuhteiden vallitessa ovat sosialidemokraattisen työväenliikkeen mahdollisuudet luonnollisesti rajoitetummat kuin normaalisissa oloissa, mutta sillä on kuitenkin mahdollisuuksia tulokselliseen toimintaan, kunhan vain työväenluokka käsittää asemansa ja yksimielisenä toimii yhteisen asian hyväksi. Työväenluokalle on tärkeätä, että se säilyttää toimintamahdollisuutensa yli vaikeiden aikojen, jotta sillä normaalisten olojen palauduttua olisi edellytyksiä ryhtyä entistä voimaperäisempään työhön työväenluokan aseman kaikinpuoliseksi kohottamiseksi. Järjestövoimaa on lujitettava ja huolehdittava myösi siitä, että se arvonanto, jota muut yhteiskuntaryhmät nyt väike' aikoina ovat työväenluokalle osoittaneet, säilyy myös parempien tultua.

### **Sota- ja ulkopoliittiset tapahtumat.**

Jo vuoden 1939 alussa näytti kansainvälinen tilanne valta. Maailma oli täynnä väkivaltaa, jossa kaikkien keuden säännökset olivat käyneet voimattomiksi t' kanneet olemasta.

Siitä pitkästä väkivaltasarjasta, mikä vuoden 1939 aikana edelleeri jatkui, mainittakoon ensinnä Espanjan tasavallan kohtalo. Sen jälkeen kuin Katalonia tuli vallatuksi, Espanjan tasavallan kohtalo näytti selvältä. Sen jälkeen seurasi hallituksen kannatta jäinkin kesken jyrkkiä erimielisyyksiä ja lopuksi aseellinen välienselvittely, jossa voiton perivät ne, jotka halusivat neuvotella antautumisesta kenraali Francon kanssa. Tämä antautumisneuvottelu ei kuitekaan johtanut tulokseen, vaan kaikkien tasavaltalaisten alueiden oli antauduttava ehdoitta, mikä sitten tapahtuikin.

Miinchenin sopimuksen aikana Hitler juhlallisesti vakuutti luopuvansa kaikista aluevaatimuksista Euroopassa saatuaan Tshekkoslovakian sudeettisaksalaisen alueen haltuunsa, mutta jo kuusi kuukautta myöhemmin hän maaliskuun puolivälissä vuonna 1939 marssitti joukkonsa Tshekkoslovakiaan ja valtasi maan.

Saman maaliskuun 23 päivänä sai Puola tahtonsa läpi Liettuassa, pakottaen Liettuan luopumaan Memelin alueesta. Tässä politiikassaan se sai tukea Saksalta. Mutta nyt ryhtyi Saksa toteuttamaan suunnitelmiaan Puolaan nähden saadakseen haltuunsa Danzigin ja »Puolan käytävän». Kun Puolan taholta ei voitu hyväksyä Saksan esittämiä yksipuolisia vaatimuksia ja kun tilanne sittemmin näytti perin uhkaavalta, Ranska ja Englanti ilmoittivat asettuvansa Puolan taakse ja olevansa valmiit takaamaan sen koskemattomuuden. Tätä ennen olivat mainitut suurvallat käyneet pitkän aikaa neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa saadakseen aikaan yhteisen sopimuksen Saksaa ja sen laajentumispyrkimyksiä vastaan. Nämä neuvottelut eivät kuitenkaan johtaneet tuloksiin, mutta sen sijaan Saksa ja Neuvostoliitto yllättävästi solmivat keskenään hyökkäämättömyyssopimuksen elokuun 23 päivänä 1939. Kun Saksa tämän sopimuksen avulla oli turvannut selkäpuolensa, se alkoi entistä uhkaavammassa sävyssä esittää vaatimuksiaan Puolalle. Luottaen Englannin ja Ranskan kanssa tekemäänsä avunantosopimukseen, Puola hylkäsi Saksan vaatimukset ja seurauksena oli sota. Syyskuun 1 p:nä 1939 Saksan armeija ja ilmavoimat ylittivät Puolan rajat ilman sodan julistusta. Saman kuun 3. p:nä Englanti ja Ranska julistivat sodan Saksalle.

Euroopassa oli siten puhjennut suurvaltasota, jonka ensi näytös suoritettiin Puolan alueella. Sota muodostui Puolalle tuhoisaksi. Kun länsivallat eivät voineet antaa Puolalle niin kiireellistä apua kuin se olisi tarvinnut ja kun varsinaiset sotatoimet länsirintamalla eivät edes ehtineet alkaakaan, sai Puola yksinään vastaanottaa vihollisen koko hyökkäyksen. Kun sitten vielä Neuvostoliitto hyökkäsi Puolan taistelevan armeijan selkään syyskuun 17 p:nä, oli Puolan kohtalo ratkaistu. Syyskuun 28. päivänä antautui raunioiksi pommitettu

Varsova, minkä jälkeen seurasi Puolan alueen jakaminen Saksan ja Neuvostoliiton kesken.

\* \* \*

Meidänkin maamme joutui maailman suurpoliittisten tapahtumien piiriin. Englannin, Ranskan ja Neuvostoliiton neuvottelussa kolmi-valtasopimuksen aikaansaamisesta, oli ollut puhetta myös Suomea koskevasta takuusta. Hallitus oli omaksunut sen kannan, että avun-anto enempiä kuin itsenäisyytemme takaaminenkaan ei ilman meidän aloitettamme tai pyyntöämme saisi tulla kysymykseen. Millään sivul-lisella maalla ei saisi olla oikeutta sekaantua meidän sisäisiin asioi-himme, vaan meidän itsemme on saatava niistä päättää. Puoluetoimi-kunta käsitteli tätä asiaa ja hyväksyi hallituksen omaksuman kannan sekä lähetti Englannin ja Ranskan työväenpuolueille puolueen kantaa selostavan kirjeen, pyytäen samalla niiden apua demokraattisen maamme itsenäisyyttä ja skandinavisten maiden yhteisrintamaa vastaan kohdistuvan uhan torjumiseksi.

Syyskuun alussa vuonna 1939 alkanut eurooppalainen suursota ja sen edellä tehty Saksan ja Neuvostoliiton välinen sopimus heitti maamme ylitse pahaa ennustavan varjon. Suomi joutui heti alusta alkaen monenlaisten taloudellisten rajoitusten alaiseksi, kuten muut-kin Euroopan maat. Mutta ennen kaikkea herätti huolestumista se, että itäinen naapurimaa oli saanut vapaat kädet toimia omien tarkoi-tusperiensä hyväksi. Levottomuutta herättävästi vaikutti se kohtalo, jonka alaisiksi Baltian maat olivat joutuneet alistuttuaan Neuvosto-liiton vaatimiin alueellisiin luovutuksiin ja avunantosopimukseen. Kun sitten Suomellekin esitettiin kutsu saapua Moskovaan neuvotte-lemaan »tärkeistä poliittisista kysymyksistä», oli ymmärrettävissä, mitä tämä kutsu tarkoitti.

Suomen kanta näissä neuvotteluissa, joita kolmeen otteeseen kuu-kauden aikana käytiin Moskovassa, oli lyhyesti sanottuna se, että Suomen itsenäisyydestä ja puolueettomuudesta ei ollut mahdollista •tinkiä, mutta sen ohella oli valtuutettujen neuvottelijani koetettava tulla Moskovaa vastaan niin pitkälle kuin se näitä Suomen kannalta ehdottoman tärkeinä pidettyjä periaatteita loukkaamatta voi tapah-tua. Näistä näkökohdista pidettiinkin neuvotteluissa sitten kiinni. Suomi ilmoitti olevansa valmis erinäisiin myönnetyksiin, mikäli oli kysymys Kannaksella olevan rajan kohtuullisesta tarkistamisesta ja eräiden Suomenlahden saarten ja Kalastajasaarennon pohjoisimman osan luovuttamisesta. Neuvottelut epäonnistuivat kuitenkin Neuvos-toliiton vaatimusten kohtuuttomuuksiin. Paitsi rajan tarkistusta

Kannaksella, vaati Neuvostoliitto myös itselleen tukikohtaa Suomenlahden suulla, johon Suomi ei voinut suostua.

Neuvottelujen keskeyttämisestä huolimatta ei uskottu siitä johtuvan sodan puhkeamista. Olihan Suomen taholta toivottu neuvottelujen jatkamista ja niiden saattamista kumpaakin maata tyydyttävään tulokseen. Ei voitu uskoa, että Neuvostoliitto ilman muuta rikkoisi sen aloitteesta syntyneen hyökkäämättömyyssopimuksen, jonka piti jatkua ilman irtisanomisoikeutta vuoden 1945 loppuun.

Nämä otaksumat pettivät kuitenkin täydellisesti. Kuten myöhemmin on käynyt selville, oli Neuvostoliitto jo monta kuukautta aikaisemmin ryhtynyt valmistamaan hyökkäystä Suomeen ja tätä varustelua jatkui myös neuvottelujen kestäessä. Ilman sodanjulistusta alkoikin hyökkäys Suomeen marraskuun viimeisenä päivänä. Se alkoi yhfaikaa maalta, mereltä ja ilmasta.

Vielä Neuvostoliiton hyökkäyksen alettuakin Suomi koetti päästä jatkamaan rauhallisia neuvotteluja sopimuksen aikaansaamiseksi. Yhdysvaltain välitystarjoukseen vastasi Suomi sodan ensi päivinä myöntävästi, mutta Neuvostoliitto torjui sen. Myöhemmin koetti Suomen hallitus Ruotsin hallituksen välityksellä tarjota neuvotteluja, mutta tämäkin tarjous torjuttiin. Vielä yritettiin radion välityksellä kääntyä suoraan ulkoasiainkomissaari Molotovin puoleen ja ehdottaa verenvuodatuksen välttämiseksi välittömiä neuvotteluja, mutta tähänkään tarjoukseen ei saatu edes vastausta. Tämä kaikki osoittaa, ettei Neuvostoliiton hallituksella ollut haluakaan saada asiassa aikaan rauhallista ratkaisua. Tähän viittasi sekin, että Moskovassa oli asetettu ns. »Kuusisen hallitus», johon oli sijoitettu entisiä Suomen kansalaisia, joista osa oli paennut parikymmentä vuotta takaperin Venäjälle ja osa siirtynyt myöhemmin. Nähtävästi oli Moskovassa laskettu hyökkäyksen tapahtuessa Suomessa syttyvän kapinan ja kansalaissodan, joiden puhjettua Suomen valloitus olisi helppo asia.

Näissä laskelmissaan Moskova pettyi täydellisesti. Odottamattoman suurella yksimielisyydellä kokoontui kansamme puolustamaan maataan ja vapauttaan. Yli kolme kuukautta jatkui menestyksellinen puolustustaistelu tarmolla ja epätoivoisella sitkeydellä. Tämä puolustustaistelu saavutti kaikkialla maailmassa jakamatonta ihailua. Työväenluokan osuus tässä taistelussa oli alusta alkaen merkityksellinen, jonka seikan poliittiset vastustajammekin olivat pakotetut tunnustamaan.

Tämä ns. talvisota päättyi maaliskuun 12 päivänä 1940 Moskovassa solmittuun rauhaan. Tätä rauhaa on täydellä syyllä nimitetty pakko-rauhaksi, jonka ehdot muodostuivat maallemme erittäin raskaiksi. Siihen oli kuitenkin mentävä, sillä mahdollisuudet taistelun jatkamiseen olivat ehtyneet. Vastuunalainen hallitus ja armeijan ylin johto,

harkittuaan kaikkia asiaankuuluvia seikkoja, olivat tulleet siihen tulokseen, että silloisissa oloissa oli viisaampaa solmia rauha esityillä ehdoilla kuin jatkaa toivotonta taistelua, kun ulkomaista apua ei olisi riittävän hyvissä ajoissa ollut saatavissa.

\* \* \*

Vuoden 1940 aikana ei tullut mitään selvennystä kansainväliseen tilanteeseen. Päinvastoin suurvaltasota laajeni yhä, haudaten vyörynsä kansakunnan toisensa jälkeen. Huhtikuussa miehitti Saksa Tanskan ja hyökkäsi samanaikaisesti Norjaan. Norjan urhoollinen kansa taisteli maansa vapauden puolesta, mutta sen oli alistuttava ylivoiman edessä, varsinkin kun luvattu Englannin apu osoittautui vähäiseksi. Maa joutui saksalaisten miehittämäksi ja kuningashuoneen yhdessä hallituksen kanssa oli paettava Englantiin. Maassa ottivat vallan fascistiset ainekset, jotka yhteistyössä saksalaisten kanssa ovat pyrkineet järjestämään olot mieleisikseen.

Sama kohtalo kuin Tanskalle ja Norjalle tuli myös Hollannille, Belgialle ja Luxemburgille, jotka maat valloitettiin ja miehitettiin. Saksan koko voima kääntyi nyt Ranskaa ja Englantia vastaan. Helposti mursi Saksa Ranskan vastarinnan ja pakotti sen aselepoon kesäkuun 22 p:nä. Englantilaiset armeijat jättivät mantereen ja siirtyivät omaan maahansa. Suurin osa Ranskaa miehitettiin ja olot muodostuivat erittäin vaikeiksi. Saksan hyökkäys kohdistui nyt Englantia vastaan.

Hirvittävä ilmapommitus kohdistui sen kaupunkeja ja teollisuuskohteita vastaan. Samalla kiihtyi upotussota ennen kuulumattomaan määrään. Englanti puolestaan kohdisti ilmatoimintansa Saksaan ja sen miehittämille alueille.

Lokakuun 28. p:nä hyökkäsi Italia Kreikan kimppuun. Iässä hyökäyksessä uudistui samanlainen ihme kuin meidän talvisodassamme. Pieni Kreikka puolustautui ihailtavalla uljuudella, tuottaen hyökkääjälle suuria tappioita ja työntäen italialaiset maansa rajojen ulkopuolelle.

Vuoden 1940 aikana alkoi sota saada maailmansodan luonteen. Rooseveltin tultua valituksi uudelleen Yhdysvaltain presidentiksi, alkoi valtameren takainen avustustoiminta saada yhä valtavammat mittasuhteet. Englantiin lähetettiin yhä entistä suuremmassa määrässä kaikenlaista aineellista apua, samalla kuin Yhdysvaltain yleistä mielipidettä muokattiin vastaisia sotatoimia varten. Alkoi käydä selväksi, että ennemmin taikka myöhemmin Amerikan Yhdysvallat tulevat jälleen mukaan Euroopan sotaan.

\* \* \*

Vuoden 1941 alussa tapahtui sotatoimien laajeneminen niin, että ne kolme suurvaltaa, jotka olivat vielä Siihen saakka olleet sodan ulkopuolella, liittyivät mukaan. Amerikan Yhdysvaltain, Neuvostoliiton ja Japanin yhtyessä sotaan joutuivat laajat mantereet satoine miljoonine asukkaineen sodan pyörteisiin. Sodan ollessa vielä vuonna 1940 rajoittuneena Eurooppaan ja Afrikkaan, joutui nyt koko maailma mukaan tuohon jättiläispalloon.

Jo vuoden 1940 lopulla alkoivat suuret sotatoimet Afrikassa, jossa englantilaiset aloittivat hyökkäyksensä Libyan rintamalla. Nopeasti etenivät he Kyrenaikan valloitettuaan Tripolitanian rajalle. Siinä hyökkäys pysäytettiin sen jälkeen kun saksalaisia panssarivoimia oli tuotu Afrikkaan.

Myös eurooppalaiset rintamat muodostuivat vuoden 1941 aikana erittäin vilkkaiksi. Saksan huomio kiintyi Balkanille. Poliittisena valmisteluna tälle oli Bulgarian yhtyminen kolmen vallan sopimukseen. Sitä seurasi saksalaisten joukkojen marssi Bulgariaan. Suurvaltojen välinen köyden veto Jugoslaviasta päättyi siten, että Jugoslaviakin liittyi kolmenvallan sopimukseen. Maassa oli kuitenkin voimakas akselivastainen mielipide, joka johti vallankaappaukseen. Seurauksena oli sota Saksan kanssa. Hyökkäys Jugoslaviaan alkoi samalla kertaa kun saksalaiset joukot marssivat Kreikkaa vastaan. Nopeilla iskuilla lamautui Jugoslavian puolustus ja Kreikkakaan, vaikka se tekikin erittäin urhoollista vastarintaa, ei jaksanut kestää ylivoiman edessä, siitä huolimatta, että englantilaisia joukkoja oli tuotu sen avuksi. Muutamassa kuukaudessa joutuivat Jugoslavia ja Kreikka saksalaisten ja italialaisten miehittämiksi.

Balkanin sotatoimien aikana oli Neuvostoliitto osoittanut tyytymättömyyttään Saksan otteiden johdosta. Tämä tyytymättömyys ilmeni monenlaisina toimenpiteinä ja uhkailuina. Näytti ilmeiseltä, että Neuvostoliiton ja Saksan ystävyys, joka oli juhlallisella sopimuksella vahvistettu, oli kulutettu loppuun. Neuvostoliitto teki mielenosoituksellisesti Jugoslavian akselivastaisten ainesten kanssa ystävyys-sopimuksen sekä esitti avoimia uhkauksia Unkarille. Jännitys jatkui Saksan ja Neuvostoliiton välillä ja kumpikin puoli keskitti voimiaan rajalle. Ratkaisu tapahtui kesäkuun 22 p:nä, jolloin Hitler antoi armeijoilleen käskyn ryhtyä hyökkäykseen Venäjälle. Saksan mukana julistivat myös Italia ja Romania sodan Neuvostoliitolle. Muutamia päiviä myöhemmin seurasivat esimerkiksi Slovakia ja Unkari. Suomi joka oli ollut Neuvostoliiton taholta koko välirauhan ajan yhtämittaisen painostuksen japuristuksen alaisena, joutui heti sodan alussa hyökkäysten kohteeksi. Sen alueelle tehtiin laajoja lentohyökkäyksiä. Näin ollen joutui myös meidän maamme osallistumaan taisteluun Neuvostoliittoa vastaan.

Syntyi mittasuhteiltaan valtavin rintama mitä maailman historiassa on milloinkaan tunnettu. Se ulottui Jäämereltä Mustaanmereen. Valtavat ihmismassat ja kalustomäärät vyöryivät toisiaan vastaan. Neuvostoliitto oli rajoilleen koonnut suunnattomat armeijat ja valtavan sotakoneiston, jossa panssarivoimat olivat edustettuina ennen näkemättömässä määrässä. Saksalaisten nopeat iskut olivat alussa hirvittävän tehokkaita. Valtavissa saarrostaisteluissa saksalaiset tuhosivat tai ottivat vangiksi suunnattomia venäläisiä joukkomassoja ja saivat valtavia sotasaaliita. Venäläisten oli perädyttävä, mutta heidän vastarintansa oli kuitenkin voimakas. Saksalaiset tapasivat uudella rintamallaan kokonaan toisenlaisen vastustajan kuin mitä oli ollut Ranskassa ja Balkanilla. He saivat haltuunsa venäläisten peräytyessä täysin tuhotun maan ja saksalaisten oli tarkistettava käsitystään venäläisten taisteluvoimien ja mahdollisuuksien suuruudesta.

Jo ennen talven tuloa olivat saksalaiset valloittaneet Baltian maat, saartaneet Leningradin, tunkeutuneet keskilohkolla Moskovan edustalle, edenneet etelässä kauas itään ja valloittaneet Krimin Sevastopolia lukuunottamatta. Talven tultua oli hyökkäys keskeytettävä. Ankaraa talvea hyväkseen käyttäen ryhtyivät venäläiset vastahyökkäykseen ja pakottivat saksalaiset peräytymään suuria menetyksiä kärsien.

Heti saksalaisten hyökkäyksen alettua lähenivät Neuvostoliiton suhteet Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Länsivallat lähettivät sotatarvikkeita ja yhteistyö myös sotilaallisessa suhteessa alkoi päästä käyntiin. Turvataksaan lähi-idän öljyalueet kukisti Englanti Irakin ja hyökkäsi Syyriaan ottaen sen valvontaansa. Täten turvattiin sotatarvikkeiden kuljetus Neuvostoliittoon Persianlahden satamista ja luotiin maayhteys Kaukaasian yhteistä puolustamista varten. Myös Muurmannin kautta toimitettiin sotatarvikkeita Neuvostoliittoon. Muurmannin rautatien säilymiseksi kuljetuksia varten painostettiin Suomea ja yritettiin saada armeijamme eteneminen pysähtymään ja vetäytymään takaisin. Painostus meni niin pitkälle, että Englanti Neuvostoliiton painostuksesta julisti maatamme vastaan sodan. Samaan aikaan julisti Englanti sodan myös Unkarille ja Romanianlle. Tätä maallemme annettua sodanjulistusta seurasi sittemmin myös Englannin dominoiden ja eräiden Etelä-Amerikan pikkuvaltioiden sodanjulistukset.

Yhdysvaltain ja Japanin välillä vallinnut pitkäaikainen välien kireys johti sotatoimien puhkeamiseen. Siitä seurasi myös Englannin ja Japanin välille sodan syttyminen. Oli kysymys Tyynen meren rikkaiden alueiden omistuksesta ja vaikutusvallasta siellä. Joulukuussa alkoivat sotatoimet japanilaisten suorittamilla rajuilla hyökkäyksillä

Yhdysvaltain ja Englannin tärkeitä tukikohtia vastaan. Hyökkäykset tulivat täydellisenä yllätyksenä ja johtivat suuriin menestyksiin. Tilanne Tyynellä merellä muuttui Japanille varsin edulliseksi. Tätä etua se käyttikin hyväkseen suorittaen nopeat valloitusotoimensa sekä Aasian mantereella kuin myös Tyynenmeren saarilla. Näissä sotatoimissa Englannin, Yhdysvaltain ja Hollannin laivastot kärsivät raskaita menetyksiä.'

Japanin liittyminen sotaan merkitsi ratkaisua myös Yhdysvaltain ja muiden akselivaltojen välisissä suhteissa. Joulukuussa Saksa ja Italia julistivat sodan Yhdysvalloille, jota seurasi lukuisia muita sodanjulistuksia, niin että sota muuttui koko maapalloa käsittäväksi suurpaloksi.

Kuten jo edellä on lyhyesti mainittu, joutui myös Suomi vuonna 1941 uudelleen sotaan Neuvostoliiton kanssa.

Vaikka Moskovassa solmitun rauhanehdot olivatkin Suomelle ylettömän raskaat, ryhdyttiin niitä kuitenkin Suomen taholta tunnon-tarkasti täyttämään ja järjestämään oloja tyypistetyssä maassamme niiden mukaisesti. Neuvostoliiton taholta sen sijaan ryhdyttiin Suomelle heti esittämään erilaisia kohtuuttomia vaatimuksia ja vähitellen kävi selväksi, että asemamme ennen pitkää saattoi jälleen muodostua uhatuksi. Tämä pakotti maamme olemaan varuillaan ja samalla myös varustautumaan pahimpien mahdollisuuksien varalle.

Saksan julistettua sodan Neuvostoliitolle kesäkuun 22 päivänä 1941 Suomi joutui uuden hyökkäyksen kohteeksi Neuvostoliiton taholta. Suomella ei siten vallinneessa tilanteessa ollut muuta mahdollisuutta valittavanaan kuin ryhtyä jälleen puolustautumaan. Näin joutui Suomi uudelleen sotaan Neuvostoliittoa vastaan, tällä kertaa Saksan rinnalla.

Sodan kulku maamme osalta oli vuoden 1941 aikana menestyksellistä. Sitä voitiin käydä paljon paremmissa olosuhteissa kuin talvisodan aikana. Käytyjen taistelujen avulla Moskovan rauhassa menetettyt alueet saatiin kokonaan vallatuiksi takaisin, jota paitsi myös valtakuntamme entisen rajan ulkopuolella sotajoukkojemme toimesta miehitettiin melkoisen laajoja alueita.

Koko sodan ajan Puolutoimikunta on johdonmukaisesti edustanut sitä kantaa, että sotamme on erillinen Saksan ja Neuvostoliiton välillä käytävästä sodasta ja että sotamme on nytkin yksinomaan puolustus-sotaa eikä sen tarkoituksena voi olla muu kuin kansamme vapauden ja riippumattomuuden turvaaminen. Varsinkin sotamme alkuaikoina

puolueemme taholta tuotiin myös useissa eri yhteyksissä esille se käsitys, että koska taistelumme on yksinomaan puolustustaistelua, olisi armeijamme ollut rajoituttava työntämään vihollinen maamme rajojen ulkopuolelle eikä pyrittävä valtaamaan rajojen takaisia alueita. Kun sotatoimia kuitenkin sotilaallisista syistä jatkettiin vanhojen rajojen ulkopuolellekin suuren osan Itä-Karjalasta joutuessa Suomen joukkojen miehittämäksi, Puoluetoimikunta puolestaan tahtoi alleviivata miehityksen tapahtuneen yksinomaan sotilaallisista syistä. Tästä johtuen on Puoluetoimikunta myös asettunut sille kannalle, ettei maatamme ole sidottava Itä-Karjalan asioihin enempää kuin sen strategisesti tapahtuneen miehityksen kannalta katsoen on välttämätöntä.

Vaikka Puoluetoimikunnassa on sodanpäämääriä koskevia kysymyksiä samoin kuin sodankäyntiin liittyviä muitakin kysymyksiä jouduttu käsittelemään useammassa eri yhteydessä, ei näitä kysymyksiä kuitenkaan ole voitu laajemmin ja yksityiskohtaisemmin julkisuudessa kosketella. On vain tyydytty näiden käsitysten esittämiseen hallitukselle pääasiassa hallituksessa olevien puolueen edustajien välityksellä sekä niiden selostamiseen erilaisissa informatioluontoisissa tilaisuuksissa lähinnä puolueen jäsenille.

Jo ennen sodan puhkeamista, lähemmin sanottuna kesäk. 21 p:nä 1941, Puoluetoimikunta yhdessä eräiden toisten työväenkeskusjärjestöjen elinten kanssa antamassa julistuksessa määritteli kantansa syntyneeseen tilanteeseen mm, seuraavasti:

»Työväestöä elähyttää tälläkin kertaa samat aatteet, jotka antoivat sen toiminnalle suuren iskuvoiman talven vv. 1939—40 ankarissa koettelemuksissa. Maan etu, sen koskemattomuus ja sisäisen järjestyksen kansanvaltainen pohja sekä vähäväkiselle oikeutta tekevän sosiaalisen hengen toteuttaminen ovat edelleenkin työväestön ohjenuorana. Sen vilpittömänä pyrkimyksenä on pelkästään maan suojeleminen sitä mahdollisesti uhkaavilta vaaroilta, joiden syntymisessä meillä ei ole mitään osuutta.»

Myöskin toisessa yhteydessä, Englannin työväenpuolueelle heinäkuun alussa, jolloin sotatoimet jo olivat käynnissä, yhdessä SAK:n työvaliokunnan kanssa lähetetyssä sähkösanomassa, määriteltiin Puoluetoimikunnan kanta käynnissä olevaan sotaan seuraavasti:

»Suomi on joutunut uudelleen sotaan Neuvostoliiton kanssa. Kansamme tahto oli tälläkin kertaa välttää sota. Neuvostoliitto hyökkäsi kimppuamme nyt niinkuin v. 1939. Moskovassa on selitetty, että Suomi on kokonaan tuhottava. Tämä aikomus on sopusoinnussa sen politiikan kanssa, jota Neuvostohallitus on noudattanut Suomeen nähden koko Moskovan rauhaa seuranneen ajan, kuten käy ilmi Suomen presidentin puheesta. Meillä ei ollut muuta mahdollisuutta

kuin puolustautua. , Työväki ei tässä suhteessa ole epäröinyt, vaan taistelee maansa riippumattomuuden ja kansanvaltaan perustuvan vapaan yhteiskuntajärjestyksen puolesta. Perustelumme ovat samat kuin v. 1939, jolloin alkaneessa sodassa Englannin työväen järjestöt osoittivat suurta myötätuntoa asiallemme.»

\* \* \*

Vuoden 1942 alussa sotatilanne • oli huomattavasti muuttunut. Tosin vielä syksyllä 1941 Saksan armeijan edettyä Leningradin, Moskovan ja Kaukaasian porteille, valloittaen neljässä kuukaudessa yli puolitoista miljoonaa neliökilometriä Venäjän asutuinta ja viljavinta aluetta, näytti siltä, että ratkaisu Saksan—Venäjän rintamalla saattoi tulla pianikin, mutta Saksan armeija oli liian rohkeasti edennyt suuren Venäjän sydämeen. Sen huoltolinjat olivat tulleet tavattoman pitkiksi ja vaikeasti hoidettaviksi. Lisäksi tuli harvinaisen aikainen ja poikkeuksellisen ankara talvi, jotka seikat aiheuttivat sen, että Saksan oli pakko pysähdyttää hyökkäyksensä— Tätä tilannetta ja sitä, ettei Saksa ollut valmistautunut talvisotaan, Neuvostoliitto käytti hyväkseen ja aloitti raivoisan hyökkäyksen lyödäkseen Saksan armeijan takaisin. Neuvostoarmeijan hyökkäys jatkui lähes viiden kuukauden ajan ja saksalaisten oli pakko luovuttaa takaisin huomattavia aloja valloittamistaan alueista.

Mitä lähemmäksi kevättä päästiin, sitä suuremmalla jännityksellä odotettiin Saksan keväthyökkäystä. Talvisodan puolustustaistelut olivat kuitenkin aiheuttaneet Saksan armeijalle niin suuria menetyksiä, että kevääksi suunniteltu hyökkäys pääsi alkamaan vasta kesällä.

Jos syyskuun ensimmäisinä päivinä Saksan armeija saavutti Volgan Stalingradin pohjoispuolella. Sen jälkeen jatkuivat taistelut Stalingradista. Venäläisten puolustus oli sitkeätä eikä saksalaisten onnistunut saada kaupunkia kokonaan haltuunsa, vaikka sen kohtalo ajoittain jo näyttikin ratkaistulta. Stalingradin taistelun jatkuessa sitkeänä ja verisenä tapahtui myös muilla rintaman osilla tärkeitä sotatoimia.

Venäläisten talvihyökkäys alkoi jo marraskuussa. Hyökkäyksen tarkoituksena oli lähinnä niiden saavutusten mitättömiksi tekeminen, jotka Saksan armeija oli hankkinut kesän ja syksyn aikana tunkeutumalla Volgalle ja Kaukaasiaan kuin myöskin Leningradin vapauttaminen siitä puolisaarroksesta, missä se oli ollut v. 1941 syyskuusta lähtien. Venäläisten hyökkäyksellä olikin menestystä, sillä saksalaisten ja heidän liittolaistensa oli useilla rintaman lohkoilla peräännyttävä ja luovutettava takaisin voittamiaan alueita.

Vuoden 1942 alussa Japani jatkoi voimakkaasti sotatoimiaan Intian ja Tyynen valtameren saaristoissa sekä Aasian mantereella. Vuoden ensimmäisen neljänneksen aikana japanilaiset valloittivat kaikki tärkeimmät Intian valtameren saaret sekä karkoittivat amerikkalaiset Filippiinien saaristosta ja miehittivät suurimman osan Uudesta Guineasta sekä kaikki strategisesti tärkeimmät saaret Tyynen valtameren lounaisosassa Salomonin saariin saakka. Aasian mantereella japanilaiset karkoittivat brittiläiset Malakan niemimaalta ja lopuksi myös Burmasta. Kiina joutui eristetyksi liittolaisistaan Amerikasta ja Englannista. Sotatoimet jatkuivat myös Kiinassa koko vuoden 1942, mutta mihinkään ratkaisuun ei sielläkään tultu.

Vuoden 1942 keskivaiheilla japanilaisten onnistui Tyynen valtameren pohjoisosassa miehittää Aleuttien saariston äärimmäinen kärki ja sulkea tien täten amerikkalaisten hyökkäystoiminnalta pohjoisesta käsin. Tyynen valtameren lounaisosassa oli vuoden jälkipuoliskolla kiihkeää ilma- ja merivoimien toimintaa. Näiden laajojen operatioiden tuloksena liittoutuneiden onnistui välttää Japanin taholta Austraaliaa uhannut maihinnousun vaara. Vuoden lopulla brittiläiset aloittivat Intiasta käsin hyökkäyksen Burmaan. Samanaikaisesti Yhdysvaltain laivasto suoritti huomattavia ja osin menestyksellisiä sotatoimia Salomonin saaristossa.

Pohjois-Afrikan rintamalla olivat sotatoimet vuoden 1942 aikana kovin vaihtelevia. Rommelin armeija, joka vuoden 1941 lopulla oli työnnetty takaisin Tripolitanian rajalle, alkoi vastahyökkäyksen valloittaen uudelleen Länsi-Kyrenaikan. Helmik. 4. p:nä tämä eteneminen päättyi. Kesäkuun alkuun asti kestäneen tauon jälkeen Rommel uudisti hyökkäyksensä. Brittiläisten 8. armeija tuli lyödyksi hajalle ja se vetäytyi Egyptin alueelle. Sen jälkeen seurasi noin 4 kuukautta kestänyt taistelutauko, kunnes brittiläinen 8. armeija, joka oli tappionsa jälkeen saanut vereksiä apujoukkoja ja amerikkalaisia ilmavoimia käytettäväkseen, lokak. 24. p:nä aloitti vuorostaan hyökkäyksensä. Muutamissa päivissä Rommelin puolustuslinjat murettiin ja hänen joukkonsa ryhtyivät perääntymään länteen. Samaan aikaan kuin Libyassa riehuivat taistelut, Pohjois-Afrikassa nousi maihin marrask. 8. p:nä amerikkalais-englantilainen armeija, joka miehitti Marokon ja Algerian kaikki tärkeimmät strategiset kohdat, ranskalaisten tekemättä huomattavampaa vastarintaa. Tällä Ranskan Pohjois-Afriikkaan tehdyllä maihinnousulla oli laajakantoiset seuraukset, sillä saksalaiset ja italialaiset ryhtyivät välittömästi sen jälkeen miehittämään Ranskan vielä miehittämättömiä olleita alueita ja lähettivät joukkojaan Tunisiaan. Näiden nopeasti seuranneiden tapahtumien huippukohdaksi muodostui Toulonin ka-

tastroofi: estääkseen laivastonsa joutumasta saksalaisten käsiin, ranskalaiset tuhosivat sen marrask. 27. p:nä.

Sotatoimien laajeneminen Pohjois-Af rikassa aiheutti myös tärkeitä poliittisia muutoksia; kaikki Ranskan afrikkalaiset siirtomaat yhtyivät liittoutuneisiin.

Vuoden 1942 lopussa brittiläinen 8. armeija oli jo saavuttanut Länsi-Tripolitanian ja Tunisiassa valmistauduttiin ratkaisevaan taisteluun akselin sillanpääasemista.

Länsirintamalla oli vuoden 1942 alussa ilmavoimien toiminta suhteellisen vähäistä, mutta vuoden toisella puoliskolla se vilkastui. Aloite oli pääasiassa englantilaisilla, jotka tekivät tuhoisia ilmahyökkäyksiä sekä Saksaan että Italiaan. Akselivaltain sukellusveneen jatkoivat menestyksellistä upotussotaansa, vaikkeuttaen liittoutuneiden jälkihuoltoa.

Myös diplomaattisella rintamalla oli toiminta vuonna 1942 verraten vilkasta varsinkin Etelä-Amerikassa, missä useimmat valtiot katkaisivat diplomaattiset suhteensa akselivaltoihin ja julistivat niille sodan. Merkittävä tapaus oli myös Espanjan ja Portugalin solmima Pyreneitten niemimaan puolustusliitto.

\* \* \*

Suomen sotarintamilla käytiin vuoden 1942 aikana vain torjunta-taistelua eikä vuoden alussa muodostuneessa rintamassa tapahtunut muita muutoksia kuin että armeijamme valtasi takaisin Suursaaren sekä molemmat Tytärsaaret. Venäläiset tekivät eräitä hyökkäysyrityksiä eri rintamaloikoilla. Huomattavimmat niistä tapahtuivat Syvärillä ja Louhen suunnalla. Kesällä 1942 Suomen meri- ja ilmavoimat upottivat Suomenlahdella 26 venäläistä sukellusvenettä sekä vaurioitettiin useita.

Se tilanne, joka syntyi vuoden 1941 lopulla, kun Iso-Britannia ja sen dominiot julistivat maallemme sodan, on maamme ja näiden valtioiden välillä vallinnut edelleen johtamatta kuitenkaan aseellisiin yhteenottoihin. Ne arkaluontoiset olosuhteet, jotka ovat aiheutuneet siitä, että Suomen on ollut pakko jatkaa puolustussotaansa asetoveruudessa Saksan kanssa samaan aikaan kuin Amerikan Yhdysvallat on tullut Neuvostoliiton liittolaiseksi, ovat vaikuttaneet epäedullisesti maamme suhteisiin Yhdysvaltoihin. Niinpä katkesivat jo vuoden 1942 alussa maittemme väliset konsulaarisuhteet, mistä on aiheutunut haittaa erityisesti Suomen ja Amerikan suomalaisten välisten asiain hoidossa. Suomen Yhdysvalloissa harjoittama yleisölle tarkoitettu tiedotustoiminta ja Yhdysvaltain Suomessa harjoittama vastaava toiminta keskeytyi niinikään vuoden 1942 loppupuolella. Diplomaat-

tiset suhteet edelleen jatkuivat ja maamme kaikissa yhteiskuntapiireissä jäi elämään toivo suhteiden paranemisesta.

Suomen suhteista muihin maihin mainittakoon, että Ruotsin kanssa läheinen kanssakäyminen ja ystävälliset suhteet ovat jatkuneet koko ajan. Tosin Ruotsin sanomalehdistö on silloin tällöin arvostellut maamme asennetta, mutta virallinen Ruotsi on aina osoittanut ymmärtävänsä meidän vaikean asemamme. On lisäksi syytä mainita siitä taloudellisesta ja humanitäärisestä avusta, jota Ruotsi ja myöskin Tanska ovat niin auliisti meille antaneet m.m. huoltamalla kymmeniä tuhansia lapsiamme ja satoja invaliideistamme. Suhteemme Saksaan ovat joka suhteessa olleet korrektit ja sen kanssa olemme olosuhteet huomioonottaen saaneet aikaan verraten edullisia kauppasopimuksia, jotka ovat taanneet meille välttämättömästi tarvittavat elintarvikkeet ja muut tärkeät kulutustarvikkeet.

\* \* \*

Vuosi 1943 muodostui suurpoliittisessa katsannossa hyvin monivaiheiseksi. Sotatilanne oli huomattavasti muuttunut ja se vaikutti suuressa määrässä yleiseen poliittiseen tilanteeseen. Ne menestykset, joita Saksalla oli ollut eri rintamilla, olivat saattaneet sen voimantuntoon ja laajentamaan tavoitteitaan. Tästä oli seurauksena, että se joutui hajoittamaan voimiaan ja samalla kuluttamaan niitä. Vuoden aikana muuttuikin tilanne eri rintamilla Saksalle epäedullisemmaksi, vaikkapa se Vuoden alkupuolella voikin merkitä tililleen eräitä menestyksiäkin.

Liittoutuneet olivat Afrikan rintamalla saaneet voimansa vahvistetuksi siinä määrässä, että ne pystyivät työntämään Saksan ja Italian joukot yhä kauemmaksi länteen ja lopuksi karkoittamaan ne kokonaan sieltä. Välimeri avautui näin liittolaisten käyttöön ja lisäsi niiden mahdollisuuksia sotatoimien tehostamisessa. Hitaasti, mutta hyvin suunniteltuina ne jatkoivat sotatoimiaan. Maihinnousu Euroopan mantereelle suoritettiin Sisiliassa, jonka valloitus onnistui akselijoukkojen sitkeästä vastarinnasta huolimatta. Myös Korsika ja Sardinia miehitettiin ja eteneminen jatkui Etelä-Italiaan, joka pian joutui myös liittoutuneiden haltuun. Isku oli kohdistettu heikoimpaan kohtaan akselimaiden rintamassa. Italiassa oli jo pitemmän aikaa esiintynyt sotaväsymystä, joka nyt, kun sota oli tullut sen omalle maakaramalle, puhkesi aktiiviseksi pyrkimykseksi päästä eroon siitä. Eräiden piirien salaiset neuvottelut liittoutuneiden kanssa johtivat siihen, että Mussolini kukistettiin suuressa fascistineuvostossa toimitetulla äänestyksellä. Uuden hallituksen ensimmäisenä tehtävänä oli aselevon aikaansaaminen. Se tehtiin erittäin raskain

ja ankarin ehdoin, joiden mukaan Italia joutui liittoutuneiden miehittämäksi ja maan asioiden hoitaminen alistettiin voittajien kontrollin alaiseksi.

Italia ei päässyt toivomaansa rauhaan eikä erilleen sodasta. Maassa oli vahvoja saksalaisia joukkoja, jotka jatkoivat taistelua liittoutuneita vastaan. Italia jakaantui kahteen osaan. Eteläinen osa on liittoutuneiden ja uuden hallituksen joukkojen hallussa, kuti sitävastoin pohjoinen osa maasta on saksalaisten ja fascistiselle järjestelmälle uskollisten joukkojen hallussa. Saksalaiset vapauttivat Mussoliinin ja toivat hänet johtamaan uutta fascistista hallitusta. Maa joutui sotaanäyttämöksi, ollen sellaisena edelleenkin. Hitaasti, mutta päättäväisesti ovat liittoutuneet työntyneet pohjoista kohden saksalaisten joukkojen tehdessä sitkeätä vastarintaa. Näissä sotatoimissa rauhoituu maa vähitellen. Rauhan asemasta oli Italia saanut keskuuteensa tuhoisan sodan.

Itärintamalla olivat saksalaiset edenneet kauas Kaukaasiaan tarkoituksella valloittaa siellä sijaitsevat öljylähteet sekä ottaneet haltuunsa koko Krimin sen jälkeen kun Sevastopol oli hurjissa taisteluissa saatu kukistumaan. Niinikään olivat saksalaiset edenneet Volgan rannoille sen jälkeen kun venäläiset olivat peräytyneet Donin mutkassa, joten saksalaisten haltuun joutuivat Donetsin laakion tärkeät teollisuusalueet. Mutta sitten alkoi itärintaman taisteluissa uusi vaihe. Venäläiset lopettivat peräytymisensä ja ryhtyivät sitkeisiin puolustustaisteluihin. Saksalaiset kokivat suuren epäonnistumisen Stalingradin valtausyrityksessä. Huolimatta siitä, että n. 22 divisioonaa miehiä ja suuri määrä kalustoa uhrattiin jäi Stalingrad valloittamatta ja saksalaisten oli aloitettava peräytymisensä. Se tavoite, joka oli suurella hyökkäysliikkeellä eteläisellä rintamalohkolla, nimittäin alisen Volgan saavuttaminen ja siten Kaukaasian sulkeminen Neuvostoliitolta, ei onnistunut.

Saksalaisten aseina syvällä vihollismaassa muodostui hyvin vaikeaksi. Kun venäläisten hyökkäys alkoi, tapahtui se valtavien mies- ja tarvikevoimin ja kaikesta päättäen pitkäaikaisen ja huolellisen suunnitelman mukaisesti. Stalingradin motissa karsimansa raskaan menetyksen ja vaikeiden huoltokuljetusten vuoksi ei saksalaisilla ollut mahdollisuutta enää pitää aloitetta käsissään. Yli 300 kilometriä pitkä rintama alkoi vyöryä länteenpäin ja saksalaisten on ollut yhtämittaisesti peräännyttävä ja lyhennettävä linjojaan. Paitsi etelässä, on peräytyminen tapahtunut myös pohjoisemmilla lohkoilla. Vuoden loppupuolella ei Leningradin saartorenkkaan kestämistäkään pidetty varmana, vaan valmistauduttiin peräytymään sielläkin. Siinä tarkoituksessa pantiin saksalaisten toimesta käyntiin Inkerinmaan evakuoiminen ja uusien puolustuslinjojen varmistaminen Viron rajalle.

Tämän evakuoinnin seurauksena sai maamme ottaa vastaan huomattavan määrän inkeriläisiä pakolaisia.

Koko vuoden 1943 ajan itärintaman taisteluissa oli aloite Neuvostoliitolla. Se onkin edennyt jatkuvasti ja työntänyt saksalaisia takaisin, niin että vuoden loppupuolella se oli saanut takaisin suurimman osan niistä alueista, jotka Saksa oli aikaisemmin vallannut Saksan peräytymiseen oli pakko, sillä sen voimien vahvuus oli suuresti heikentynyt sen vuoksi, että joukkoja oli ollut vedettävä Italian rintamalle ja hajoitettava niitä ympäri Eurooppaa odottamaan paljon puhuttua ja suunniteltua toista rintamaa sekä ehkäisemään mahdollista maihinnousua.

Saksan sodankäynnille tuotti vaikeuksia myös ilmasodan tehostuminen. Valtavat lentokonemäärät, jotka myös pommitusteholtaan olivat entuudestaan parantuneet, tuottivat Saksan sotatarveteollisuudelle ja yleiselle huollolle suurta tuhoa. Vaikka Saksa yritti parantaa ilmapuolustustaan, ovat pommituksien tuottamat tuhot vaikuttaneet jossakin määrin lamauttavasti sotatarveteollisuuteen. Kun tähän liittyy vielä upotussodan heikkeneminen liittoutuneiden tehostaessa puolustustaan, voidaan vuoden 1943 merkitä olleen Saksalle kovien koettelemusten ja epäonnistumisten aikaa.

Myös kaukoidässä oli vuosi 1943 akselivalloille epäedullinen. Sielläkin olivat liittoutuneet saaneet vahvistetuksi voimiaan. Amerikkalaiset ovat käyneet siellä menestyksellisiä taisteluja ja ajaneet japanilaiset pois useilta saariryhmiltä, jotka aikaisemmin olivat joutuneet niiden haltuun. Se iskuvoima, joka Japanilla oli ollut aikaisemmin, näytti vuoden 1943 kuluessa ehtyneen ja aikaisemman hyökkäyksen vaihtuneen puolustukseksi, jollaisena se esiintyi koko vuoden ajan.

\* \* \*

Samaan aikaan kuin sotatoimissa oli tapahtunut akselivalloille epäedullinen käänne, kehittyi myös diplomaattinen toiminta entistä vilkkaammaksi. Neuvostoliiton ja läntisten suurvaltain kesken oli alkanut esiintyä hankauksia. Neuvostoliitto oli vaatinut läntisiltä liittolaisiltaan suurempaa toimeliaisuutta sotatoimissa ja toisen rintaman muodostamista, tunnustamatta Italiassa kehittyneitä sota-toimia sellaiseksi. Myös kysymys pienten valtioiden asemasta, ja Venäjän länsirajoista oli aiheuttanut erimielisyyksiä. Neuvostoliiton ja Puolan Lontoossa olevan hallituksen suhteet olivat katkenneet sen vuoksi, että Katynin joukkohautojen paljastuksen jälkeen puolalaiset olivat asettuneet kannattamaan kansainvälisen tutkimuksen suorittamista. Venäläisten lähestyessä Puolan rajoja oli Puolan kysymys muutenkin tullut päiväjärjestykseen.

Näiden ja monien muiden syiden vuoksi oli herännyt tarvetta Neuvostoliiton, Yhdysvaltain ja Englannin yhteiseen neuvonpitoon, jossa sovittaisiin sodankäynnin yhtenäistytttämisestä ja poistettaisiin erimielisyyksien syyt. Ryhdyttiin puuhaamaan edellämainittujen suurvaltojen yhteistä neuvonpitoa. Moskovan vaatimuksesta sovittiin konferenssin paikaksi Moskova, jonne Yhdysvaltain ja Englannin edustajat saapuivat. Konferenssissa lieneekin sovittu yhteistoinnasta niin sodan aikana kuin myös sen jälkeen. Mahdollisuudet Saksan ja Neuvostoliiton välisen erikoisrauhan solmimisesta tulivat poistetuiksi. Tämä olikin antanut aikaisemmin paljon huolta länsivalloissa. Nähtävästi ei Moskovan konferenssissa saatu mitään ratkaisevaa päätöstä aikaan enempää Venäjän länsirajoista kuin pienten valtioiden kohtalostakaan. Ne oli kaikesta päättäen lykätty lähemmän valmistelun alaiseksi, jota varten muodostettiin eräänlainen kolmen vallan komisioni Lontooseen. Tämän tehtävänä oli hoitaa niitä pulmakysymyksiä, joita mahdollisesti tulisi esiintymään ja jotka aiheuttaisivat kysymyksessä olevien suurvaltojen välillä erimielisyyksiä.

Jo Moskovan konferenssin puuhailun aikana puhuttiin liittoutuneiden valtojen päämiesten yhteisen konferenssin tarpeellisuudesta. Sellainen saatiinkin aikaan. Yhdysvaltain, Englannin ja Kiinan valtakuntien päämiehet kokoontuivat Kairossa, jossa lienee sovittu näiden maiden yhteisestä sodankäynnistä ja muistakin heidän keskeisistä kysymyksistään. Neuvostoliiton, Englannin ja Yhdysvaltain päämiehet pitivät konferenssin Teheranissa, jossa lienee tehty hyvinkin kauaskantoisia päätöksiä sodan yhtenäistytttämisestä, sen päämääristä ja mahdollisesti myös erinäisistä rajakysymyksistäkin. Näistä kolmen vallan neuvonpidoista ei maailmalle ole annettu yksityiskohtaisempia tietoja. Ylimalkaisesti vain ilmoitettiin, että kaikki näiden maiden keskinäiset erimielisyydet on saatu sovituiksi ja niin sodan käynnissä kuin sen jälkeisten olojen järjestyksäkin päästy yksimielisyyteen. Näiden konferenssien jälkeen onkin ollut havaittavissa liittoutuneiden lisääntynyt aktiivisuus varsinkin toisen rintaman Valmisteluihin nähden.. Mitä taas pienten kansojen kohtaloon ja Venäjän länsirajaan tulee, niistä tuskin lienee mitään lopullista päätöstä saatu syntymään. Myöhemmin on voitu havaita, että konferenssissa on Neuvostoliitolla ollut ratkaiseva sananvalta. Sen vaikutus maailman asioihin on sen jälkeen kasvanut ja sille on annettu mahdollisuus päästä määrittelemään asioista sielläkin, misSä sen edut eivät välittömästi ole kysymyksessä.

Mitä meidän maamme asemaan tulee, ei ole saatu selvyyttä, onko sitä noissa konferensseissa käsitelty. Niiden päätöksistä on julkisuudessa mainittu, että sotaa akselivaltoja ja niiden vasalleja vastaan käy-

dään siihen saakka, kunnes ne ovat luopuneet aseista ehdottoman antautumisen pohjalla. Kuuluuko meidän maamme näihin vasallivaltoihin, vai onko se jonkinlainen »rajatapaus», kuten Amerikan ulkoministeri Hull lausui, siitä ei täytttä selvyyttä ole saatu.

\* \* \*

Meidän omilla rintamillamme ei vuoden 1943 aikana tapahtunut paljon mainitsemisen arvoista. Mitään suurempia sotatoimia ei suoritettu, vaan seisoiivat joukkomme vartiopalveluksessaan niissä asemissa, jotka siihen mennessä oli saavutettu. Myös vihollisen taholta ei vuoden kuluessa suurempia hyökkäysoimia esiintynyt, vaan päinvastoin oli havaittavissa vastassamme olevien joukkojen supistamista.

Mutta vaikka rintamillamme ei suurempia tapauksia ollutkaan vuoden aikana muistiin merkittävässä, tapahtui diplomaattisella rintamalla yhtä ja toista, joilla on ollut merkitystä ja jotka ovat antaneet aihetta keskusteluun niin omassa maassamme kuin myös maan rajojen ulkopuolellakin. Lähinnä ovat vuoden aikana kiinnostaneet suhteet kolmeen ulkopuoliseen valtioon, nimittäin Yhdysvaltoihin, Saksaan ja Ruotsiin.

Mitä ensiksikin suhteisiimme Yhdysvaltoihin tulee, ovat ne olleet arkaluontoiset koko sodan ajan. Yhdysvaltain taholta, jossa on esiintynyt suurta ymmärtämystä meitä kohtaan, on useita kertoja annettu kehoituksia ja nootteja, joissa on esiintynyt meille varoituksia ja toivomuksia. Vuoden alkupuolella tapahtui eräs noottienvaihto, jonka johdosta on esiintynyt sekä kansamme kuin myös puolueemme keskuudessa erilaisia mielipiteitä.

Maaliskuun 20 p:nä jätti Yhdysvaltain asiainhoitaja hallitukselle muistion, jossa hän Yhdysvaltain valtios sihteeri Hullin pyynnöstä tiedusteli, olisiko Suomen hallitus taipuvainen käyttämään hyväkseen Yhdysvaltain hallituksen hyviä palveluksia yhteyden aikaansaamiseksi Suomen ja Neuvosto<sup>1</sup> iiton hallitusten välillä, tarkoituksella saada keskustelu käyntiin vihollisuuksien lopettamiseksi ja rauhan palauttamiseksi. Tämän johdosta Suomen ulkoasiainministeri kiitti valtios ihteeri Huilia hänen ystävällisyydestään ja Yhdysvaltain hallitusta ja kansaa niiden hyvästä tahdosta ja esitti Yhdysvaltain asiainhoitajalle 24. p:nä maaliskuuta kirjeessä, että esitettyyn ehdotukseen suhtautumista varten olisi tärkeätä saada kaikki Yhdysvaltain hallussa olevat ja sille saatavissa olevat tiedot, koskien pohjaa, jolla neuvottelut aloitettaisiin. Kesti kauan, ennenkuin tähän saatiin vastaus ja sitä odotellessa hallitus ja eduskunnan ulkoasiainvalio-

kunta käsitteli asiaa perusteellisesti. Yhdysvaltain hallituksen vastaus saapui 10. p:nä huhtikuuta ja siinä ilmoitettiin, että Yhdysvaltain hallituksen tekemä yritys mahdollisten Suomen ja Neuvostoliiton neuvottelujen aikaansaamisesta tarkoitti vain välittömän yhteyden toimittamista kysymyksessä olevien maiden välille, jotta ne sitten itse neuvottelisivat rauhan aikaansaamisesta. Kun Amerikan hallitus ei ole halunnut toimia välittäjänä vaihtaakseen mielipiteitä rauhan ehdoista, se halusi ilmoittaa, ettei Amerikan hallitus voi täyttää Suomen taholta esitettyjä ehtoja ulkoasiainministeri Hullin ehdotuksen käsittelemiseksi. Kun Neuvostoliiton kannasta ei edes neuvottelujen alkamiseen ollut mitään tietoa saatavissa, eikä Yhdysvaltain puolelta oltu valmiita antamaan tukea ja takeita Suomelle tulevaisuudessakaan, vastattiin Suomen hallituksen taholta 10. p:nä huhtikuuta, ettei Suomen hallitus ollut nähnyt viitteitä eikä saanut tietoja, jotka osoittaisivat ehdotettujen neuvottelujen aloittamisen Neuvostoliiton kanssa nykyisissä oloissa johtavan kestävien takeiden saamiseen, minkä puolesta Suomi on käynyt suurin uhrein taistelua vuodesta 1939 lähtien. Näin ollen ei Suomelle jää muuta keinoa kuin jatkaa taistelua siihen saakka, kunnes sen tulevaisuus ja kansanvaltaisen järjestelmän säilyminen on turvattu ja uhka Suomea vastaan lakannut. Lopuksi toivottiin suhteiden Yhdysvaltain kanssa säilyvän hyvinä.

Tästä Suomen hallituksen vastauksesta oli seurauksena, että huhtikuun 23. p:nä useimmat Yhdysvaltain lähetystön jäsenet matkustivat lentokoneella Tukholmaan. Seuraavana päivänä tänne jäänyt asiainhoitaja pyysi vastaanottoa ulkoministerin luo kiireellisessä asiassa. Tämä vastaanotto asianhoitajan puolelta kuitenkin jostakin syystä siirtyi seuraavaan päivään, jolloin ilmoitettiin, että vastaanottopyyntö peruutetaan. Odotetusta diplomaattisten suhteiden katkaisemisesta ei siis tullutkaan mitään. Syynä tähän on mainittu eräät ulkopoliittiset tekijät. Tämän jälkeen suhteet Yhdysvaltoihin pysyivät entisellään muuttumattomina koko vuoden.

Tämä diplomaattinen välikohtaus johti eräisiin selvittelyihin Saksan kanssa. Niiden johdosta yrittivät välit viiletä. Loppujen lopuksi ne eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään vakavampiin seurauksiin, vaan jatkuivat suhteet hyvinä. Sitä osoittaa sekin, että kauppavaihtomme jatkui häiriöittä. Elintarvikkeita ja muita tärkeitä tarvikkeita saatiin sieltä jatkuvasti.

Myös muihin maihin jatkuivat suhteet entisellään. Ruotsin taholta osoitettiin jatkuvasti mitä suurinta myötätuntoa ja ymmärtämystä sekä annettiin kaikkea mahdollista apua humanitääristen periaatteiden mukaisesti. Aineellista apua ei Ruotsi voinut länsivaltojen painostuksen vuoksi antaa, mutta välillisesti on kuitenkin tunnettu

elämässämme Ruotsin auttava käsi. Tanskan kanssa käyty kauppa- vaihto on ollut maallemme suurimerkityksellinen.

Ulkopoliittiset asiat antoivat vuoden aikana aihetta keskusteluun. Myös puolueemme sisällä on monissa eri yhteyksissä kiinnitetty niihin huomiota. Puoluetoimikunta keskusteli vuoden kuluessa useampaankin kertaan poliittisesta, tilanteesta. Keskusteluissa todettiin tilanteen meidän maamme osalta huonontuneen. Niissä on jatkuvasti esiintynyt se sama käsitys, joka puolueemme keskuudessa on koko sodan ajan ollut vallitsevana, nimittäin että maamme olisi koetettava etsiä mahdollisuuksia irtaantua sodasta niin pian kuin siihen avautuu tilaisuus maan itsenäisyyttä ja turvallisuutta vaarantamatta. Hallituksen sosialidemokraattisten jäsenten tietoon on saatettu puolue-toimikunnan kanta ja toivottu, että hallitus valppaasti seuraisi tilan- netta rauhanmahdollisuuksia silmälläpitäen. Myös puolueuuevos- tossa on poliittinen tilanne ollut vakavan keskustelun alaisena. Helmikuun 14. p:nä pidetyssä kokouksessaan puolueuuevosto julki- lausumassaan aikaisemman kantansa mukaisesti selitti, että: »Suomen nykyinen sota talvisodan jatkona on puolustustaistelua, johon kan- samme on vastoin tahtoaan ollut pakotettu ryhtymään. Sen tarkoi- tuksena on yksinomaan maamme vapauden ja itsenäisyyden turvaa- minen. Se on siten erillinen sota, joten emme ole osallisia suurvaltain välisessä kamppailussa emmekä taistele kummankaan suurvaltaryh- män tavoitteiden puolesta. Se seikka, että Suomi Saksan rinnalla tais- telee samaa vihollista, Neuvostoliittoa, vastaan, ei muuta tätä tosi- asiaa. Siitä johtuu myös, että Suomi on vapaa päättämään sodasta irtautumisestaan, milloin siihen sopiva hetki ilmaantuu ja sen vapaus ja itsenäisyys on turvattu. Puolueuuevosto lausuu välittelunsa sen johdosta, että erällä tahoilla maassamme ei ole johdonmukaisesti omaksuttu tätä käsitystä, vaan on haluttu selittää pyrkimyksiämme maallemme vahingollisella tavalla. Puolueuuevosto odottaa, että hal- litus tähän astista valppaammin seuraa näitä, maallemme vahingollisia ilmiöitä ja ryhtyy toimenpiteisiin ehkäistäkseen niiden jatkumisen. Maamme ulkopoliittikan vastaiseen hoitoon nähden puolueuuevosto pitää tärkeänä, ettei maamme itsenäisyyttä vaarantaviin poliittisiin sitoumuksiin mennä ja että myös taloudellinen riippumattomuutemme säilytetään. Ulkopoliittikkamme päämääränä tulee olla hyvien välien ylläpitäminen ja niiden edelleen kehittäminen kaikkien niiden maiden kanssa, joihin maamme on ystävällisissä suhteissa. Yli- mielistä ja loukkaavaa suhtautumista muihinkin kansoihin on väl- tettävä. Erikoisesti korostaa puolueuuevosto suhteiden, lähentämisen merkitystä muihin pohjoismaihin samoin kuin Amerikan Yhdys- valtoihin huomauttaen, että on pyrittävä poistamaan ne esteet, jotka ovat omiaan vaikeuttamaan näiden suhteiden kehitystä. Itsestään

selvää on, että suhteemme Saksaan tulee olla ystävälliset ja korrektit.»

Marraskuun 7 p:nä pidetyssä puolueuueuvoston kokouksessa oli keskustelun alaisena poliittinen tilanne, josta kuultiin perusteellinen selostus. Julkilausumassaan puolueuueuvosto palautti mieliin, että jo ennen nykyisen sodan alkamista Sosialidemokraattinen Puolue yhdessä Sos.-dem. Eduskuntaryhmän ja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton kanssa tehosti maamme puolueettomuuden säilyttämisen välttämättömyyttä ja velvollisuutta pysyä erillään «kaikenlaisesta konjunktuuripoliitikasta. Puolueuueuvosto lausui: »Johdonmukaisena tälle kannalleen on puolue käynnissä olevan sodan alkamisesta lähtien selittänyt, että Suomen sodan tarkoituksena on vain kansaanne vapauden ja riippumattomuuden turvaaminen. Näiden näkökohtien tärkeyttä puolueuueuvosto edelleenkin teroittaa.»

Edelleen lausuttiin julkilausumassa: »Suomen kansa on halunnut elää rauhassa. Siitä huolimatta maamme on nykyisen suurvaltasodan aikana joutunut jo kahdesti sotaan. Me toivomme rauhan mahdollisimman pian palautuvan ja maamme pääsevän irtautumaan sodasta. Edellytyksenä on kuitenkin sellainen rauha, joka takaa maamme vapauden ja itsenäisyyden. Tästä emme voi tinkiä. Antautuminen vieraan vallan armoille ei voi tulla kysymykseen. Odotamme yleensäkin, että kun sota kerran loppuu ja kansojen kohtalot ratkaistaan, se tapahtuu ilmapiirissä, jossa pienten kansojen oikeutta kunnioitetaan ja niille taataan oikeus elää holhouksesta vapaina ja itsenäisinä.»

Kysymys sodasta irtautumisesta ja rauhan mahdollisuuksien tunnisteluista on muullakin tavalla joutunut puolueemme keskuudessa puheen aiheeksi. Suurta huomiota herätti elokuun 20 p:nä tasavallan presidentille jätetty 33 eri puolueisiin kuuluvan kansalaisen kirjelmä. Siinä esitettiin tasavallan presidentin tietoon huolestuminen sen johdosta, että maamme yleispoliittinen tilanne oli osoittanut huonontumisen merkkejä ja sen vuoksi maassa alkanut esiintyä levotonta mielialaa. Kirjelmässä lausuttiin, että kun eduskunta vuoden 1941 itsenäisyyden päivänä saattoi liittää pääosan Moskovan rauhassa luovutetuista alueista takaisin maahamme, oli sillä toimenpiteellä saavutettu se, mitä kansamme oli toivonut. Kansamme ei ole halukas osallistumaan suurvaltain välien selvitykseen, vaan on ollut valmis kantaamaan raskaita uhrejaan ainoastaan sellaisten tarkoitusten hyväksi, jotka sen omalta näkökannalta katsottuina ovat ehdottoman välttämättömiä ja väistämättömiä. Kirjelmässä huomautettiin siitä, että maamme asema on luisumassa kohti vaarallista ja maamme tulevaisuudelle ehkä kohtalokastakin tilannetta ja viitattiin erikoisesti suhteiden huonontumiseen Amerikan Yhdysvaltojen kanssa. Kirjelmän allekirjoittajat pitivät ulkopoliittikkamme tärkeimpänä päämääränä

pyrkimystä palauttaa suhteemme Yhdysvaltoihin uudelleen hyväksi ja luottamukselliseksi. Tämän lisäksi pidettiin siinä välttämättömänä, että valtion johtomme ryhtyisi toimenpiteisiin, joiden avulla voitaisiin päästä erilleen käynnissä olevasta suurvaltasodasta ja olojen vaatimien neuvottelujen avulla saada turvatuksi maan itsenäisyys, vapaus ja rauha.

Tätä kirjelmää ei liene tarkoitettu julkisuutta varten. Mutta siitä huolimatta sen sisältö oli joutunut Ruotsin lehtien tietoon ja saatettu siellä julkisuuteen. Seurauksena oli, että se myös omankin maamme sanomalehdissä saatettiin julkisuuteen. Asia aiheutti vilkasta huomiota ja keskustelua. Myös puolueemme keskuudessa siitä puhuttiin paljon. Yleensä paheksuttiin, että ne puolueemme jäsenet, jotka olivat kirjelmän allekirjoittaneet, eivät olleet asiasta neuvotelleet puolueen johdon kanssa. Asia oli käsiteltävänä puoluetoimikunnassa ja myös puolueuustossa kiinnitettiin siihen huomiota. Mitään toimenpiteitä ei se kuitenkaan aiheuttanut ja keskustelu sen johdosta lakkasi sittemmin.

### Sisäpoliittinen katsaus.

Sisäpoliittisesti alkoi vuosi 1939 lupaavin entein. Se kansanvaltaisen hallitussuunta, joka oli saatu aikaan viimeksi toimitetun presidentinvaalin jälkeen, jatkui edelleen maassamme. Määrätietoisesti pyrittiin kansanvaltaista ja parlamenttaarista järjestelmäämme edelleen lujittamaan ja kehittämään. Hyviä suhteita pyrittiin jatkuvasti ylläpitämään ulospäin sekä toisaalta määrätietoisesti työskentelemään kansan ja ennen kaikkea sen vähävaraisen osan aseman kaikinpuoliseksi kohottamiseksi. Tuloksia alkoikin jo olla näkyvissä. Kansanvaltainen hallitusjärjestelmä oli huomattavasti vakiintunut ja yleisessä mielipiteessä tapahtui myös huomattava muutos kansanvaltaiseen suuntaan. Useita tärkeitä sosiaalisia uudistuksia oli jo saatu aikaan ja monia uusia uudistuksia oli tekeillä. Maassa vallitsi rauha ja järjestys ja työväestölläkin oli tilaisuus järjestöjensä kautta toimia asemansa kohottamiseksi.

Tällaisten olosuhteiden vallitessa ryhtyi puolueemme vuoden alussa toivorikkaana suorittamaan niitä monia tehtäviä, jotka olivat edessä. Olihan keväällä pidettävä puoluekokous, heinäkuussa suoritettava eduskuntavaalit ja joulukuussa kunnallisvaalit. Molemmat edelliset tehtävät saatiinkin rauhan vallitessa suunnitelman mukaisesti suoritetuiksi, mutta kunnallisvaalit oli silloin vallitsevien olosuhteiden vuoksi siirrettävä.

Eduskuntavaaleissa saavutti puolueemme noin 63,000 äänen lisäyksen, mutta edustajapaikkoja saatiin kuitenkin vain kaksi lisää, joten sosialidemokraatteja tuli valituksi 85. Kansanvallan pahin vihollinen,

IKL kärsi vaaleissa musertavan tappion, sen edustajamäärän alentuessa 14:sta 8:aan. Kansa oli vaaleissa sanonut sanansa. Se oli viitoittanut kolmeksi vuodeksi eteenpäin selvän tien, joka tähtäsi kansanvallan lujittamiseen ja työväenluokan aseman kaikinpuoliseen kohottamiseen. Näissä merkeissä lähdettiinkin sitten uudelle taivalle. Mutta sitten katkesi äkkiä rauhallisen uudistuksen ja kehityksen tie. Uusista sosiaalisista uudistuksista oli toistaiseksi luovuttava ja eräiden jo hyväksyttyjen toimeenpanoa lykättävä tai niiden laajuutta supistettava. Kaikki voimat oli keskitettävä maan itsenäisyyden turvaamiseen.

Vuoden 1939 eduskuntavaalien tulosten tultua tunnetuiksi Ptk. käsitteli heinäk. 10 p:nä hallituskysymystä. Keskustelun jälkeen, jossa kiinnitettiin huomiota erinäisiin uiko- ja sisäpoliittisiin kysymyksiin, tultiin siihen tulokseen, että silloista hallituskokoomusta oli jatkettava. Kuitenkin pidettiin tarpeellisena saada hallituskumppaneilta selvyys heidän kannastaan erinäisissä tärkeissä kysymyksissä, joiden suhteen saattoi ilmetä erimielisyyksiä.

Hallituksen kokoonpanossa tapahtui syysk. 20 p:nä erinäisiä muutoksia. Osk. Reinikaisen erottua hallituksesta hänen tultuaan nimitetyksi lääkintähallituksen pääjohtajan toimeen oli yksi sosialidemokraattien paikka hallituksessa täytettävä. Niinikään pidettiin välttämättömänä erikoisen kansanhuoltoministeriön perustamista. Kansanhuoltoministeriksi nimitettiin pankinjohtaja R. v. Fieandt ja toiseksi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriksi kansanedustaja P. Salmenoja. Kun sota Suomen ja Neuvostoliiton välillä puhkesi, muodostettiin hallitus uudelleen, jolloin siihen tulivat mukaan kaikki eduskunnassa edustettuina olleet ryhmät, IKL:ää lukuunottamatta. Marraskuun 30. p:nä Cajanderin hallitus jätti paikkansa ja jouluk. 1. p:nä muodostettiin pankinjohtaja Risto Rytin johdolla hallitus, johon tuli neljä sosialidemokraattia, nim. Väinö Tanner ulkoministerinä, Mauno Pekkala valtiovarainministerinä, Väinö V. Salovaara kulkulaitosten ja yleisten töiden ministerinä sekä K.-A. Fagerholm sosiaaliministerinä.

Kun sodan aikainen hallitus sodan päätyttyä ilmoitti jättävänsä paikkansa, muodostettiin hallitus kiireellisesti uudestaan kohta rauhanteon jälkeen maaliskuussa 1940. Kokouksessaan maalisk. 28 p:nä Ptk. kiinnitti huomiota siihen, ettei se ollut saanut tilaisuutta käsitellä asiaa ennen hallituksen uudelleen muodostamista. Kun sillä kerralla ei kuitenkaan ollut varsinaisesti kysymys uuden hallituksen muodostamisesta, Ptk. katsoi hallitukseen jääneiden sosialidemokraattien olevan siellä puolueemme edustajina.

Kansanhuoltoministeri Väinö Tannerin pyydettyä elok. 15. p:nä 1940 vapautusta valtioneuvoston jäsenyydestä ja presidentin suostut-

tua pyyntöön sekä nimitettyä uudeksi kansanhuoltoministeriksi kauppa- ja teollisuusministeri Kotilaisen, Ptk. käsitteli samana päivänä pitämässään kokouksessa kysymystä siitä, oliko puolueemme edelleenkin oltava hallituksessa mukana, tullen asiassa myönteiseen tulokseen. Samalla päätettiin suositella uudeksi kauppa- ja teollisuusministeriksi johtaja Toivo Salmiota, joka sittemmin toimeen nimitettiin.

Tasavallan presidentin Kyösti Kallion ilmoitettua eroavansa toimestaan terveydellisistä syistä oli uusi presidentti valittava joulukuussa 1940 jäljelläolevaksi toimikaudeksi. Ptk. käsitteli kysymystä jouluk. 4. p:nä, tullen siihen tulokseen, että presidentin vaalissa oli ennen kaikkea pyrittävä säilyttämään se kansanvaltainen pohja, jolle viimeksi toimitettu presidentin vaali nojautui. Kun Tanner kieltäytyi ehdokkuudesta, Ptk. tuli siihen tulokseen, että porvarillisista ehdokkaista saattoi lähinnä tulla kysymykseen pääministeri Risto Ryti. Käytyjen neuvottelujen tuloksena oli, että sos.-dem. valitsijamiesryhmälle esitettiin presidenttiehdokkaaksi Ryti, joka tulikin valituksi valtavalla ääntenenemmistöllä, saaden kokonaista 288 ääntä jo ensimmäisessä äänestyksessä.

Moskovan rauhan jälkeen ilmaantui maallemme runsaasti vaikeita jälkiselvittelyjä. Kokonaisen maakunnan, Karjalan, väestö joutui siirtymään ikivanhoilta asuinsijoiltaan muualle Suomeen. Näin ollen oli luonnollista, että koko valtiollinen ja julkinen toimintamme samoin kuin taloudellinen elämämmekin joutuivat jännittämään voimansa yksinomaan niiden kysymysten ratkaisuun, jotka kiinteästi liittyivät edellä mainittuihin asioihin.

Olosuhteet Euroopassa ja muuallakin maailmassa muodostuivat sellaisiksi, että pienissäkin demokraattisissa maissa jouduttiin valtiollisessa elämässä noudattamaan sodan sanelemia menettelytapoja. Sekä poliittisia että taloudellisia vapauksia oli pakko supistaa.

Niin vastenmielistä kuin on ollutkin erinäisten poikkeuslakien ja niiden perusteella annettujen asetusten voimassapitäminen ja yhä uusien poikkeussäännösten antaminen, on siihen kuitenkin ollut pakko määrättyissä rajoissa mennä. Puolueen elinten toimenpiteillä on kuitenkin pyritty siihen, ettei kansalaisten vapauksia tarpeettomasti rajoitettaisi ja että annettuja poikkeussäännöksiä mahdollisimman joustavasti sovellettaisiin käytäntöön.

Vuosi 1941 alkoi hallitusvaihdoksen merkeissä, koska pääministeri Ryti oli valittu presidentiksi jouluk. 19. p:nä 1940. Kun maaherra Pehkonen, jolle ensin annettiin tehtäväksi hallituksen muodostaminen, pääasiassa puolueemme vastustuksen johdosta ei tässä tehtävässään onnistunut, antoi presidentti hallituksen muodostamisen pankinjohtaja J. W. Rangellin tehtäväksi. Uuteen hallitukseen, joka muodostettiin tammik. 3. p:nä, tulivat edustetuiksi kaikki puolueet, myöskin.

Isänmaallinen Kansanliike, jolla aikaisemmin hallituksessa ei ollut edustajaa. Se muodostettiin pääasiassa edellisen hallituksen jäsenistä. Uusina ministereinä tulivat hallitukseen tri V. Annala toiseksi kulkulaitosministeriksi ja maanviljelijä T. Ikonen toiseksi maatalousministeriksi samalla kuin ministeri Koivisto siirtyi toiseksi valtiovarainministeriksi. Myöskin toimintaohjelmassaan uusi hallitus ilmoitti noudattavansa edeltäjänsä suuntaviivoja.

Kun eduskunta ratkaistessaan toukokuussa 1941 pika-asutuslain vastikemaapykälän kohtalon ei hyväksynyt ruotsalaisen kansanpuolueen taholta esitettyjä vaatimuksia, joita oli tehostettu ruotsalaisten kansankäräjien kannanilmaisullakin, erosi vapaaherra von Born hallituksesta. Hänen tilalleen nimitettiin uudeksi sisäministeriksi pankinjohtaja T. J. Horelli. Myöhemmin samana vuonna erosi terveydellisistä syistä kansanhuoltoministeri Kotilainen, jonka tilalle nimitettiin toimitusjohtaja V. A. Arola. Sodan alettua uudelleen Neuvostoliiton ja Suomen välillä, esitettiin useilta tahoilta toivomuksia Väinö Tannerin palaamisesta jälleen hallitukseen. Kun sitten Tannerilta oli myös virallisesti tiedusteltu, suostuisiko hän ryhtymään hallituksen jäseneksi, Ptk. käsitteli asiaa heinäk. 2. p:nä ja päätti yksimielisesti kehoittaa häntä osallistumaan hallitukseen. Kun ministeri Salmio sitten pyynnöstään vapautettiin valtioneuvoston jäsenyydestä, nimitettiin Tanner hänen tilalleen kauppa- ja teollisuusministeriksi. Syksyllä 1941 täydennettiin vielä hallitusta nimittämällä valtioneuvoston jäseneksi toiseksi kansanhuoltoministeriksi, lähinnä kaupallisia asioita hoitamaan tri Henrik Ramsay. Täten tuli myös ruotsalainen puolue jälleen edustetuksi hallituksessa.

Hallituksen ja eduskunnan keskinäiset suhteet olivat v. 1941 säännölliset ja muodollisesti katsottuna täysin luottamukselliset. Kuitenkin edellisiltä valtiopäiviltä siirtynyt esitys laiksi talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa eli ns. valtalaki aiheutti melkoisen kireää erimielisyyttä ja sen hyväksytyksi tuleminen kiireellisenä oli loppuratkaisussakin vain muutaman äänen varassa. Eräissä muissakin asioissa ilmeni jonkinlaista hankausta eduskunnan ja hallituksen välillä.

Vuoden 1941 sisäpoliittisista tapahtumista mainittakoon vielä-ns. kuutosryhmän vangitseminen. Elokuun lopulla pidätettiin aikaisemmin sos.-dem. eduskuntaryhmään kuuluneet, mutta siitä sekä puolueesta erotetut kansanedustajat K. H. Wiik, Cay Sundström, Yrjö Räisänen, Mikko Ampuja, Kaisu-Mirjami Rydberg ja Väinö Meltti, jotka olivat muodostaneet oman ryhmänsä, kuulusteluja varten. Samalla kertaa pidätettiin myös puolueesta erotettu kaupunginjohtaja Johan Helo. Myöhemmin heidät julistettiin vangituiksi ja virallisen syyttäjän nostettua syytteen heitä vastaan eduskunta totesi mainittujen.

kansanedustajain menettäneen edustajatoimensa. Vajalukuinen eduskunta saatettiin sen jälkeen täysilukaiseksi kutsumalla edustajaoikeutensa menettäneiden tilalle heidän varamiehensä. Helmikuussa 1942 edellä' mainitut henkilöt tuomittiin varsin raskaisiin rangaistuksiin.

Vuoden 1942 sisäpoliittisista tapahtumista mainittakoon, että eduskunta joutui käsittelemään lukuisia poikkeusvaltuuksien nojalla annettuja hallituksen päätöksiä ja asetuksia, joilla jatkuvasti säännösti ja rajoitettiin kansalaisten rauhanaikaisia oikeuksia ja vapauksia varsinkin taloudellisen elämän aloilla. Varsinaisessa lainsäädännössä suuritöisin ja kauaskantoisin oli hallituksen esitys uudeksi korvauslaiksi, jota oli kiirehdittävä, jotta kotikonnuilleen pitkin vuotaa palannut siirtoväki olisi päässyt aloittamaan uutta elämäänsä sodan raunioilla. Myös useita uusia verolakeja säädettiin ja muutettiin entisiä. Poikkeuksellisten olojen vuoksi siirrettiin myös sekä eduskunta- että kunnallisvaalit vuoteen 1944. Eduskuntavaalit siirrettiin sittemmin vielä vuodeksi eteenpäin. Samoin säädettiin presidentin vaalista poikkeuslaki, jonka mukaan v. 1937 valitut valitsijamiehet joutuivat suorittamaan presidentin vaalin helmikuussa 1943, jolloin tasavallan presidentiksi valittiin kahdeksi vuodeksi eteenpäin uudelleen Risto Ryti.

Vuoden 1942 aikana ei hallituksessa tapahtunut mitään sellaisia muutoksia, jotka olisivat johtuneet luottamussyistä.

Sen johdosta, että valtiovarainministeri Mauno Pekkala oli pyytänyt vapautusta valtioneuvoston jäsenyydestä ja kun Pekkala, joka jo aikaisemmin eri yhteyksissä oli halunnut jättää paikkansa valtioneuvostossa, ilmoitti ehdottomasti pysyvänsä eroilmoituksessaan, Ptk. kokouksessaan toukok. 20. p:nä katsoi, ettei se voinut asettaa estettä hänen eroamiselleen. Sen jälkeen Ptk yksimielisesti päätti esittää Pekkalan tilalle valtiovarainministeriksi kauppa- ja teollisuusministeri Väinö Tannerin, jonka tilalle kauppa- ja teollisuusministeriksi päätettiin suositella vaihtoehtoisesti joko johtaja Toivo Salmion tai johtaja Uuno Takin nimittämistä. Valtiovarainministeriksi nimitettiin sitten Tanner ja kauppa- ja teollisuusministeriksi Uuno Takki. Samoihin aikoihin nimitettiin kansanhuoltoministeriksi Henrik Ramsay ja toiseksi kansanhuoltoministeriksi agronomi Siivo Kantala. Mainittakoon tässä yhteydessä, että hallinnollisessa rakenteessa toteutettiin merkittäviä muutoksia mm. perustamalla valtiovarainministeriöön erikoinen kansantalousosasto ja veroasiain osasto sekä järjestämällä uudelleen kauppa- ja teollisuusministeriö.

Helmik. 20. p:nä Ptk käsitteli lopullisesti aikaisemmin asettamansa jaoston tarkastaman luonnoksen ohjelmaksi silloisissa oloissa nou-

datettavan politiikan suuntaviivoista, • hyväksyen tällöin ohjelman, jota katsottiin vallinneissa oloissa sopivaksi noudattaa ja Suositella myös muidenkin noudatettavaksi. Tämän ohjelman Puolueneuvosto sittemmin hyväksyi kesäk. 28. p:nä. Heti, kun Ptk. oli hyväksynyt mainitun ohjelman, se saatettiin tasavallan presidentin ja pääministerin tietoon. Heidän kauttaan sen lieene saanut tietoonsa myös Suomen Marsalkka.

Puolueneuvoston kokouksessa kesäk. 28. p:nä käytiin edellä mainitun ohjelman pohjalla laaja keskustelu, minkä jälkeen valittiin kolmihenkinen lähetystö käymään pääministerin luona esittämässä hänelle kokouksessa esitettyjä näkökohtia. Lähetystö, johon valittiin E. Kilpi, J. Vuorinen ja A. Aaltonen, kävikin sitten pääministerin puheilla, esittäen hänelle myös kirjallisesti yhteenvedon kokouksessa esitetystä mielipiteistä. Kirjelmän sisältö oli seuraavanlainen\*

»Kokouksessaan kesäkuun 28. p:nä Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen Puolueneuvosto kiinnitti huomiota maassamme nykyhetkellä noudatettavaan politiikkaan päättäen saattaa käsityksensä eräistä tärkeimpinä pitämistään kysymyksistä Herra Pääministerin ja samalla Valtioneuvoston tietoon.

Puolueneuvosto yhtyi yksimielisesti Puolutoimikunnan aikaisemmin nykyhetkellä noudatettavan politiikan suuntaviivoista hyväksymään ohjelmaan, joka Herra Pääministerille entuudestaan on tunnettu ja joka oheellisena seuraa tämän kirjelmän liitteenä. Puolueneuvosto haluaa tehostaa sen noudattamisen tarpeellisuutta maamme politiikassa, katsoen, että kaikki siinä esitetyt näkökohdat ovat soveltuvalta osiltaan edelleen yhtä vartenotettavia kuin silloinkin, kun puheenaoleva ohjelma Herra Pääministerille jätettiin: Puolueneuvosto tähdentää, että siinä esitettyjä näkökohtia olisi maan virallisessa politiikassa mahdollisuuksien mukaan myös julkisuudessa esitettävä. Sen kautta mm. hälvennet!äisiin niitä epäluuloja, joita kansamme syvien rivien keskuudessa maamme politiikasta ja asemasta sekä so-

\*

Samalla kun Puolueneuvosto omasta puolestaan saattaa tämän Herra Pääministerin tietoon, se lisäksi haluaa huomauttaa eräistä yksityisseikoista. Tällöin se kiinnittää huomiota ensinnäkin siihen, että sanomalehtisensuuria on viime aikoina käytännössä aiheettomasti tiukennettu ja ulotettu sellaisillekin aloille, joista kirjoittamalla tuskin voidaan vaarantaa maanpuolustusta. Käsittäen hyvin, että sota-aika asettaa rajoituksia sanomalehtienkin kirjoittelulle, katsoo kokous kuitenkin aiheelliseksi huomauttaa, että näissä rajoituksissa on tyydyttävä kaikkein välttämättömimpään ja varottava tarkoin, ettei sensuuri-toiminnalla anneta aihetta sellaisen käsityksen syntymiseen kansan keskuudessa, että sanomalehdistön suu on tukittu ja

lehdistö yhdenmukaistettu sillä tavalla, ettei se voi vapaasti kirjoittaa oloistamme ja niissä ilmenevistä epäkohdista.

Yleisradion ohjelmassa on myöskin kokouksen mielestä ollut paljon sellaista, jota tuskin voidaan pitää tarpeellisena tai sopivana yhtä vähän maan' sisäisen yhtenäisyyden lujittamisen kuin ulkomaisten suhteiden vastaisen kehittämisenkään kannalta. Tämän vuoksi pitäisi välttää kaikkea sellaista, joka loukkaa suurilukuista työväenluokkaa. Samoin on tarpeetonta käyttää ylimielistä ja halventavaa sanontaa toisista kansoista, riippumatta siitä, onko niiden kanssa voitu ylläpitää diplomaattisia suhteita taikka ei. Sellaista kuin »Eskon puumerkki» ei radiossa pitäisi esittää, mainitaksemme esimerkkinä vain tämän. Radion ohjelmisto pitäisi saada ennenkaikkea rakentavaksi ja kansaamme oikeassa mielessä yhdistäväksi.

Virallisen tai "puolivirallisen tiedoitus- ja propagandatoiminnan suhteen kokous halusi esiintuoda, että siinä, millä tavalla tätä toimintaa harjoitettaneenkin, pitäisi enemmän kuin tähän asti huomioida sitä, että käymämme sota on taistelua kansamme vapauden, riippumattomuuden ja kansanvaltaisen valtiojärjestyksemme puolesta. Yleensäkin olisi kaikessa virallisessa esiintymisessä samoin kuin kaikessa kansalaistoiminnassa korostettava näiden arvojen merkitystä ja vältettävä esittämästä sodanpäämääriä ja tavoitteita, jotka eivät ole sopusoinnussa sen ohjelman kanssa, johon alussa olemme viittanneet ja jonka suuntaviivojen noudattamista tässäkin kohden haluamme erikseen tähdentää. Voimiamme hajoittavana sekä vahingollisena maammB ja kansamme tulevaisuudelle pitää Puolueneuvosto erikoinen maassamme ilmestyvien äärimmäisyyslehtien valtio- ja yhteiskuntajärjestystämme vastaan tähdättyä järjestelmällistä kirjoittelua.

Puolueneuvosto pitää tärkeänä myöskin, että politiikassamme ei esiinny mitään sellaista, joka ei olisi sopusoinnussa Pohjolan yhteyden ja pohjoismaisen yhteistyön säilymisen ja lujittamisen kanssa. Sen vuoksi ei ole asetettava liiallisia rajoituksia näiden maiden, varsinkin Suomen ja Ruotsin, vapaiden kansalaisjärjestöjen yhteistoiminnalle eikä tarpeettomasti rajoitettava esim. ruotsalaisten sanomalehtien tänne tuontia eikä myöskään suomalaisten matkustamista Ruotsiin taikka päinvastoin, kuten valitettavasti viime aikoina on tapahtunut.

Yksityiskohtiin enempää puuttumatta haluamme saattaa nämä Puolueneuvoston kannanilmaisut ja käsitykset Valtioneuvoston tietoon lopuksi tähdentämällä sitä, että maamme politiikan tulee olla täysin itsenäistä sekä että kansanvaltaista valtiojärjestystämme on pyrittävä kaikin voimin suojaamaan ja siihen sisältyviä kansalaisten vapauksia ja oikeuksia sodankin aikana tyydyttävä rajoittamaan niin "vähän kuin mahdollista.»

Kirjelmässä tehdyt esitykset eivät yleensä johtaneet sellaisiin tuloksiin kuin oli odotettu.

Vuoden 1943 sisäpoliittisista tapahtumista kiintyy huomio ensiksi tasavallan presidentin vaaliin. Puoluetoimikunta käsitteli ensi kerran valmistelevasti tätä asiaa tammik. 12. p:nä pitämässään kokouksessa. Siinä päätettiin ottaa puolueuuvoston kokoukselle käsiteltäväksi myös kysymys presidentin vaalista. Kokouksessa käsiteltiin myös puolueemme suhdetta hallitukseen, johon katsottiin olevan syytä saada muutoksia presidentin vaalin jälkeen. Puoluetoimikunta totesi varsinkin ulkoministerin ja sisäministerin toimintaan nähden esiintyneen laajoissa piireissä tyytymättömyyttä. Myös puolueemme edustuksen todettiin olevan hallituksessa liian pienen, ottamalla huomioon eduskunnassa vallitsevat voimasuhteet. Puoluetoimikunta katsoi näiden asioiden yhteydessä olevan tarpeellista saada puolueemme omassa keskuudessa selvitetyn ne suuntaviivat, joita lähiajan politiikassa olisi pyrittävä noudattamaan ja sen vuoksi päätettiin puolueuuvoston kokousta varten laatia luonnos tällaiseksi ohjelmaksi.

Presidentin vaalissa päätti Puoluetoimikunta suositella noudatettavaksi entistä menettelytapaa, nimittäin e"ttä puolueemme valitsee edustajat neuvottelemaan ennakolta toisten puolueiden ryhmien kanssa. Puoluetoimikunta asettaa puolestaan kaksi edustajaa, toiset kaksi valitsee Sos.-dem. eduskuntaryhmä.

Helmik. 5. p:nä pidetyssä Ptk:n kokouksessa keskusteltiin presidenttiehdokkaista, joita oli julkisuudessa esiintynyt kolme, nimittäin entinen presidentti Ryti, marsalkka Mannerheim ja presidentti Ståhlberg. Laajan keskustelun jälkeen, toimitetussa äänestyksessä päätti Ptk suositella puolueuuvostolle ja puolueemme valitsijamiesryhmälle Rytin uudelleen valitsemista. Ptk:n vähemmistö oli Ståhlbergin ehdokkuuden kannalla.

Tällaisenaan asia joutui Puolueuuvostoon, missä se oli helmik. 14. p:nä laajan keskustelun alaisena. Puolueuuvostossa suuri enemmistö päätti asettua puoltamaan Rytin uudelleen valitsemista. Asiasta käytiin sittemmin neuvotteluja toisten ryhmien kanssa ja vaalissa saikin Ryti äänten enemmistön, tullen valituksi tasavallan presidentiksi.

Heti presidentin vaalin jälkeen astui päiväjärjestykseen kysymys hallituksen muodostamisesta. Puolueemme taholta ryhdyttiin neuvotteluihin Puolueuuvoston hyväksymän ohjelman pohjalla. Neuvottelujen alkuvaiheessa esitettiin Ptk:n ja SAK:n taholta erinäisiä toivomuksia, jotka hallitusta muodostettaessa olisi huomioitava. Yhteisissä neuvotteluissa esitettiin puolueemme taholta toivomus, että pääministeri tulisi keskustasta. Useita nimiä esitettiin pääministeriehdokkaaksi, mutta niistä ei päästy yksimielisyyteen. Monivai-

heisten neuvottelujen ja hallituksen muodostamisyritysten jälkeen sai tehtävän professori Linkomies, jonka taakse olivat porvarilliset ryhmät menneet ja meidänkin ryhmämme enemmistö päätti asettua Linkomiehen ehdokkuuden kannalle. Näissä merkeissä hallitus'sitten muodostuikin. Sen kokoonpano tuli seuraavanlaiseksi: Pääministeri Linkomies, ulkoasiainministeri Ramsay, oikeusministeri Lehtonen, sisäasiainministeri Ehrnrooth, puolustusministeri Walden, valtiovarainministeri Tanner, apulaisvaltiovarainministeri Reinikka, opetusministeri Kauppi, maatalousministeri Kalliokoski, kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri Salovaara, apulaiskulkulaitosministeri Ikonen, kauppaministeri Takki, sosiaaliministeri Fagerholm, kansanhuoltoministeri Ellilä, apulaiskansanhuoltoministeri Aura, ministeri kansanhuoltoasioita ja maatalousasioita varten Osara.

Suurella vaivalla syntyneen uuden hallituksen keskuudessa esiintyi heti alusta alkaen vakavia ristiriitoja. Ne syntyivät maalaisliittolaisten ministerien Ellilän, Reinikan ym. ajamasta maataloustuotteiden hintapolitiikasta. Hallituksen porvarillinen enemmistö saattoi yllättävillä otteillaan puolueemme hallituksessa olevat edustajat vakavasti harkitsemaan, voiko yhteistyö sen itsekään ja piittaamattoman politiikan puitteissa, jota hallituksen maalaisliittolaiset ministerit olivat alkaneet harjoittaa, olla mahdollinen. Ensimmäinen vakava ristiriita syntyi viljan hintojen korottamisessa tukipalkkiotietä. Niinpä esim. rukiin hinta korotettiin 5 markkaan kilolta. Kun valtiovarainministeri esitti, että tukipalkkioihin tarvittavat varat koottaisiin omaisuuden bruttoverotuksella, asettuivat porvarilliset hallituksen jäsenet sitä jyrkästi vastustamaan. Tästä oli seurauksena välien kärjistyminen siinä määrässä, että hallituksessa olevat puolueemme edustajat joutuivat harkitsemaan eroamistaan. Pääministerin onnistui kuitenkin löytää sovitteleva tie ja yhteistoiminta saattoi edelleen jatkua.

Maataloustuotteiden hintakysymykset kummittelivat muuten monessa eri muodossa vuoden aikana ja aiheuttivat sisäistä jännitystä sekä kiihkeitä keskusteluja eduskunnassa ja maan sanomalehdistössä. Ne esiintyivät viljan, perunan, sokerijuurikkaan, karjataloustuotteiden, vuotien yms. hintojen korotusvaatimuksina tai palkkioiden suorituksina. Myös tuotteiden luovutus yleiseen kulutukseen, tuotannon valvonta ja säännöstelyasiat aiheuttivat vuoden kuluessa paljon erimielisyyksiä ja puheenaihetta. Näistä asioista on puolueemme sisälläkin esiintynyt erilaisia mielipiteitä. Maatalouden edustajat ovat kannattaneet hintojen korotuksia ja tukipalkkioiden suorittamista, kun taas palkkatyöväestön edustajat ovat katsoneet maataloustuotteiden hintojen muodostuvan kannattaviksi rajoitetummillakin toimenpiteillä.

Maataloustuotteiden hintakysymykseen liittyi myös työvoimakysymys, joka vuoden 1943 aikana on ollut eräs vaikeimmista sisä-

poliittisista asioista. Kiin maan elintarvetilanne oli suurimmalta osaltaan riippuvainen maataloustöiden, suorituksista, oli työvoimakysymyksen ratkaisemiseksi turvaututtava erikoisiin työvelvollisuuskutsuntoihin. Näin saatiinkin liikkeelle asutuskeskuksista vähemmän tärkeistä toimista työvoimaa maatalouteen, jossa sata saatiin suurin piirtein tyydyttävästi kylvetyksi ja korjatuksi. Kun se vuonna 1943 tuliverraten hyvä, on se merkinnyt sitä, ettei suurempaa puutetta ole ollut havaittavissa. Päinvastoin on eräitä kulutustarvikkeita ollut saatavana runsaammin kuin edellisenä vuotena. Tähän varmaan vaikuttivat ne uudelleen järjestelyt, joita suoritettiin tuotannon valvonassa, luovutuksen tehostamisessa ja-jakelussa.

Hintakysymyksiin liittyvät myös palkat. Vuoden 1943 aikana ne muodostivat erään sisäpoliittisen keskustelun, joka varsinkin vuoden loppupuolella sai sangen laajan kantavuuden. Virkamiesten palkkojen uudelleen järjestelyn yhteydessä puhuttiin sekä eduskunnassa että maan sanomalehdistössä siitä hyvin paljon. Hallituksen annettua eduskunnalle esityksen virkamiesten palkkojen uudelleen järjestelyksi, aiheutti se kiivaan mielipiteiden vaihdon siitä, millä tavalla uusi palkkojen järjestely olisi suoritettava. Toiset olivat sitä mieltä, että palkkoja on korotettava määrätty prosenttimäärä kaikissa palkkaluokissa,, toiset taas näkivät tällaisessa järjestelyssä jäävän edelleen samat epäkohdat kuin aikaisemmissakin, joissa korkeampipalkkaiset olivat saaneet huomattavan parannuksen taloudelliseen asemaansa, mutta pienenipalkkaisten osalta parannus on jäänyt merkityksettömäksi. Tämän kiihkeän keskustelun tuloksena oli, että virkamiesten palkankorotus, kulki sitä linjaa, että alhaisemmissa palkkaluokissa on korotusprosentti korkeampi ja alenee korkeampiin palkkaluokkiin pain. Tämä järjestely on herättänyt yleistä tyytyväisyyttä.

Vuoden aikana on eräänä vaikeana sisäpoliittisena pulmana ollut, asutokysymys. Yhteiskunnalle on tuottanut paljon huolta ja vaivaa, saada lievennetyksi se huutava asuntopula, joka kaikkialla kaupungeissa ja muissa asutuskeskuksissa on esiintynyt. Vuoden aikana tässä suhteessa on yritetty asialle hyvinkin radikaalisia ratkaisuja, mutta käytännössä ei niistä liene ollut sanottavampaa lievennystä tilanteeeseen. Varsinkin köyhimmän väestön keskuudessa on asuntopula ollut huutava ja on voitu puhua jopa asuntokurjuudestakin. Ne toimenpiteet, joita asutokysymyksen alalla on suoritettu, lienevät vaikuttaneet ainakin sen, ettei asuntokurjuus ole päässyt niin suureksi kuin vallinneissa oloissa olisi ollut mahdollista.

Vuoden aikana on oman sisäpoliittisen kysymyksensä muodostanut valtiollisen poliisin edesottamukset. Tämä kysymys on antanut aihetta Ptk:kin keskustella useamman kerran niistä toimenpiteistä, joihin asian järjestämiseksi olisi ryhdyttävä. Myös Sos.-dem. eduskunta-

ryhmässä on tämä asia herättänyt huomiota ja onpa useamman keran valittu lähetystöjäkin sisäasiainministerin luo. Vuoden lopulla johtivatkin puolueemme taholta suoritettut toimenpiteet siihen, että valtiollisen poliisin päällikkö Anthorin vapautettiin toimestaan ja hänen tilalleen nimitettiin lakitieteentohtori Paavo Kastari. Valtiollisen poliisin toimintaa koskevan kysymyksen yhteydessä on jouduttu puhumaan poliittisten pakolaisten kohtelusta ja oikeuksista. Ptk. ja Sos.-dem. eduskuntaryhmä ovat tässä asiassa joutuneet useampaan kertaan käyttämään vaikutusvaltaansa ja esittämään toivomuksiaan hallituksen asianomaiselle ministerille. Myös poliittisten vankien ja turvasäilyksessä olevien oikeudet ja kohtelu ovat antaneet aihetta Ptk:n ja Sos.-dem. eduskuntaryhmän toimenpiteisiin.

Vuoden lopussa tapahtui hallituksen kokoonpanossa eräitä muutoksia. Sosiaaliministeri Fagerholm, joka oli tullut valituksi Alkoholi liikkeen johtajaksi, pyysi saada erota valtioneuvoston jäsenyydestä. Jo aikaisemmin hän oli tätä oikeutta anonut, mutta Ptk. ja Sos.-dem. eduskuntaryhmä eivät olleet siihen suostuneet. Tällä kertaa ministeri Fagerholm piti vapautustaan ehdottomana ja siksi siihen suostuttiinkin. Hänen tilalleen sosiaaliministeriksi Ptk. päätti suositella puoluesihteeriksi Aleksi Aaltosta. Tähän eduskuntaryhmä yhtyi. Sosiaaliministeriksi tulikin nimitetyksi puoluesihteeriksi Aleksi Aaltonen.

Apulaiskulutusministeri Ikonen, joka oli hallituksessa ollut lähinnä palautetun alueen edustajana, pyysi v. 1944 alussa vapautusta ministeritehtävistään. Hänen tilalleen apulaiskulutusministeriksi nimitettiin maisteri Väinö Kaasalainen.

### Katsaus maamme taloudelliseen elämään.

Suurvaltasota, joka sittemmin laajeni todelliseksi maailmansodaksi, samoin kuin omat sotamme, ovat tehneet maamme taloudellisen tilanteen verraten vaikeaksi. Sitä jälleenrakennustyötä, jota kohtaan kansamme tunsi Moskovan rauhan jälkeen suurta auliutta, ei saatu käyntiin niin nopeassa tahdissa ja sillä tavalla kuin olisi tahdottu. Ulkomaankaupan lamaantuminen on suuresti vaikeuttanut elintarviketilannetta. Sota ja sen seuraukset ovat aiheuttaneet valtion menojen huomattavan nousun, minkä kansalaiset ovat joutuneet monin tavoin kokemaan yhä moninaisempien ja suurentuneiden verojen muodossa.

Vuoden 1941 alkaessa taloudellinen elämä maassamme oli pulajasta huolimatta monilla aloilla noususuunnassa, mutta Suomen jouduttua uudelleen sotaan, se vuoden loppupuoliskolla joutui huomattavasti kärsimään. Kuljetusolot muodostuivat varsin huonoiksi kuljetusvälineiden rappeutumisen ja sotatoimista johtuneen liikenteen lisääntymisen vuoksi. Teollisuuslaitokset joutuivat kärsimään raaka-aineiden puutetta, vieläpä niilläkin aloilla, jotka saavat raaka-aineensa

kotimaasta. Tämä, samoin kuin kuljetuskeskusten polttoaineiden puute, johtui pääasiassa työvoiman puutteesta ja kuljetusvaikeuksista. Seurauksena oli mm. viennin huomattava tyrehtyminen, mistä johtui taas, kun tuontia kuitenkin on täytynyt harjoittaa mahdollisuuksien mukaan, suuri tuoutivoittoisuus ulkomaankaupassamme. Myös maatalous joutui kärsimään työvoiman puutteesta.

Vuoden 1941 kuluessa elintarviketilanne huonontui suuresti ja monista tärkeistä elin- ja kulutustarvikkeista ilmeni suoranaista puutetta. Elintarviketilannetta oli omiaan huonontamaan paitsi se seikka, että niiden saanti ulkoa oli varsin rajoitettu, myös vuoden 1940 huono vuodentulo. Myöskään kaikki tuottajaparit eivät ole täyttäneet tunnollisesti luovutusvelvollisuuttaan ja verraten laajassa mitassa harjoitetussa salakaupassa on maksettu varsin ylettömiä hintoja. Varsinkin vähävarainen kuluttajaväestö on joutunut tästä suuresti kärsimään. Hintojen kohotessa on palkkatyöväestön ja yleensä kuluttajaväestön elintaso alentunut. Sen vuoksi on ollut pakko korottaa myös palkkoja. Samalla kuin puolueemme taholta on pidetty tärkeänä hintatason vakaana pitämistä ja hallituksessa ja eduskunnassa on tätä tarkoitettavia toimenpiteitä tuettu, on puolueen taholta toisaalta tuettu myös niitä toimenpiteitä, joihin ammatillisen liikkeen toimesta kokenneiden elinkustannusten nousun johdosta on ryhdytty, varsinkin pienituloisimpien palkkojen parantamiseksi.

Myös maamme rahatalous on joutunut kovalle koetukselle puolustuslaitoksemme niellessä suunnattomasti varoja. Voidakseen peittää menonsa on valtion täytynyt turvautua lisättyihin veroihin ja lainoihin. Valtion lainaustoiminta onkin onnistunut varsin hyvin. Kun valtion talous kuitenkin ennen pitkää muodostuu kestäättömäksi, ellei supistuksia menoissa saada aikaan, on puolueemme taholta tähänkin asiaan kiinnitetty huomiota.

Keväällä 1942 asetetun finanssitoimikunnan ohjelmaehdotuksen mukaisesti on valtion rahantarvetta tyydytetty osittain tehostetulla verotuksella ja osittain lainoja ottamalla. Tämän ohjelman mukaisesti oli myös pyrittävä aikaansaamaan hinta- ja tämän rinnalla myös palkkasalkku. Näitä ohjeita valtio onkin sitten pyrkinyt noudattamaan, jotta setelistön kasvu saataisiin estetyksi ja rahanarvo ylläpidetyksi. Syksyllä 1942 säännösteltiin myös erityisellä asetuksella yleiset palkkasuhteet.

Parantuneen vuodentulon sekä ulkoa, pääasiassa Saksasta, saadun ravintoainelisän johdosta elintarviketilanne verrattuna edelliseen vuoteen huomattavasti parani v. 1942. Kehitystä parempaan suuntaan elintarvikealalla jatkui myös v. 1943. Sen sijaan on vaate- ja jalkine-tilanteessa edelleen tapahtunut huonontumista, käyden varsinkin ruumiillisen työn tekijäin ja lasten kohdalla varsin vakavaksi. Suuria

vaikeuksia on myös ollut voitettavissa polttoaineen hankinnassa ja maaseudulla on jatkuvasti ollut puutetta valaistusaineista, joita ei ole onnistuttu läheskään riittävästi maahan toimittamaan.

Suuriarvoisena apuna polttoaineen hankinnassa samoin kuin sadonkorjuussa ym. töissä on olhit se työvoimalisä, minkä eritoten nuorison mutta myös maan varttuneemman väestön innostunut ja uhrautuva talkotoiminta on antanut.

Vientiteollisuutemme tuotannon volyymi osoitti varsinkin vuoden 1942 jälkipuoliskolla kohoavaa suuntaa. Näin oli erikoisesti saha- mutta myöskin paperiteollisuudessa. Myöskin kotimarkkinateollisuus osoitti v. 1942 kohoavia lukuja, mutta tämä johtui kokonaan hintojen noususta. Ulkomaisten raaka-aineiden niukan saannin johdosta ovat kutoma- ja nahkateollisuuden tuotantomäärät pysyneet perin alhaisina ja rakennustoiminta on ymmärrettävistä syistä ollut koko ajan perin vähäistä.

Jatkuva pitkäksi venynyt sota on edelleen vuonna 1943 koetellut maamme taloutta. Varsinkin työvoiman huutava puute on lyönyt leimansa koko kansantalouteemme. Sitä on koitettu helpottaa talkoo- ja muulla vapaaehtoisella työvoimalla ja lopuksi on kaikkien reservien mobilisoimiseksi ollut pakko turvautua kansalaisten normaaleja vapauksia suuresti rajoittaviin työvelvollisuuskutsuntoihin.

Eriäissä suhteissa on kuitenkin edelliseen vuoteen verraten ilmeistä tilanteen parantumistakin ollut havaittavissa. Talouselämän sopeutuminen sota-ajan erikoisiin oloihin on kuluneen vuoden aikana ilahduttavassa määrin edistynyt. Eri aloilla suoritettu sitkeä uurastus monesti erittäin suurien vaikeuksien voittamiseksi on tuottanut tuloksia.

Suurimman osan kesää vallinneet verrattain suotuisat sääsuhteet vaikuttivat edullisesti satoon, joka lisääntyi myös sen johdosta, että takaisinvallatuilla alueilla otettiin maata uudelleen viljelykseen. Näin ollen leipäviljasatomme kuluneena vuonna oli jonkin verran runsaampi kuin edellisenä vuonna. Sateiden johdosta laitumetkin olivat koko kesän, ajan hyvät, joten maidon ja voin tuotanto kesäkuukausina oli n. 20 % edellisen vuoden kesäkauden tuotantoa suurempi.

Mutta maataloutemme osittaisesta voimistumisesta huolimatta olimme kuluneenakin vuonna suuresti riippuvaisia ulkomailta — pääasias-  
sa Saksasta — tuodusta viljasta. Tämän ulkomaisen tuonnin turvin leipäannos voitiinkin pitää runsaampana kuin edellisenä vuonna. Kun ravintorasva- ja liha-annoksetkin voitiin jakaa jonkin verran suurempina kuin edellisenä vuonna, muodostui elintarviketilanne kokonaisuudessaan huomattavasti paremmaksi kuin mitä se oli loppupuolella vuotta 1941 ja vuoden 1942 aikana. Sensijaan tekstiili- ja jalkinetilanne kuluneen vuoden aikana huononi jatkuvasti.

Samoin kuin maataloudessa voitiin myöskin teollisuustuotannossa todeta kasvua edelliseen vuoteen verraten. Tämä koskee niin kotimarkkina- kuin vientiteollisuuttakin. Niin sahatun puutavaran kuin selluloosan ja paperin tuotantoluvut nousivat ilahduttavasti. Tästä oli seurauksena, että ulkomaankaupпамme valtavaa tuontivoittoisuutta voitiin ainakin osin supistaa lisäämällä vientiä. Rahamarkkinani kohdaltakin on tapahtunut tervehtymistä, mikä ilmenee seteliston huomattavana vähenemisenä. Lujittuneen finanssipolitiikan ja tiukentuneen hintasäännöstelyn ansiosta elinkustannusindeksi ei noussut enää niin nopeasti kuin kahtena edellisenä vuotena. Tapahtui kuitenkin hiljaista nousua, mikä puolestaan aiheutti valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisia palkkojen korotuksia.

Tulolähteiden löytäminen sodan johdosta jatkuvasti suurina pysyviin valtion menoihin ei ole ollut suinkaan helppo asia. Entisestäään tehostetulla verotuksella on päästy kuitenkin siihen, että n. kaksi kolmannesta valtion menoista on voitu peittää verotuloilla ja suurin osa vajauksesta on voitu peittää lainoilla, joten valtion on vähemmän kuin aikaisemmin tarvinnut turvautua luotonottoon suoraan valtiopankista.

Yhteenvetona kuluneen vuoden talouselämästä voidaan sanoa, että kokonaisuutena ottaen Suomen taloudellinen elämä on huomattavasti paremmin kuin edellisinä sotavuosina mukautunut sotatalouden vaatimuksiin ja ihmeteltävän hyvin kestänyt sodan raskaan paineen.

## Puolueen toiminta.

### V. 1939 eduskuntavaalit.

Jo edellisen vuoden puolivälissä Ptk asetti erikoisen vaalikomitean valmistamaan ehdotuksia vaalitoimintaa varten. Lähinnä vaaleja varten ryhdyttiin muodostamaan puolueen asiamiesverkostoa. Sen luominen onnistui hyvin, sillä eri puolille maata saatiin järjestetyksi n. 4,000 asiamiestä. Järjestettiin piirittäisiä toimitsijakursseja ja lisäksi koko maata käsittävät puoluekurssit Helsingissä helmikuun alkupuolella. Paitsi suurempaa elokuvaa, valmistettiin vaaleja silmälläpitäen myös 3 pienempää. Useat piiritoimikunnat olivat hankkineet itselleen elokuvakoneen. Sos.-dem. Työläisnuorisoliiton toimikunnan kanssa sovittiin siitä, että sen toimesta valmistetaan vaalijuhlia varten kevyempää ohjelmistoa. Vaalitoimitsijoita varten painatettiin opaskirjaa 10,000 kpl. Vaaliplakatteja sekä vaalijuhla- ja kokousmainoksia painatettiin kaikkiaan 9 eri lajia, joista kaksi ruotsinkielistä. Lisäksi painatettiin vaalitoimintaohjeita, asiamiesluetteloita ja

pienikokoista vaalimainosta sekä ruotsinkielisiä lentolehtisiä. Vaalikirjasten ja -julisteitten yhteinen painosmäärä oli n. 1.5 miljoonaa kappaletta.

Maaliskuun 10 p:nä Ptk asetti komitean laatimaan ehdotusta puolueen vaaliohjelmaksi, valiten komitean jäseneksi A. Aaltosen, J. W. Kedon, M. Pekkalan ja E. A. Wuoren. Puoluekokouksen sittemmin hyväksyttyä vaaliohjelman painatettiin se sekä suomen- että ruotsinkielisenä ja levitettiin vaalien edellä.

Vaalipuhujaksi palkkasi Ptk. S. Saarikiven, M. Lahdenmäen ja E. Hyvärisen, jotka liikkuvat vaamatkanjoilla pääasiassa syrjäisemmillä seuduilla. Myöskin työväen eri keskusjärjestöjen toimitsijat antoivat apuaan vaalivalistustyössä. Puolueemme äänimäärä nousi noin 63,000:11a, ollen kokonaismäärä 515,799. Edustajapaikkojemme lukumäärä nousi 83:sta 85:een.

### **Kunnallisvaalien valmistelut.**

Heti eduskuntavaaleista suoriuduttua ryhdyttiin kunnallisvaalivalmisteluihin. Puolueen kunnallisasiani jaoston tehtyä asiasta ehdotuksia julkaistiin »Järjestötyössä» virallisia valmisteluja koskeva kirjoitus. Niinikään julkaistiin kunnallisvaaleja koskevia kirjoituksia puoluelehdissä. Kun kunnallisvaaliohjekirjaisen ensimmäinen painos, 2,500 kpl, tuli nopeasti loppuunmyydyksi, otettiin siitä 2,000 kappaaleen lisäpainos. Elokuun alussa lähetettiin piiritoimikunnille kunnallisvaaleja koskeva kiertokirje. Piiritoimistoille lähetettiin niinikään valitsijayhdistysten perustamisessa ja vaaliliittojen muodostamisessa tarvittavat asiakirjakaavakkeet. Puolueen palvelukseen otettiin 3 kuukauden ajaksi S. Saarikivi kunnallisvaalitoimintaa varten, minkä lisäksi myös toimitsijat J. E. Janatuinen ja Toivo Aaltonen kävivät puhujamatkoilla. Kaikki nämä matkat kuitenkin keskeytyivät Neuvostoliiton aloitettua sodan Suomea vastaan.

Paitsi edellä mainittua vaaliaineistoa ehdittiin ennen sodan puhkeamista valmistuttaa myös 2 vaaliplakaattia sekä vaalikirjanen, jota paitsi painatettiin myös vaalikehoituskirje.

Kun kunnallisvaalit sitten olisi pitänyt suorittaa vuoden 1940 lopulla, Ptk. antoi jaoston tehtäväksi suunnitella paitsi virallisia vaalivalmisteluja, myös vaalivalistustyötä. Jaoston taholta ryhdyttiinkin sitten asianmukaisiin valmisteluihin. Koska siirtoväen äänioikeusasiaa ei kuitenkaan saatu järjestetyksi siten, että sekin olisi voinut osallistua kunnallisvaaleihin ja kun sekä uiko- että sisäpoliittisestikin epävakaiset olot eivät olleet suotuisat vaalien toimittamiselle, esitettiin useilla tahoilla ajatus vaalien edelleen siirtämisestä. Jaoston esityksestä Ptk. teki sitten puolue-neuvostolle ehdotuksen, että valtioneu-

vostoa pyydetäisiin edellämainituista syistä edelleen siirtämään kunnallisvaalit tuonneemmaksi. Neuvosto hyväksyikin sitten yksimielisesti tämän ehdotuksen ja, kuten tunnettua, kunnallisvaalit siirrettiin sittemmin vuoteen 1942, josta ne on edelleen siirretty myöhemmin toimitettaviksi.

### **Suojeluskuntakysymys sekä asevelvollisten ja nostoväen palvelusaika.**

Sodan aikana tehtiin suojeluskuntain johdon taholta Ptk:lle esitys työläisten suojeluskuntiin liittymisestä. Käsiteltyään asiaa Ptk. 22. 1. —40 valitsi Väinö Tannerin, J. W. Kedon ja A. Aaltosen käymään asiasta neuvotteluja suojeluskuntain johdon kanssa. Evästyksenä neuvottelijoille mainittiin, että suojeluskuntien henki ja luonne olisi saatava muuttumaan entisestään. Neuvotteluissa, joissa myös SAK:n edustaja oli ollut läsnä, oli päädytty kahden asiakirjan julkaisemiseen, joista toinen on suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäsky ja toinen Sos.-dem. Puoluetoimikunnan julkilausuma, jotka oli tarkoitettu julkaistaviksi sanomalehdissä toistensa yhteydessä. Ptk:n hyväksyttyä tehdyt ehdotukset 16. 2. —40 nämä sitten sanomalehdissä julkaistiin. Kun suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäskyssä mm. huomautettiin, että sikäli kuin siihen saakka oli esiintynyt nurjamielisyyttä työväkeä tai sen laitoksia kohtaan, oli huolehdittava siitä, että sellaisesta vapaudutaan ja että niihin sosialidemokraatteihin, jotka pyrkivät jäseniksi suojeluskuntiin, oli suhtauduttava täysin asiallisesti ja ennakkoluulottomasti. Ptk. ilmoitti julkilausumassaan, ettei se katsonut enää olevan olemassa esteitä sosialidemokraattisesti ajattelevan työväen suojeluskuntiin liittymiselle. Myöskin SAK:n työvaliokunta oli asettunut tälle kannalle.

### *Asevelvollisten palvelusaika.*

Kun hallituksessa oli suunniteltu jätettäväksi eduskunnalle lakiesitys, jonka mukaan asevelvollisten palvelusaika tulisi olemaan 2, vuotta ja kun suunnitelmassa oli edellytetty, että suojeluskuntalaisille olisi voitu myöntää 6 kuukauden kuntoisuuslomia, Ptk. käsitteli asiaa 19. 11. —40. Kun hallituksen tarkoituksena oli samanaikaisesti jättää eduskunnalle esitys suojeluskuntalain ja -asetuksen muuttamisesta, Ptk. käsitteli tätäkin asiaa asevelvollisten palvelusaikaa koskevan kysymyksen yhteydessä. Puuttumatta lähemmin suunnitelman yksityiskohtiin Ptk. asettui sille kannalle, että asevelvollisten palvelusaikaa koskeva laki oli saatava määräaikaiseksi ja että suojeluskuntalaisille ei olisi myönnettävä erikoisia kuntoisuuslomia, koska tällainen menettely jakaisi asevelvolliset kahteen leiriin ja olisi omiaan herättämään tyytymättömyyttä. Suojeluskunta-asetuksen muuttamisen suhteen Ptk. oli sillä kannalla, että suojeluskuntien nimi olisi muutet-

tava esim. Kotijoukoiksi ja että asetuksen 1 pykälää, jossa määritellään suojeluskuntien tarkoitus, muutettaisiin ja asetusta muissakin kohdissa tarkistettaisiin. Ptk. valitsi puolestaan J. W. Kedon ja A. Aaltosen yhdessä eduskuntaryhmän edustajain kanssa selvittelemään kumpaan edellä mainittua kysymystä sekä tarpeen tullen käymään asiasta neuvotteluja myös asianomaisten viranomaisten kanssa.

Joulukuun 4. päivänä 1940 merkittiin Ptk:n pöytäkirjaan, että sos.-dem. eduskuntaryhmä oli puolestaan valinnut neuvottelijoiksi asevelvollisten palvelusajan pidentämistä ja suojeluskunta-asetuksen muuttamista koskevista kysymyksistä O. Reinikaisen ja O. Hiltusen. Neuvotteluja oli käyty sekä pää- että puolustusministerin kanssa, jotapaitsi suojeluskuntaa koskevasta kysymyksestä oli neuvoteltu myös suojeluskuntain johdon kanssa. Suojeluskuntain nimenmuutokseen oli niiden johdon taholla suhtauduttu kielteisesti sekä käytännöllisistä että tunnesyistä. Sitävastoin oltiin sillä taholla kyllä valmiit kirjoittamaan suojeluskunta-asetus toiseen muotoon.

Asevelvollisten palvelusaikaa koskeva laki tulikin sitten määrääkaiseksi ja myös puolueemme taholta tehty huomautus, että suojeluskuntalaisille ei olisi myönnettävä erikoisia kuntoisuuslomia, otettiin huomioon. »

#### *Nostoväen palvelusaika.*

Kokouksessaan heinäkuun 2. päivänä —40 Ptk. käsitteli mm. nostoväen palvelusaikaa ja asepalveluksessa olleiden ravitsemusoloja. Kun nostoväen palvelusaika oli määrätty 4—8 kuukauteen ja eräissä ikäluokissa aina 350 päiväksi, oli tämä herättänyt yleistä tyytymättömyyttä, mikä ilmeni mm. lukuisissa puoluelehtien toimituksille ja puoluetoimistoon tulleista valituksista. Lisäksi oli valitettu myös ruo'an huonontumista puolustuslaitoksessa. Puoluetoimikunta tuli siihen tulokseen, että nostoväen palvelusaikaa olisi huomattavasti lyhennettävä ja palveluksessa olevien ravitsemusoloihin olisi saatava parannuksia. Samassa yhteydessä Ptk. kiinnitti huomiota myös työläisten palkkojen korottamisen välttämättömyyteen, odotettavissa olevan työttömyyden torjumiseen ja hintapolitiikkaan. Ptk. esitti sitten nämä asiat Puolueuuvoston kokoukselle 28. 7. —40, joka puolestaan hyväksyi niistä julkilausuman, minkä lisäksi Puolueuuvoston päätös saatettiin Ptk:n edustajain kautta pääministerin tietoon. Myöhemmin on Ptk. kiinnittänyt asianomaisten viranomaisten huomiota nostomiesten oloihin.

#### **Puolueen valistustyö.**

Sota-ajan poikkeukselliset olot ovat luonnollisesti myös monella tavalla vaikeuttaneet puolueen valistustyötä. Rauhanajan valistustyö-

muodoista on ollut pakko monessa suhteessa poiketa, mutta valistustyötä on kuitenkin, vaikka se ei olekaan näkynyt ulospäin yhtä hyvin kuin rauhan vuosina, harjoitettu verraten laajassa mittakavassa.

Tietojen antamiseksi puoluejärjestöjemme toimihenkilöille ja jäsenille ajankohtaisista kysymyksistä on poikkeuksellisten olojen vuoksi kirjallisen valistustyön ohella täytynyt kiinnittää erikoista huomiota myös suulliseen valistustoimintaan.

Suullisesta valistustyöstä mainittakoon aluksi kurssi- ja tiedotustoiminta. Vuoden 1939 helmikuun 5—11 päivien välisenä aikana järjestettiin Helsinkiin puoluetoimitsijain kurssit, joilla esiintyi luennoitsijoina kaikkiaan 17 puoluetoveria, luennoiden eri aineista, silmällä pitäen lähinnä sinä vuonna suoritettavia eduskuntavaaleja. Kaikkiaan pidettiin kurseilla 37 luentoa 22 eri aineesta, joiden lisäksi oli keskustelua, käytännöllisiä harjoituksia ym. Kurseille osallistui eri puolilta maata noin 100 osanottajaa. Näiden kurssien lisäksi järjestettiin v. 1939 myös piirittäisiä kursseja, jotka nekin onnistuivat hyvin.

Vuoden 1940 syyskuun puolivälistä joulukuun alkuun järjestettiin Ptk:n toimesta 4—5-päiväisiä opastuskursseja etupäässä järjestöjen toimihenkilöitä varten kaikkiaan 17 paikkakunnalla eri puolilla maata. Lisäksi järjestettiin erikoisia tiedotustilaisuuksia syys—lokakuun aikana eri vaalipiirien alueille kaikkiaan 27 paikkakunnalle. Näissä tilaisuuksissa selostettiin muiden kysymysten ohella myös uiko- ja sisäpoliittista tilannetta sekä niitä hajoitusilmiöitä, joiden suhteen puolueen oli täytynyt ryhtyä toimenpiteisiin. Näiden tilaisuuksien lisäksi järjestettiin Ptk:n toimesta elo- ja syyskuun aikana eri vaalipiireissä esitelmä- ja neuvottelutilaisuuksia kaikkiaan 130 paikkakunnalla.

Vuoden 1941 kevätpuolella järjestettiin yhdessä puoluetoimiston, piiritoimistojen ja sos.-dem. eduskuntaryhmän kanssa eri puolilla maata eduskuntaryhmän jäsenten selostustilaisuuksia kaikkiaan 160 tilaisuutta ja ne osoittautuivat tarkoitustaan vastaaviksi.

Tiedotustoiminnan tehostamiseksi järjestettiin myös v. 1941 selostustilaisuuksia maan eri tahoilla. Ne olivat osittain paikallisia, osittain taas koko piiriä käsittäviä. Näissä tilaisuuksissa annettiin selostus poliittisesta tilanteesta. Kaikkiaan järjestettiin tällaisia tilaisuuksia vuoden 1941 aikana n. 250. Lisäksi järjestettiin Helsinkiin puolueemme lehtimiesten ja piirisihteerien tiedotus- ja neuvottelutilaisuuksia, jollaisia tilaisuuksia järjestettiin myös vv. 1942—43.

Puolueen kaksiviikkoiset järjestötoimitsijakurssit, jotka oli suunniteltu järjestettäväksi jo v. 1941, oli Suomen jouduttua uudelleen sotaan siirrettävä tuonnemmaksi. Ne järjestettiin Helsingissä marras-

kuun alkupuolella v. 1942. Näille kursseille saapui osanottajia melkein kaikista vaalipiireistä, yhteensä 30 henkilöä. Kurseilla, joiden ohjelman Ptk oli hyväksynyt puolueen kasvatustoimikunnan ehdotuksen mukaisesti, pidettiin yhteensä 65 luentoa, joiden lisäksi oli keskustelua ja retkeilyä varten varattu aikaa 17 tuntia. Kurseilla luennoitiin työväenliikkeen yleisistä perusteista, poliittisista kysymyksistä, taloudellisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä, työväenliikkeen eri aloilta ja käytännöllisistä järjestötehtävistä. Kurssit onnistuivat hyvin ja vastasivat täysin tarkoitustaan. V. 1943 elokuun lopulla järjestettiin Helsingissä viikon kestävät kurssit piirisihiteereille.

Sellaisten ajankohtaisten kysymysten selvittämiseksi, joita ei vallinneiden olosuhteiden vuoksi ole voitu riittävän perusteellisesti julki-suudessa käsitellä, järjestettiin myös vv. 1942—43 runsaasti eri puolille maata sekä koko vaalipiirejä käsittäneitä että paikallisia järjestöväen neuvottelu- ja tiedoitustilaisuuksia yhdessä piiritoimikuntien kanssa.

Suullisen valistustyön harjoittamista varten oli Ptk:lla tämän kertomuskauden aikana verraten paljon käytettävissään puhujia ja luennoitsija-järjestäjiä, joiden lisäksi myös Ptk:n jäsenet ja puoluetoimiston toimihenkilöt ovat käyneet eri puolilla maata sekä puhujajärjestelymatkoilla.

Puolueen vakinaisen luennoitsijan, kansanedustaja Otto Toivosen lisäksi toimi puolueen järjestäjänä ja luennoitsijana eduskuntavaaleihin saakka v. 1939 Martti Peltonen Oulun ja Lapin läänissä, jota paitsi lyhyemmän ajan toimivat puolueen puhujina ja järjestäjinä myös Santeri Saarikivi ja kansanedustaja Matti Lepistö. Toivosen lisäksi toimivat puolueen puhujina ja järjestäjinä v. 1940 loppupuoliskolla Paavo Kivi ja Jukka Aaltonen. V. 1941 Ptk palkkasi puhujiksi ja järjestäjiksi Uno Salon ja Niilo Lehdon, edellisen maaliskuun ja jälkimmäisen syyskuun alusta. Salo joutui kuitenkin jo kesäkuussa maanpuolustustehtäviin, joten hän ehti käydä vain kahdessa vaalipiirissä. V. 1942 puolueella oli miltei koko vuoden palveluksessaan kolme vakinaista järjestäjä-luennoitsijaa, mm. Uno Salo, Niilo Lehto ja Jukka Aaltonen, ollen samat henkilöt edelleen v. 1943. alkupuolella puolueen palveluksessa. Huhtikuun alusta siirtyi J. Aaltonen Turun 1. vaalip. sos.-dem. piirijärjestön vt. sihteeriksi ja U. Salo Kuopion 1. länt. vaalip. sos.-dem. piirijärjestön vt. sihteeriksi. Niilo Lehdon toimen päättyessä kesäkuun lopussa. Vuoden lopulla valitsi Ptk. puolueen luennoitsijaksi E. Putkosen. Edellä mainittujen lisäksi on puoluetoimisto hankkinut muitakin puhujia ja selostajia erilaisiin valistustilaisuuksiin, mm. Otto Toivonen on tehnyt lukuisia matkoja eri puolille maata.

*Kirjallinen valistustyö ja arpajaiset.*

Suullisen valistustyön ohella on Ptk. tämän toimintakauden aikana kiinnittänyt erikoista huomiota myös kirjalliseen valistustyöhön. Paitsi piiri- ja perusjärjestöille lähetettyjä kiertokirjeitä, on myös puoluelehtien ja puolueen julkaisun »Järjestötyön» palstoilla jatkuvasti annettu neuvoja ja ohjeita sekä valistus- että puolueen järjestötoimintaa kuin myöskin kunnalliselämää koskevissa asioissa. Myöskin kirjallisuuden kustantamiseen on kiinnitetty entistä suurempaa huomiota. Paitsi puolueen tavanmukaisia kevät- ja syysjulkaisuja, Kevättervehdystä, Työväen Kalenteria, Folkkalenteria ja Työväen Taskukirjaa, on puolueen toimesta julkaistu seuraavat kirjat ja kirjaset: V. 1939 uusi Työväen Laulukirja nuottipainoksena, josta otettiin 10,000 kpkeen painos. Sulo Vuolijoen torpparivapautuksen alkuvaiheista kirjoittamasta kirjasta otettiin 3,000 kpl-een ja Sos.-dem. Pienviljelijäpäivillä pidetyistä esitelmistä laaditusta kirjasesta 5,000 kpkeen sekä kunnallisvaaliasiakirjoja koskevasta kirjasesta 4,500 kpkeen painos. V. 1940 julkaistiin tri Yrjö Ruudun kirjoittama kirja »Liberalismi, fasismi, sosialismi» sekä otettiin uusi, uudistettu painos Sylvi-Kyllikki Kilven kirjoittamasta »Työväen juhlat»-nimisestä kirjasta. Vuoden 1941 alussa Ptk. laati erityisen lähimmän ajan ohjelmaehdotuksen, minkä Puolueneuvosto hyväksyi maalisk. 30. p:nä. Tämä ohjelma julkaistiin puoluelehdissä, minkä lisäksi se painatettiin ja sitä levitettiin 50,000 kpkeen painoksena. V. 1943 kustannettiin J. Raition kirjoittama runovihkonen »Työ kättemme ja henkemme». Siitä otettiin 2,000 kpkeen painos.

Kun oli tehty esityksiä erinäisten lentokirjasten julkaisemisesta ajankohtaisista kysymyksistä, joita lentokirjasia oli tarkoitus levittää laajoihin piireihin, Ptk. valtuutti v. 1940 puoluetoimiston yhdessä muiden työväen keskusjärjestöjen kanssa julkaisemaan tällaisia kirjasia. Tätä varten asetettiin sitten v. 1941 eri järjestöjen edustajista erikoinen toimikunta: Työväen Keskusjärjestöjen Yhteistoimikunta (TKY), jonka toimesta tai aloitteesta tällaisia kirjasia sittemmin on julkaistu ja jaettu. Niinikään on tämän toimikunnan toimesta lähetetty tilanneselostuksia ja tiedonantoja työväenjärjestöjen toimihenkilöille. V. 1941 julkaistiin toimikunnan toimesta lentokirjanen »Kansamme tie». Paitsi koko maata käsittävää kirjallista valistustyötä, järjestettiin toimikunnan toimesta Helsingissä v. 1942 alkupuolella joka toinen viikko selostustilaisuuksia, joissa annettiin selostuksia kulloinkin etualalla olleista tärkeistä päivänkysymyksistä.

Toimikunnan toimitsijana oli aluksi elok. 15 p:ään 1941 Emil Skog. Sittemmin on tätä tehtävää hoitanut Arvo Tuominen.

Varojen hankkimiseksi valistustyötä varten toimeenpantiin v. 1942

»Miljoona-arpajaiset», joiden tulos näkyy tilikertomuksesta. Voitosta saivat piirit 25 %.

*Kasvatustoimikunta.* Toimikuntaan kuuluvat T. Aaltonen puheenjohtajana sekä muina jäseninä R. H. Oittinen, Sylvi-Kyllikki Kilpi, A. Sumu, S. Manninen, Y. A. Saarinen, Martta Salmela-Järvinen ja, E. Vuokko. Toimikunta on mm. valmistanut suunnitelmat erinäisten ohjekirjasten julkaisemiseksi. Siirtoväen mukaansaamiseksi työväen järjestötoimintaan Ptk. painatti v. 1941 toimikunnan esityksestä K. H. Oittisen kirjoittaman tätä asiaa koskevan alustuksen, mikä sitten lähetettiin puolueosastoille niiden kokouksissa käsiteltäväksi. Poikkeuksellisista oloista johtuen ei toimikunnan työskentely ole ollut säännöllistä. Kuitenkin on toimikunta suunnitellut puolueen järjestämien kurssien ohjelmat ja käsitellyt muitakin valistustyötä koskevia asioita.

*Erinäisten juhlien järjestäminen.* V. 1940 toukokuun lopulla Ptk. kehoitti piiritoimikuntia paikallisten järjestöjen avulla ja niiden välitöistä toimesta järjestämään kesäk. 30. p:nä siirtoväelle tarkoitettuja tilaisuuksia, jolloin nmainittu päivä omaksuttiin puolueemme erikoiseksi siirtoväen päiväksi. Tällöin järjestettiin joko juhlia tai kokouksia paikallisista oloista riippuen. Näissä tilaisuuksissa selostettiin siirtoväkeä koskevia kysymyksiä sekä kiinnitettiin tämän väestön huomiota puolueemme toimintaan. Puhujina esiintyivät näissä tilaisuuksissa sos.-dem. kansanedustajat sekä muut puolueemme toimihenkilöt. Siirtoväen juhlia järjestivät piiritoimikunnat runsaasti myös muinakin aikoina.

V. 1941 suunniteltiin järjestettäväksi maakunnallisia juhlia kesän aikana miltei jokaisen vaalipiirin alueella. Niiden järjestämiseen ei kuitenkaan syttynen sodan vuoksi ollut mahdollisuuksia.

Kun piirisihteerien neuvottelukokouksessa oli esitetty ajatus, että puoluejärjestöjen juhlatoinnin tehostamiseksi ja sodasta eniten kärsimään joutuneiden avustamiseksi olisi järjestöjemme toimeenpantava maksullisia juhlia, puoluetoimisto kehoitti lähettämässään kiertokirjeessä järjestöjamme järjestämään sotainvaliidiemme hyväksi juhlia. Samalla annettiin ohjeet näin kertyvien varojen jakamisesta.

Työväenjärjestöjen juhlatoinnin elvyttämiseksi järjestettiin puoluetoimikunnan aloitteesta v. 1943 kevätpuolella eri puolilla maata työväen juhlia, joissa puhujina esiintyivät pääasiassa sos.-dem. kansanedustajat. Piiritoimistot ja puolueosastot huolehtivat muusta ohjelmasta. Näitä juhlia järjestettiin kaikkiaan 120.

Vappujuhlia on tämän kertomuskauden aikana järjestetty säännöllisesti vuosittain entiseen tapaan, vaikkakin vallinnut sotatilanne

on lyönyt luonnollisesti niihinkin oman leimansa. Niinikään on Ptk:n toimesta vuosittain valmistettu puolueen tavanmukainen vappumerkki.

*Jäsenhankintakilpailu* aloitettiin vuoden 1941 huhtikuun alussa ja oli se tarkoitettu jatkuvaksi vuoden loppuun saakka. Käytännöllisesti katsoen kilpailu kuitenkin keskeytyi sodan uudelleen puhjettua.

*Kunnallinen neuvontatoiminta.* Vallinneiden olosuhteiden vuoksi ei kunnallisten asiain hoitoon ole voitu kiinnittää niin suurta huomiota kuin olisi ollut tarpeen, sillä monet muut tehtävät, jotka ovat olleet puolueen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä, ovat suurelta osaltaan vaatineet niiden toimihenkilöiden ajan, jotka lähinnä ovat huolehtineet kunnallisesta neuvontatyöstä. Niinpä toimitsija Toivo Aaltonen joutui järjestösihteeri K. Lehmuksen reservissä ollessa hoitelemaan järjestösihteerin tehtäviä ja Lehmuksen erottua toimestaan vuoden 1941 alussa, valittiin Toivo Aaltonen järjestösihteeriksi. Muutenkin on puolueen yleiseen valistustyöhön ollut kiinnitettävä tavallista suurempaa huomiota. Mutta kunnallisiakaan asioita ei ole unohdettu. Toiminta on kuitenkin pääasiassa rajoittunut kirjeellisesti annettuihin neuvoihin ja ohjeisiin, jota paitsi »Järjestötyössä» on julkaistu kirjoituksia ajankohtaisista kunnallisista kysymyksistä. Lisäksi ovat jaoston sihteeri J. E. Janatuinen ja järjestösihteeri T. Aaltonen selostaneet myös eri puolille maata järjestetyissä tilaisuuksissa kunnallisia kysymyksiä, jota paitsi myös jaoston jäsenet Jalmari Vuorinen ja Otto Marttila ovat Ptk:n pyynnöstä käyneet joissakin puoluejärjestöjemme järjestämissä luento- ja neuvottelutilaisuuksissa. Varsinkin vuoden 1941 syksyllä oli tarkoituksena järjestää tehokkaampaa kunnallista neuvontatoimintaa mm. kurssien muodossa, mutta, sotatilanteen vuoksi täytyi näistä suunnitelmista luopua.

Edellä on jo toisessa yhteydessä kosketeltu jaoston toimintaa kunnallisvaalien valmisteluissa.

Keväällä 1940 pidetyille piirikokouksille Ptk esitti jaoston toimesta laaditun alustuksen, jossa ehdotettiin erinäisiä muutoksia kunnallislakeihin. Sen jälkeen kun kaikki piirikokoukset olivat hyväksyneet tämän alustuksen, Ptk. teki asiasta kirjallisen esityksen valtioneuvostolle, joka ryhtyi sen johdosta hankkimaan lausuntoja ja selvityksiä, mutta asia on edelleen valmisteluasteella.

Jaostoon ovat edelleen kuuluneet J. W. Keto puheenjohtajana sekä muina jäseninä Väinö V. Salovaara, Otto Marttila, Jalmari Vuorinen ja Aleksi Lehtonen. Viimeksimainitun kuoleman jälkeen valittiin jaoston jäseneksi v. 1940 Sulo Manninen. Jaoston sihteerinä on edelleen ollut J. E. Janatuinen, joka kuitenkin sairauden vuoksi on ollut estynyt tointaan hoitamasta helmik. 15 p:stä 1943 lukien.

*Järjestötyö-lehti* on edelleen ilmestynyt entiseen tapaan lukuun-

ottamatta sotatilanteesta aiheutunutta keskeytystä v. 1940. Sen päätoimittajana on toiminut puoluesihteerin A. Aaltonen ja toimitussihteerinä toimittaja Kalle Kukkonen.

*Julistukset.* Paitsi tavanmukaisia vappu- ja uuden vuoden julistuksia on Ptk. tämän toimintakauden aikana julkaissut seuraavat julistukset ja julkilausumat.

V. 1940 alussa julkilausuma suojeluskuntakysymyksestä ja saman vuoden maaliskuussa eduskuntaryhmän kanssa yhteinen julistus rauhanteon johdosta sekä kesäkuussa julkilausuma SNS-seuran toiminnan johdosta.

Kun poliittinen tilanne kesäkuun alkupuolella 1941 alkoi kärjistyä, pidettiin Helsingissä saman kuun 19. p:nä Ptk:n, eduskuntaryhmän valmistavan valiokunnan ja SAK:n työvaliokunnan yhteinen neuvotelukokous, jonka tuloksena annettiin sitten näiden järjestöjen sekä Sos.-dem. Työläisnaisliiton ja Sos.-dem. Työläisnuorisoliiton yhteisesti allekirjoittama julkilausuma, joka julkaistiin puolueemme lehdissä kesäk. 21. p:nä.

### **Kurinpito-toimenpiteet.**

Kun v. 1939—40 sodan jälkeen ilmennyttä aiheellista tyytymättömyyttä alettiin määrättyillä tahoilla tietoisesti maallemme ja puolueellemme vieraitten pyrkimysten edistämiseksi, oli luonnollista, että puolueemme taholta ryhdyttiin tällaista toimintaa päättävästi vastustamaan. Suurelta osalta ulkopuolisista vaikutteista johtuen perustettiin maassamme v. 1940 »Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seura». Kesäkuun 17. p:nä käsitteli Ptk suhtautumista mainittuun seuraan. Tällöin todettiin, että tämän seuran puuhailu on varsin vahingollista maamme työväenluokalle ja koko. maallekin. Seuran perustajien nimiluettelosta kävi selville, että samoja henkilöitä, jotka jo vuosikautia olivat toimineet puolueemme vahingoittamiseksi ja joista Mauri Ryömä tällaisen toiminnan vuoksi jo aikaisemmin erotettiin puolueesta, oli myös tämän puuhan takana. Siinä seuran julkilausumassa, jota yritettiin ilmoituksena julkaista Suomen Sosialidemokratissa ja jota sittemmin levitettiin monistettuna, esitettiin vääriä väitteitä ja syötteitä myös puolueettamme kohtaan Neuvostoliittoon suhtautumisesta. Kun seuran toiminnan tarkoituksena oli selvästi puolueemme vahingoittaminen ja hajoitustyön suorittaminen sen keskuudessa ja kun seuran toiminta sen kylväessä vääriä epäluuloja maattamme kohtaan oli myös omiaan vaarantamaan maamme asemaa, Ptk. katsoi välttämättömäksi maamme työväenluokalle osoitetussa julkilausumassa lähemmin kantaansa perustellen kehoittaa puolueemme jäseniä tarkoin seuraamaan näiden puolueettamme vahingoittavien piirien toimintaa sekä suhtautumaan niihin täysin

kielteisesti. Julkilausumassa tähdennettiin myös Suomen ja Neuvostoliiton ystävällisten suhteiden jatkuvan kehittämisen tarpeellisuutta sekä osoitettiin, että SNS-seuran toiminta oli omiaan vaikuttamaan vahingollisesti tällaisten suhteiden kehittymiseen.

Julkilausumaluonnosta Ptk:ssa käsiteltäessä toimikunnan varajäsen Johan Helo esitti Ptk:n päätettäväksi: »Pitäen yhdistyksen tarkoitusperää oikeana ja kannatettavana Ptk. luonnollisesti suhtautuu myötätunnolla tällaiseen pyrkimykseen ja kehoittaa puoluejäseniä kannattamaan yhdistyksen tätä tarkoittavaa toimintaa.» Kun Helon suhtautuminen muutenkin tämän seuran puuhiin antoi aihetta olettaa, että hän tietoisesti tuki sen puoluetamme vahingoittavaa toimintaa, Ptk. antoi Helolle tilaisuuden, mikäli hän halusi ja piti sitä tarpeellisenä, antaa seuraavaan Ptk:n kokoukseen kirjallisen selostuksen kannastaan asiassa.

Kesäkuun. 29. päivänä Ptk. uudelleen käsitteli suhtautumista SNS-seuran toiminnassa mukana olleisiin puolueemme jäseniin. Tällöin todettiin, että seuran toiminta oli ollut verraten aktiivista ja että seura tahallaan yritti synnyttää hajaannusta ja sekaannusta puolueemme keskuudessa. Ptk. päätti pöytäkirjaansa merkitä seuravan julkilausuman: »Viitaten Ptk:n 'Maamme työväestölle', kesäkuun 20. p:nä päivätyssä julkilausumassa, esitettyihin perusteluihin Ptk. tehostaen edelleen puolueen yhtenäisyyden säilyttämisen välttämättömyyttä myöskin Suomen ja Neuvostoliiton rauhanomaisten suhteiden kehittämisen kannalta, selittää, ettei Puolue voi sallia jäsentensä osallistuvan puoluetta vastaan suunnatun Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuran toimintaan. Puolueen järjestöjä kieltää Ptk luovuttamasta huoneistojaan tätä tai muunlaista puolueen vahingoittamiseksi tarkoitettua toimintaa varten.» Asian johdosta lähetettiin puoluejärjestöille kiertokirje, jossa lisäksi osoitettiin perättömäksi SNS-seuran julistuksessa esitetty väite, ettei puolueemme halua aikaansaada rauhallisia ja ystävällisiä suhteita Neuvostoliiton kanssa. Samassa kokouksessaan Ptk. päätti lausua Ptk:n varajäsenelle Johan Helolle paheksumisensa seuran toiminnan avustamisesta.

*Vapaa Sana-lehti.* Käsitellessään heinäkuun 19. päivänä erinäisiä puolueen sisäistä toimintaa koskevia asioita Ptk kiinnitti erikoista huomiota siihen toimintaan, jota eräät puolueemme jäsenet olivat ryhtyneet harjoittamaan julkaisemalla »Vapaa-Sana»<sup>^</sup>nimistä lehteä. Lehden päätoimittajaksi oli ilmoitettu K. H. Wiik, ja sen toimitusneuvoston jäseniksi Johan Helo, Mikko Ampuja, Cay Sundström, Kaisu-Mirjami Rydberg ja Yrjö Räisänen. Heinäkuun alkupuolella oli K. H. Wiik sopinut lehden painattamisesta Kustannus-oy. Kansanvallan kirjapainossa. Asia sai sitten kuitenkin toisen käänteen ja lehden puuhaajat ryhtyivät painattamaan sitä muualla.

Koska tällaista puuhaa ei voitu pitää minään muuna kuin epäsovun kylvämisenä puolueemme keskuuteen ja kun puuhan takana sitä-paitsi oli eduskuntaryhmämme jäseniä, oli tällaista tekoa, varsinkin silloisissa olosuhteissa, pidettävä suorastaan puoluetta vahingoittavana. Tämän vuoksi Ptk päätti kehoittaa puolueemme kirjapainoja olemaan vastaanottamatta »Vapaan Sanan» painattamista. Samassa yhteydessä huomautettiin myös jo 10. 5 —37 tehdystä samantapaisesta päätöksestä Soihtu-lehden suhteen.

Kun Puolueneuvosto kokouksessaan 28/7 käsiteltään puoluetta hajoittavia ja vahingoittavia ilmiöitä, oli valtuuttanut Ptk:n tarpeen vaatiessa käyttämään niitä kurinpito valtuuksia, jotka Ptk:ile sääntöjen mukaan kuuluvat, Ptk otti asiankäsiteltäväkseen 20/9. Tällöin todettiin, että ne henkilöt, jotka olivat tällaista vahingoittavaa toimintaa harjoittaneet, eivät olleet siitä luopuneet, vaan sensijaan olivat hajoitustoimintaansa yhä edelleen tehostaneet. Tämän vuoksi oli eri puolilla maata työväenjärjestöjen ja puoluelehdistön taholta alettu vaatia Ptk:aa. ryhtymään niihin toimenpiteisiin, joita Puolueneuvoston päätös edellytti. Puoluesihtööri esitti tällöin kirjallisen ehdotuksen niiksi toimenpiteiksi, joihin asiassa oli ryhdyttävä. Paitsi »Vapaan Sanan» toimitusneuvostoon kuuluvia henkilöitä, sisältyi ehdotukseen myös helsinkiläisen Toveriseuran puolueesta erottamisvaatimus, koska tämä seura, jolle Ptk jo v. 1937 antoi vakavan varoituksen sen puoluetta vahingoittavan toiminnan johdosta, edelleen oli harjoittanut puoluetta vahingoittavaa toimintaa hyväksymällä jäsenikseen varsin epäilyttäviä henkilöitä, jotapaitsi seuran kokouksissa ja muissa tilaisuuksissa oli jatkuvasti hyökätty puoluetta vastaan. Ptk päätti vaatia puoluesääntöjen edellyttämällä tavalla »Vapaan Sanan» toimitusneuvoston jäseniltä sekä Toveriseuralta asianmukaiset selitykset sekä asianomaisilta keskuselimiltä lausunnot 25/9 mennessä.

Saatuaan kaikilta asianomaisilta määrääjan kuluessa vaaditut selitykset ja lausunnot Ptk otti asian lopullisesti ratkaistavakseen 27/9 —40 sekä asiasta keskusteltuaan päätti:

- 1) Erottaa puolueesta Helsingin Työväenyhdistyksen Toveriseuran.
- 2) Erottaa puolueesta »Vapaan Sanan» toimitusneuvoston jäsenet K. H. Wiikin, Johan Helon, Cay Sundströmin, Yrjö Räisäsen, Kaisu-Mirjami Rydbergin ja Mikko Ampujan.
- 3) »Vapaan Sanan» hajoitustoiminnan vuoksi kieltää lehden levittämisen puoluejärjestöissämme ja niiden toimipaikoissa sekä puolueen jäseniltä sen levittämisen samoin kuin muunlaisenkin tukemisen.
- 4) Piiritoimikunnille antaa kehoituksen valvoa toimialueellaan kaikkea puoluetta vahingoittavaa toimintaa ja tehdä tällaista havaitessaan tarpeen vaatimat esitykset Ptk:lle.

5) Puoluejärjestöille ja työväenlehdille huomauttaa vielä siitä puoluetta vastaan tähdätystä toiminnasta, jota SNS-seura jatkuvasti harjoittaa. Puolueen jäseniä kielletään tämän vuoksi missään muodossa kannattamasta seuran toimintaa ja levittämästä sen julkaisuja.

*Muita puolueesta erottamisia.* — Kokouksessaan lokakuun 21. päivänä Ptk käsitteli Hämeen 1. pohj. vaalipiirin Sos.-dem. piiritoimikunnan kirjelmän, jossa laajoin perusteluin esitettiin erinäisiä henkilöitä heidän puoluetta vahingoittavan toimintansa vuoksi puolueesta erotettaviksi. Hankittuaan asiasta asianmukaiset selitykset ja lausunnot Ptk päätti 19. päivänä marraskuuta erottaa puolueesta seuraavat henkilöt: Arvo Grönqvist, Eräjärven Ty:stä; Eino Täckman, Kuljun Ty:stä, Arvo Viitanen, Nokian Ty:stä; sekä Tampereen sos.-dem. kunnallisjärjestöstä Heikki Harju, Lauri Hakala, A. R. Korpijärvi, Lauri Hilden, Onni Nordling, Artturi Pihala, Aili Stenberg, Aino Järvinen, Yrjö Peltomaa, Hugo Lehtinen, Eino Saastamoinen, Anna Valtonen, Yrjö Lindholm, Aino Grönfelt, Jorma Weckman, Toivo Nylund, Aksel Santala, Oiva Palomaa, Paavo Mendelin, Jorma Johteinen ja Erkki Salomaa.

Helsingin sos.-dem. kunnallistoimikunnan esityksestä Ptk käsitteli kysymystä Ahti Myrskyn ja Kalle Kaukosen erottamisesta puolueesta, koska nämä olivat ilmoittaneet eronneensa kaupunginvaltuuston sos.-dem. ryhmästä ja liittyneet aikaisemmin puolueesta erotettujen muodostamaan ryhmään. Hankittuaan asianmukaiset selitykset ja lausunnot Ptk 19/11 päätti, yhtyen kunnallistoimikunnan ja piiritoimikunnan antamiin lausuntoihin, erottaa heidät puolueesta.

Hämeen 1. pohj. vaalipiirin sos.-dem. Piiritoimikunnan esityksestä Ptk käsitteli 19/11 Nokian Ty:n asioita. Mainitun yhdistyksen toiminnassa oli jo pitkähkön aikaa ilmennyt sekavuutta, kun yhdistykseen oli liittynyt useita entisiä kommunisteja, jotka siellä ajoivat puoluetta vastaan suunnattuja pyrkimyksiään. Niinpä yhdistys 1/11 tekemälään päätöksellä oli kieltäytynyt alistumasta Ptk:n hajoitustyön ehkäisemiseksi tekemiin päätöksiin. Tämän vuoksi piiritoimikunta ehdotti ryhdyttäväksi yhdistyksen eräisiin jäseniin nähden puoluesääntöjen edellyttämiin kurinpitotoimenpiteisiin. Hankittuaan asianmukaiset selitykset ja lausunnot Ptk päätti asiasta lopullisesti 14/1 —41, erottaen puolueesta seuraavat Nokian Ty:n jäsenet: Aune Suonpää, Väinö R. Virtanen, Impi Nieminen, Väinö Nieminen, Elsa Rautee, Anna Rautee, Elli Lammi, Olga Ruokola, Karoliina Kontio, Anna Arola, Aaro Arola, Kalle Rautee, Rauno Toiminen, Arvo Vihtori Nieminen, Kalle Niemi, Raila Malmberg, Olga Pylvänäinen, Risto Toiminen, Erkki Vigelius ja Jaakko Mäkinen.

*Väinö Meltin erottaminen puolueesta.* — Kun Kotkan Sos.-dem. Ty oli kirjeellisesti tiedustellut, oliko yhdistyksen ryhdyttävä toimenpi-

teisiin jäsenensä Väinö Meltin erottamiseksi yhdistyksestä, vai ryhtyykö Ptk toimenpiteisiin hänen erottamiseksi puolueesta, koska iän tultuaan edesmenneen Elsa Metsärannan tilaile eduskuntaan, oli liittynyt puolueesta erotettujen ryhmään, Ptk antoi Meltille puolue-sääntöjen edellyttämän tilaisuuden selityksen antamiseen. Saatuaan sitten Meltin kirjallisen selityksen sekä piiritoimikunnan ja Kotkan Sos.-dem. Ty:n lausunnot asiasta Ptk kokouksessaan 28/5 —41. totesi, että Meltti oli eduskunnassa liittynyt puolueettamme vastustavaan ryhmään ja koska puolueen sääntöjen mukaan puolueeseen ei saa kuulua puoluetta vastustava henkilö, Ptk päätti erottaa hänet puolueesta.

Asianomaisen piiritoimikunnan esityksen perusteella Ptk päätti 17/6 —41 hankittuaan sitä ennen tarpeelliset lausunnot erottaa puolueesta Ikaalisten Kilvakkalan Ty:n jäsenen Hugo Solinin hänen puoluetta vastustavan ja vahingoittavan toimintansa vuoksi.

*Tampereen Sosialistisen Työläisyhdistyksen erottaminen puolueesta.* Sen johdosta, että Tampereen Sosialistinen Työläisyhdistys oli kokouksessaan 10/2 —41 kieltäytynyt noudattamasta Ptk:n päätöstä yhdistyksen eräiden jäsenten erottamisesta, Ptk ilmoitti piiritoimikunnalle, että jollei Ptk:n päätöstä panna täytäntöön, tulee koko yhdistys erotettavaksi puolueesta. Kun yhdistys edelleenkin jatkoi puoluetta vastustavaa toimintaansa ja Tampereen Sos. dem. Kunnallisjärjestön edustajisto oli kokouksessaan 30/3 erottanut mainitun yhdistyksen kunnallisjärjestöstä, Ptk yhtyen piiritoimikunnan käsitykseen asiassa, päätti 17/6 erottaa sanotun yhdistyksen puolueesta.

*Rakentajain Sos.-dem. Yhdistys r.y:n puolueesta erottaminen.* — 1x>kakuun 9. p:nä 1942 Ptk otti lopullisesti käsiteltäväkseen jo aikaisemmin vireillä olleen kysymyksen Tampereella toimivan kunnallisjärjestöstä erotetun Rakentajain Sos.-dem. Yhdistys r.y:n puolueesta erottamisesta. Hankittuaan tarpeelliset selvitykset asiasta Ptk päätti puolueen sääntöjen 71 ja 72 pykälien perusteella ja Puolueneuvoston antamalla valtuudella erottaa yhdistyksen puolueesta sen harjoittaman puoluetta vastustavan ja vahingoittavan toiminnan vuoksi.

### **Piirijärjestöt.**

*Piirijärjestöjen taloudellinen asema* oli v. 1939 ennen sodan puhkeamista kohtalaisen hyvä. Sodan vaikutuksesta piirien talous kuitenkin huomattavasti heikkeni jäsenmaksu- ja muiden tulojen tuntuvasti vähentyessä. V. 1942 piirien talous alkoi kuitenkin vahvistua. Paitsi säännöllisten tulojen lisääntymistä ovat piirit hankkineet varoja arpajaisten järjestämisellä sekä lisäksi saaneet lahjoituksia enemmän kuin normaalisina aikoina. Kuitenkin on Ptk joutunut jatkuvasti

tukemaan pienempiä ja vaikeimmissa olosuhteissa toimivia piirijärjestöjä.

*Piirikokoukset.* Poikkeuksellisesta ajasta huolimatta on jokaisessa vaalipiirissä pidetty säännönmukaiset piirikokoukset. Vakiintuneen tavan mukaisesti on Ptk ollut edustettuna kaikissa kertomuskauden aikana pidetyissä piirikokouksissa, esittäen niissä selostuksen yleispoliittisesta tilanteesta. Lisäksi on Ptk:n taholta esitetty erinäisistä asioista kirjallisesti alustuksia piirikokouksille.

*Piirisihteerien vaihdoksia* on kertomuskauden aikana tapahtunut tavallista runsaammin pääasiassa toimen entisen haltijan siirtymisen vuoksi johonkin toiseen toimeen tai joutuessa puolustusvoimain palvelukseen. Paikkoja täytettäessä ovat piiritoimikunnat puoluekokouspäätöksen mukaisesti pyytäneet hakijoista Ptk:n lausuntoa, joka yleensä on vaaleissa huomioitu. Kun piiritoimikuntien kertomuksissa on tarkempi selostus piirisihteerien vaihdoksista, emme katso tarpeelliseksi tässä yhteydessä luetella tapahtuneita muutoksia.

*Piirisihteerien neuvottelukokoukset.* Tarpeelliseksi ja hyödylliseksi osoittautunutta tapaa noudattaen on silloin tällöin järjestetty piirisihteerien yhteisiä neuvottelukokouksia. Kertomuskauden aikana pidettiin kaikkiaan 8 piirisihteerien "kokousta. Niissä on käsitelty ajankohtaisia poliittisia ja taloudellisia asioita sekä puolue- ja järjestötoimintaa koskevia kysymyksiä. Eräissä kokouksissa on ollut mukana myös sosialidemokraattisten lehtien toimittajat ja yhdessä kokouksessa muiden työväen keskusjärjestöjen edustajat.

*Perusjärjestöjä koskevia asioita.*

Poikkeuksellisesba ajasta huolimatta ovat perusjärjestöt voineet hoitaa taloutensa kohtalaisen hyvin. Niiden perusjärjestöjen, joilla on ravintola tai ovat harjoittaneet muuta liiketoimintaa, talous on vahvistunut. Ptk on joutunut käsittelemään erinäisiä työväentaloasioita. Puoluetolimikunnan ja puoluetolimiston myötävaikutuksella ovat puolueosastot saaneet lainoja. Eräissä tapauksissa on puoluetolimikunta mennyt lainain takuuseen. Näiden asioiden laadun ja laajuuden vuoksi ei niitä voida tässä lähemmin selostaa.

Kertomuskauden aikana ei ole mainittavammin työväentalojen laajentamisia ja uusien talojen rakentamista tapahtunut.

### **Palautetun alueen järjestöasioita.**

Moskovan rauhassa luovutetulla ja vuokratulla alueella oli puolueen alaisia järjestöjä yhteensä 142, joista kunnallisjärjestöjä 18, työväenyhdistyksiä 120 ja sos.-dem. naisyhdistyksiä 4. Jäseniä edellämainingeissa järjestöissä oli yhcceensä noin 3,250 henkeä. Puolueasiamiehinä

toimi n. 560 henkeä. Sosialidemokraattisia äänestäjiä v. 1939 vaalitulaston mukaan oli mainitulla alueella n. 47,000 henkeä.

Myöskin taloudelliset menetykset olivat varsin huomattavat. Puolueen alaisista järjestöistä omisti rakennuskiinteistöjä 90 yhdistystä. Tontteja oli 74 yhdistyksellä sekä kaikilla irtaimistoja. Lisäksi oli siellä 4 puolueen omistamaa tonttia, jotka olivat yhdistysten lakkautumisen johdosta jääneet puolueen omaisuudeksi. Puolue-toimistossa laadittiin korvausanomukset kaikkien mainittujen menetetettyjen yhdistysten puolesta ja jätettiin ne marraskuun 9 p:nä valtiovarainministeriöön, yhteensä 108 eri järjestön puolesta. Korvaus-anomuksissa ilmoitettiin menetetettyjen omaisuuksien määrät seuraaviksi: tontit 1,496,600 mk, rakennukset 14,816,325 mk ja irtaimistot 1,619,950 mk, eli yhteensä 17,942,875 mk. Tiettyjä velkoja näitä omaisuuksia vastaan oli 3,286,229 mk. Puoluetoimisto on hoitanut yhdistysten puolesta korvausanomukset.

Edellisen lisäksi oli Viipurissa ja Värtsilässä puolueen alaisten järjestöjen ym. työväenyhdistöjen omistamien osakeyhtiöiden kiinteistöjä lähes 7 miljoonan markan arvosta, joiden korvausten hakuasiat ja muut selvitykset ovat asianomaiset yhtiöt hoitaneet.

Luovutetun ja vuokratun alueen tultua v. 1941 alkaneessa sodassa palautetuksi valtakunnan yhteyteen todettiin, että mainitulla alueella on tuhoutunut 44 työväenyhdistysten omistamaa toimitaloa sekä lisäksi muiden' työväenyhdistöjen joko yksinään tai yhdessä työväenyhdistysten kanssa yhteisesti omistamia taloja ja kesätoimipaikkoja 8. Tämän lisäksi vaurioitui joko enemmän tai vähemmän 35 työväentaloa. Työväenyhdistöjen omistama irtaimisto tuhoutui jokseenkin kekonaan, vain vähäinen osa siitä saatiin pelastetuksi. V. 1940 hintatason mukaan tekee työväenyhdistysten omaisuuksien menetys 15 milj. mk. Korvauslain mukaan oli suurin osa yhdistyksistä tähän mennessä saanut korvauksen. Näin saadut korvaukset eivät kuitenkaan riitä hävitetyn uudelleen rakentamiseen. Lisävarojen hankkimiseksi järjesti puoluetoimikunta v. 1943 syyskuun 15 päivästä vuoden loppuun yleisen rahankeräyksen perustaen rahaston »Työväentaloja Karjalaan». Kokouksessaan syyskuun 10 päivänä Ptk päätti myöntää edellä mainitulle rahastolle puolueen varoista 250,000 markkaa. SAK on myöntänyt samaan tarkoitukseen 200,000 markkaa. Lisäksi ovat useat työväenyhdistykset ja muut työväenyhdistöt tehneet huomattavia lahjoituksia rahastolle. Keräyksen ja lahjoitusten tuottamasta tuloksesta ei vielä tätä kirjoitettaessa ole lopullista tietoa, mutta voidaan kuitenkin todeta, ettei toimenpide epäedullisesta poliittisesta tilanteesta johtuen tuottanut odotettua tulosta. Rahastoa hoidetaan puoluetoimistossa Ptk:n vahvistaman ohjesäännön mukaisesti. Tähän, mennessä ei ole ryhdytty mihinkään huomattavampiin rakennushank-

ieisiin, vaan on rajoitettu vaurioituneiden työväentalojen suojakorjauksiin.

Mainitun alueen työväenjärjestöjen asiain hoitamista varten palkasi Ptk v. 1940 lokakuussa puoluetoimistoon piirisihtööri Mikko Nevalaisen. Hänen kuoltuaan 1. 8. —41 ei puoluetoimistossa ole tätä tehtävää varten ollut palkattua toimihenkilöä, vaan asiat on hoitanut toimiston vakinainen henkilökunta.

Palautetun alueen järjestötoiminta käy selville asianomaisten piirien toimintakertomuksista.

### **Puolueen sanomalehdistö.**

*Työväen Sanomalehtien Tietotoimisto.* Sota on vaikeuttanut puolueen sanomalehdistön työskentelyä monessa suhteessa. Samoin on TSTn toiminta vaikeutunut sodan vuoksi. Huomattavimmassa määrin vaikeudet ovat tuntuneet yhteyksien ylläpidossa maaseudulla ilmestyviin puolueemme lehtiin. Kuitenkin on TST voinut vaikeuksista huolimatta palvella puoluelehdistöä tyydyttävän menestyksellisesti.

TSTn henkilökunnassa on kertomuskauden aikana tapahtunut seuraavat muutokset: Päätoimittaja K. Hautamäki erosi 1/5—41. Hänen tilalleen valittiin päätoimittajaksi fil. maist. Unto Varjonen Turusta. Hän on kuitenkin sodan alusta lähtien joutunut olemaan asepalveluksessa. Vt. päätoimittajana on toiminut toimittaja Eero Meriluoto. Toimittaja H. L. Mäkinen erosi TSTn palveluksesta, 31/1—41. Hänen tilalleen otettiin 1/6—41 lähtien toimittaja N. Teerimäki Vaasasta. Konekirjoittajatar Helvi Lehmus erosi TSTn palveluksesta 31/8—43. Hänen tilalleen palkattiin 1/10—43 lukien rouva Aune Schulz; Helsingistä. V. 1940 olivat TSTn palveluksessa tilapäisesti päätoimittaja J. Leino ja opiskelija Aimo Aaltonen.

*Suomen Sosialidemokraatin toimitusneuvostoon* ovat päätoimittaja E. Kilven lisäksi kuuluneet: Väinö Tanner, Aleksi Aaltonen, Väinö V. Salovaara, J. W. Ketoja kuolemaansa saakka Kaarlo Harvala. Kokouksessaan 28. 12. —43 vapautti puoluetoimikunta Kedon hänen omasta pyynnöstään ja esittämillään perusteilla toimitusneuvoston jäsenyydestä.

*Puoluelehkien päätoimittajat.* Kertomuskauden aikana on puoluelehdissä tapahtunut useita päätoimittajam vaihdoksia. Pohjanmaan Kansan päätoimittajan E. Mäkisen sanouduttua irti toimestaan kesäkuulla 1939 valitsi lehden hallinto toimeen Eteenpäin-lehden toimittajan Viljo Kososen.

V. 1940 — Sosialistin päätoimittajan Ano Airiston syyskesällä siirryttyä Suomen Sosialidemokraattiin, valittiin lehden päätoi-

naittajaksi J. Leino. Pohjanmaan Kansan päätoimittajan V. Kososen siirryttyä jälleen ilmestymään alkaneen Kansan Työn päätoimittajaksi järjestettiin asia siten, että lehden taloudenhoitaja A. Roden toimi myös vastaavana toimittajana, kunnes v. 1941 toukokuussa valittiin Pohjanmaan Kansan päätoimittajaksi toimittaja P. A. Vuori.

V. 1941 — Hämeen Kansan päätoimittajan O. Palkosen erottua sairauden vuoksi toimestaan valittiin hänen tilalleen päätoimittajaksi Eino Seppälä. Kansan Voiman päätoimittajaksi valittiin päätoimittaja Viljo Kosonen. Kansan Työn päätoimittajan toimen tultua avoimeksi valittiin toimeen toimittaja H. L. Mäkinen. Kansan Lehden päätoimittajan R. Rinteen sanouduttua irti toimestaan valitsi lehden hallinto joulukuussa päätoimittajaksi J. Leinon. Arbetarbladetin päätoimittajan A. Wirtasen jouduttua eroamaan valittiin hänen tilalleen Gunnar Henriksson.

V. 1942 — Sosialistin päätoimittajan toimen tultua avoimeksi valitsi lehden hallinto toimeen toimittaja Raf. Paasion. Kansan Voiman päätoimittajan toimen tultua avoimeksi valitsi lehden hallinto toimeen piirisihteeri A. J. Kososen. Pohjolan Työn päätoimittajan K. Kaukovaaran erottua toimestaan valittiin päätoimittajaksi sihteeri Onni Haini. Työläisnuorison päätoimittajan siirryttyä Sosialistiin tuli toimeen valituksi sihteeri Sulo Manninen.

V. 1943 — Kansan Työn. päätoimittajan H. L. Mäkisen siirryttyä toiseen toimeen valittiin hänen tilalleen päätoimittaja E. Heinonen. Savon Työmiehen päätoimittajan paikan näin tultua avoimeksi valuttiin toimeen toimitussihteeri Kalle Lampinen.

Päätoimittajain vaalissa ovat lehtien hallinnot yleensä pyytäneet Ptk:n lausuntoa yhtä tapausta lukuunottamatta.

*Kansan Työn ja Kansan Voiman julkaiseminen.* Heti rauhanteon jälkeen 14/3—40 käsitteli Ptk edellä mainittujen lehtien julkaisemismahdollisuuksia. Puoluetoimikunta oli jo aikaisemmin myös omalta osaltaan ryhtynyt toimenpiteisiin näiden lehtien irtaimen omaisuuden pelastamiseksi, mutta siinä ei kuitenkaan onnistuttu, osaksi ajoneuvojen puuttumisen ja osaksi järjestelyissä esiintyneiden virheellisyksien vuoksi. Kansan Voiman edelleen julkaisemiseksi pidettiin alustavien neuvottelujen jälkeen Joensuussa toukokuun 13. p:nä Kansan Voima Oyn yhtiökokous, jossa päätettiin toukokuun lopulla ryhtyä julkaisemaan lehteä Karjalan Maan kirjapainossa Joensuussa.

Marraskuun 10. päivänä pidettiin Osuuskunta Kansan Työn aloitteesta Lappeenrannassa uuden yhtiön perustava kokous. Osakepääomaksi oli hyväksytty 1,000 kpl 250 markan hintaisia osakkeita, joita olivat merkinneet Lappeenrannan ty 75,000, Osuuskunta Saimaa 50,000, Osuuskunta Kansan Työ 50,000 ja Lauritsalan ty 5,000

markan arvosta. Lisäksi olivat eräät muutkin yhdistykset merkinneet osakkeita ja Ptk merkitsi, aikaisemmin tekemänsä periaatteellisen päätöksen mukaisesti, osakkeita 50,000 markan arvosta. Vuoden lopulla ilmestyi sitten Lappeenrannassa »Kansan Työn» pari näytenumeroa ja vuoden 1941 alusta lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti 4 kertaa viikossa. Lehden päätoimittajaksi valittiin toimittaja Viljo Kosonen. V. 1941 lopulla siirtyi Kansan Työ jälleen Viipuriin, jossa se on entiseen tapaan ilmestynyt.

*Sanomalehtikirjeenvaihtajan lähettäminen Tukholmaan.* — Kokouksessaan 7/10—41 Ptk käsitteli kysymystä erikoisen sanomalehtikirjeenvaihtajan lähettämisestä Tukholmaan maamme työväenliikkeen edustajana ja tuli asiassa myönteiseen tulokseen. Tähän toimeen kiinnitettiin toimittaja Osv. Fager, ryhtyen hän toimeensa seuraavan vuoden alussa. Toimi jatkuu edelleen. Toimittajan palkkaukseen on saatu muualta taloudellista tukea.

*Lehtien talous.* Ptk on kertomuskauden aikana osittain avustanut, taloudellisesti Pohjolan Työtä ja Arbetarbladetia niiden ilmestymisen tukemiseksi. V. 1939 3. 3. päätti Ptk Oulun 1. vaalipiirin sos.-dem. piiritoimikunnan ehdotuksesta ottaa puolueelle lehden osakkeita. 25,000 markan arvosta. Ptk on myös tiedustellut lehtiemme avunsaantimahdollisuuksia myös Skandinaviasta. V. 1941 meni Ptk takuuseen Kustannus-Oy Kansan Työn 300,000 mk suuruista lainasta. Lainan tultua maksetuksi seuraavana vuonna, vapautui Ptk takuusta.

### Kansainväliset asiat.

Kertomuskautena vallinneiden erittäin poikkeuksellisten olojen vuoksi on kansainvälinen yhteistyö ollut varsin suppeata rajoittuen pääasiassa pohjoismaiseen yhteistyöhön, joka sekään ei ole voinut olla normaalisien ajan laajuista.

*Sosialistinen Työväen Internationaali.* -- Sen johdosta, että STIn sihteeristön toimihenkilöitten uusintavaali oli v. 1939 tullut päiväjärjestykseen ja puolueelta oli tästä asiasta pyydetty lausuntoa Ptk käsitteli asian 17. p:nä huhtikuuta ja tuli siihen tulokseen, ettei sillä asiaa lähemmin tuntematta, ollut riittäviä edellytyksiä lausua mielipidettään toimihenkilöitten vaalista. Kun oli myös tiedusteltu mielipidettä sihteeristön kotipaikan suhteen, ilmoitti Ptk käsityksensä, että se mieluummin näkisi sihteeristön edelleen jäävän Brysseliin, mutta jos katsotaan välttämättömäksi sen siirtäminen Lontooseen, ei Ptk halunnut siirtoa vastustaa. •

STIn toimeenpanevan valiokunnan kokouksia pidettiin v. 1939<sup>1</sup> aikana vain yksi, jossa siinäkin puolueemme ei ollut edustettuna.

Aikomuksena oli kyllä pitää useampia kokouksia, mutta niiden pitäminen oli eri syistä siirrettävä tuonemmaksi.

Puolueemme edustus STLssä järjestettiin uudelleen Ptkn kokouksessa 6. päivänä kesäkuuta. Saadun ilmoituksen mukaan sai puolueemme nyt paikan myös STIn toimistossa sekä sen naisjaostossa. Ptk päätti valita STIn toimeenpanevan valiokunnan sekä toimiston vakinaiseksi jäseneksi J. W. Kedon sekä varalle Eino Kilven. Naisjaostoon Ptk valitsi edustajakseen Sylvi-Kyllikki Kilven.

STIn toimeenpanevan valiokunnan kokous pidettiin sitten Brysselissä v. 1940 helmikuun 23—25 p:nä ja kokouksessa käsiteltiin muiden asioiden ohella STIn puheenjohtajan vaalia sekä Suomen kriisiä. Puolueemme edustajina tässä kokouksessa olivat J. W. Keto ja Eino Kilpi.

*Englannin työväen valtuuskunnan käynti maassamme.* Tammikuun lopulla 1941 kävi maassamme Englannin työväen valtuuskunta tutustumassa maassamme vallinneisiin olosuhteisiin. Valtuuskunnan ottivat vastaan yhteisesti Ptk ja SAKn työvaliokunta, selostaen sille maassamme vallinnutta tilannetta sekä järjestäen sille eri puolille maata tarpeellisia käyntejä ja matkoja. — Myöskin Skandinaviasta täällä sodan aikana käyneille työväen valtuuskunnille Ptk yhdessä SAKn kanssa järjesti käyntejä maassamme ja huolehti muutenkin heidän vastaanotostaan täällä.

*Pohjoismainen yhteistyö.* Kesäkuun 6 p:nä 1939 Ptk valitsi puolueemme edustajiksi Pohjoismaiseen Yhteistyökomiteaan vakinaiseksi jäseniksi Väinö Tannerin ja A. Aaltosen sekä varajäseniksi J. W. Kedon ja Kaarlo Harvalan sekä viimeksi mainitun tilalle hänen kuolemansa jälkeen E. Kilven.

Kertomuskauden aikana on yhteistoimikunta kokoontunut kaikkiaan 10 kertaa. V. 1939 pidettiin 2 kokousta. Ensimmäinen niistä Oslissa elokuun 21—22. p:nä, jossa puolueemme edustajina olivat Väinö Tanner ja A. Aaltonen. Kokouksessa oli keskeisimpänä asiana kysymys Pohjolan puolueettomuudesta. Kysymystä selosti Suomen puolelta Väinö Tanner. Toinen kokous pidettiin Tukholmassa joulukuun alkupäivinä, mutta puolueemme edustajat eivät siihen sodan juuri puhjetessa voineet osallistua. V. 1940 pidettiin kolme kokousta. Ensimmäinen Kööpenhaminassa 3—4. p:nä helmikuuta. Puoluetamme edustivat kokouksessa A. Aaltonen, J. W. Keto, E. Kilpi ja K.-A. Fagerholm. Kokouksessa esitettiin m.m. tilanneselostus Suomesta sekä käsiteltiin Suomen avustamista koskeva kysymys, johon suhtauduttiin erittäin myötämielisesti. Toisen kerran komitea kokoontui Tukholmassa maaliskuun 30—31. p:nä. Tämän kokouksen ohjelmassa oli yksinomaan Suomen tapausten esille nostamia kysymyksiä; joista poliittista tilannetta koskevan kysymyksen alusti Väinö

Tanner. Kolmas kokous pidettiin Tukholmassa elokuun alussa. Puolueen edustajina tässä kokouksessa olivat kuten edellisessäkin Väinö Tanner ja A. Aaltonen. V. 1941 pidettiin kaksi kokousta. Ensimmäinen niistä Tukholmassa toukokuun 11—12. p:nä ja siinä olivat puolueemme edustajina Väinö Tanner ja A. Aaltonen sekä lisäksi Suomen Sosialidemokraatin päätoimittaja E. Kilpi ja TSTn päätoimittaja Unto Varjonen. Tannerin alustuksen pohjalla käsiteltiin muiden asioiden lisäksi myös kysymystä Pohjoismaiden asemasta silloisessa tilanteessa. Toinen kokous pidettiin samassa paikassa joulukuun 14. p:nä. Puolueettamme edustivat tässä kokouksessa Väinö Tanner, A. Aaltonen, J. W. Keto ja E. Kilpi. V. 1942 ei yhteistyökomitea kokoontunut kertaakaan. Sitävastoin v. 1943 pidettiin kolme komitean kokousta, kaikki Tukholmassa. Ensimmäinen niistä tammikuun 24. p:nä. Puolueettamme edustivat Väinö Tanner, A. Aaltonen, E. Kilpi ja J. W. Keto. Käsiteltävänä kysymys Pohjoismaiden asemasta lähimmässä tulevaisuudessa. Toinen kokous maaliskuun 14. p:nä. Läsnä puolueestamme A. Aaltonen. Kolmas kokous lokakuun 10. p:nä ja edustivat siinä puolueettamme Väinö Tanner ja A. Aaltonen. Käsiteltävänä pohjoismainen yhteistyö.

*Pakolaisasiat* antoivat varsinkin kertomuskauden alkupuolella runsaasti työtä. Puolueen ja SAKn edellisenä vuotena aloittama pakolaishuolto jatkui suuremmassa määrässä v. 1939. Jouduttiin huolehtimaan huomattavan suuresta eri kansallisuuksiin kuuluvasta pakolaismäärästä. Saman vuoden heinäkuussa toistakymmentä pakolaista siirtyi pois maasta. Osalle pakolaisista onnistuttiin hankkimaan työtä, osan jouduttua jatkuvasti elämään avustusten varassa, jota tarkoitusta varten pakolaismokitea hankki varoja. V. 1940 alussa oli komitean kirjoissa kaikkiaan n. 70 keskieuropalaista pakolaista. Helmikuussa heistä kuitenkin n. 40 poistui maasta. V. 1941 aikana pakolaistoiminta supistui vähiin pakolaisten suurimmaksi osaksi poistuttua maasta. Pakolaishuoltoa varten perustettiin v. 1938 lopulla erikoinen pakolaistoimisto, joka pakolaisten vähennyttyä lopetettiin v. 1941 lopussa. Toimiston hoitajana toimi maisteri T. Torvinen. Tärkeimmät pakolaisia koskevat asiat on käsitellyt pakolais-toimikunta, johon ovat kuuluneet puheenjohtajana A. Aaltonen ja muina jäseninä E. A. Wuori, A. Sumu ja K. Lehmus.

*Ruotsin sos.-dem. puolueen 50-vuotisjuhlassa*, jota vietettiin Tukholmassa 23. 4.—39, edustivat puolueettamme Väinö Tanner, A. Aaltonen, K.-A. Fagerholm ja Miina Sillanpää.

*Norjan työväenpuolueen kokouksessa* marraskuun 3—5. p:nä 1939 oli puolueemme edustajana läsnä E. Kilpi.

*Ruotsin sos.-dem. puolueen edustajakokouksessa*, joka oli Tukholmassa v. 1940 kesäkuussa, edusti puolueettamme K.-A. Fagerholm.

*Stauningin kuolema.* Kun Tanskan pääministeri ja sikäläisen veljespuolueen pitkäaikainen johtaja Th. Stauning kuoli 1942 toukokuun 3. päivänä, Ptk lähetti veljespuolueellemme Tanskaan näin kuuluvan surunvalittelusähkösanoman: »Suomen sosialidemokratia osallistuu Tanskan suruun suuren työväenjohtajan, valtiomiehen ja isänmaanystävän Stauningin poismenon johdosta. Pohjola on menettänyt suurmiehen.»

Hautaustilaisuudessa Kööpenhaminassa toukokuun 10. päivänä edusti puoluettamme sosiaaliministeri K.-A. Fagerholm, laskien haulle Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen seppeleen.

*Pohjoismaiset vierailut.* Kertomuskauden aikana on maassamme sekä puolueemme että muiden maamme työväen keskusjärjestöjen vieraina ollut useita työväen retkikuntia ja yksityisiä tovereita, eniten kuitenkin Ruotsista.

*Bommersvikin kurssit.* Kun Ruotsin Sos.-dem. Puolue järjesti puolueen sanomalehtimiehille kurssit Bommersvikissä syyskuun 19—25. päivinä 1943, Ptk lähetti kursseille päätoimittajat E. Seppälän, O. Viitasalon, O. Hainin, J. Leinon ja toimittaja N. Teerimäen suorittaen puolueen varoista matkakulut, lehtien maksaessa päivärahat. Lisäksi oli kursseilla henkilökohtaisen kutsun perusteella S. Sosialidemokraatin päätoimittaja E. Kilpi.

*Pohjoismaiden Työväenarkistojen kokous* pidettiin Tukholmassa elokuun 24. p:nä 1943. Työväen Arkistoa edusti kokouksessa Taimi Torvinen.

*Sveitsin veljespuolueen* edustajakokoukselle 4—5/9—43, johon puolueemme oli saanut kutsun, lähetettiin tervehdyssähkösanoma.

### **Sekalaisia asioita.**

*Yhdistysten lahjaveroasia.* Kun Korkein Hallinto-oikeus oli antanut, ennakkopäätöksen, jonka mukaan Jalasjärven Sos.-dem. Työväenyhdistys oli katsottu velvolliseksi suorittamaan lahjaveroa lakkautetulta yhdistykseltä saamastaan omaisuudesta, ryhdyttiin lakia tulkitsemaan niin, että jokainen yhdistys, joka lakkautetun yhdistyksen sääntöjen perusteella oli oikeutettu perimään omaisuuden, oli katsottava lahjaveron alaiseksi. Koska tällainen laintulkinta oli omiaan aiheuttamaan useille yhdistyksille taloudellisia rasituksia, Ptk käsitteli asiaa alustavasti kokouksessaan 27. 1.—40, päättäen ryhtyä toimenpiteisiin sen hoitamiseksi. Asia tuli järjestykseen seuraavana vuonna eduskunnan hyväksyttyä hallituksen tästä asiasta antaman lakiesityksen, jonka mukaan aatteelliset yhdistykset ovat tästä verosta vapaat. Ne yhdistykset, jotka jo olivat joutuneet suorittamaan tätä veroa, saivat maksamansa summan takaisin.

*Sotatilalain nojalla annetut määräykset.* — Toukokuun 15. päivänä 1940 Ptk päätti lähettää Valtioneuvostolle kirjelmän, jossa esitettiin 1) että sanomalehtisensuuri viipymättä poistettaisiin tai ellei siitä kokonaan voitu luopua, se oli järjestettävä uudelleen rajoittamalla se käsittämään yksinomaan arkaluontoisia ulkopoliittisia kysymyksiä; 2) että yleisten kokousten, juhlien ja huvien toimeenpanoa koskevat rajoitukset viipymättä poistettaisiin sekä 3) että työväentalot luovutettaisiin kiireimmiten asianomaisten järjestöjen vapaaseen käyttöön. Lisäksi Ptk antoi puoluesihteerin tehtäväksi neuvotella asiasta myös suullisesti sisäministerin kanssa. Marraskuun alussa jätettiin puolueen nimissä sisäasiainministeriöön toinen kirjelmä, jossa kiinnitettiin huomiota niihin vaikeuksiin, joita erinäiset poikkeusasetukset tuottivat puolueemme järjestöjen toiminnalle sekä esitettiin erinäisiä lievennyksiä näihin asetuksiin, huomauttaen samalla, ettei poikkeussäännöksiä yleensä olisi kovin tiukasti käytännössä sovellettava. Tämän kirjelmän allekirjoittajana oli myös sos.-dem. eduskuntaryhmä.

*Pulaohjelma.* Huhtikuun 22. päivänä 1940 Ptk käsitteli SAKn kirjelmän, jossa kiinnitettiin huomiota tapahtuneeseen hintojen nousuun ja siitä johtuneeseen elintason laskuun sekä työläisten palkkatason kohottamisen välttämättömyyteen. Ptk päätti ryhtyä yhteisesti SAKn kanssa valmistelemaan asiaa sekä valitsi yhteiseen komiteaan edustajikseen J. W. Kedon, Väinö Tannerin ja A. Aaltosen. Kesäkuun 17. päivänä Ptk sitten puolestaan hyväksyi yhteisen hinta- ja palkkakomitean ehdotuksen lähiajan pulaohjelmaksi sekä päätti lähettää sen piiritoimikuntien välityksellä ohjeeksi puolueemme vaikutusvallan alaisille järjestöille, kunnallisille hallintoelimille ja osuustoiminnallisille liikelaitoksille.

*Ns. valtalaki.* — Ptkn kokouksessa 31/1—41 puoluesihteerä esitti harkittavaksi, olisiko Ptkn määriteltävä kantansa tekeillä olleeseen ns. valtalakiin, varsinkin, mikäli se koski työtaistelujen kieltämistä. Asiassa käydyssä keskustelussa oltiin yleensä sitä mieltä, että lakojen kieltämisestä koskeva kohta olisi saatava lakiesityksestä poistetuksi, mutta Ptk ei kuitenkaan halunnut tässä suhteessa antaa eduskuntaryhmälle ohjeita, vaan jätti asian ryhmän harkinnan varaan.

*Eduskunta-aloitteet.*—Kokouksessaan 7/2—41 Ptk käsitteli ja hyväksyi eduskuntaryhmän kautta eduskunnalle jätettäväksi puolueen talousohjelmakomitean laatimat toivomusaloitteet, jotka koskivat maan talouselämän saattamista maan ja kansantalouden kokonaisuutujen sekä väestön toimeentulon ja hyvinvoinnin turvaamisen kannalta välttämättömän keskitetyn ja suunnitelmallisen johdon alaiseksi sekä toimenpiteitä rahanarvon ja yleisen hintatason vakaan-

nuttamiseksi ja oman edun tavoittelusta johtuvan keinottelun ehkäisemiseksi.

*Pienviljelyksen asema tuotannossa.* — Kun Sos.-dem. Pienviljelijäin Neuvottelukunta oli tehnyt Ptk:lle esityksen tutkimuksen toimittamisesta pienviljelyksen asemasta tuotannossa, Ptk, yhtyen neuvottelukunnan käsitykseen tällaisen tutkimuksen toimittamisen tarpeellisuudesta, asetti joulukuun 2. päivänä 1942 komitean tätä asiaa tutkimaan. Komitean puheenjohtajaksi valittiin J. W. Keto sekä jäseniksi Emil Jokinen, Raf. Rinne, Jorma Tuominen, Jalmari Laakso, Otto Marttila ja Heikki Simonen. Komitean sihteeriksi kutsuttiin Helmer Lehti.

*Mainos-, propaganda- ja arpajaistoimiston perustaminen.* — Joulukuun 28. p:nä 1942 Ptk käsitteli Suomen Liiketoimintajärjestöjen Liiton kirjelmän, jossa ehdotettiin, että mainittu liitto, puolue ja SAK yhdessä perustaisivat osakeyhtiön työväenliikkeen mainonnan ja propagandan harjoittamista sekä suurarpajaisten järjestämistä varten. Kirjelmää seurasi myös luonnos perustettavan yhtiön yhtiöjärjestykseksi. Osakepääomaksi oli suunniteltu 200,000 markkaa. Puoluesihteerin ilmoitettua, että tarkoituksena on kutsua myös muut maamme työväenliikkeen keskusjärjestöt mukaan tähän hankkeeseen sen jälkeen, kun yhtiö on saatu perustetuksi, Ptk päätti osallistua hankkeeseen merkitsemällä osakkeita 50,000 markan arvosta. Tällainen osakeyhtiö sitten perustettiinkin seuraavan vuoden alussa.

### Suomen Työväen Arkisto.

Arkisto on kertomuskautena toiminut entiseen tapaan lainaamalla kirjoja kirjasto-osastoltaan sekä yksityisille että liitoille ja järjestöille ja asettamalla asiakirjakokoelmansa tutkijoiden käytettäväksi itse arkistossa. Sota-aika on kuitenkin vaikuttanut arkiston käyttöön vähentävästi normaalivuotia vertailukohteina pidettäessä. Kirjaston kokoelmat ovat sekä oston kautta että lahjoituksin lisääntyneet. Kirjastokokoelma, joka sisältää kirjoja, kirjasia ja aikakauslehtiä, oli v> 1943 lopussa 50,242 kpl. Asiakirjakokoelma taas sisältää n. 200,000 kpl .

Arkiston hoitajana toimi maaliskuun loppuun 1941 saakka Anna Wiik ja siitä lähtien lokakuun loppuun 1943 Taimi Torvinen. Hänen jälkeensä on väliaikaisena arkistonhoitajana toiminut Marjatta Liiro. Arkiston hallintoon kuuluvat puheenjohtajana J. W. Keto ja muina jäseninä J., E. Janatuinen ja K. Kukkonen. Puolueen lisäksi ovat arkiston ylläpitoon myöntäneet avustuksia erinäiset työväen keskusjärjestöt, Helsingin Xyöväen Säästöpankki, OTK, Kansa-yhtiö, Helsingin kaupunki ja Längmanin rahasto.

### **Erinäiset puolue-elimet.**

*Talousohjelmakomitea.* — Ptk asetti lokakuussa 1940 erikoisen talousohjelmakomitean suunnittelemaan puolueen suhtautumista valitsevan tilanteen esille tuomiin taloudellisiin kysymyksiin ja myöskin sosialisointikysymyksen. Komiteaan valittiin 12 jäsentä ja sen puheenjohtajaksi J. W. Keto. Muiksi jäseniksi: Väinö Tanner, Eero A. Wuori, Yrjö Ruutu, Raf. Rinne, Väinö Meltti, Jalmari Leino, Helmer Lehti, Uno Nurminen, Otto Marttila, Väinö Liukkonen ja Olavi Kajala, joista Meltti ei ole osallistunut komitean työskentelyyn. Komitea asetti keskuudestaan työvaliokunnan, johon kuuluvat puheenjohtajana J. W. Keto ja muina jäseninä E. A. Wuori, Y. Ruutu ja V. Liukkonen. Komitean sihteerinä on toiminut Yrjö Kilpeläinen ja eri tehtävien suorittamista varten on käytetty muitakin henkilöitä. Saamansa tehtävän mukaisesti komitea ryhtyi heti hankkimaan selvityksiä sota-ajan esille tuomista taloudellisista kysymyksistä. Kahden viime vuotena on komitean työskentely kuitenkin ollut keskeytyksissä.

*Pienviljelijäin Neuvottelukunnan* toiminnasta on erillinen kertomus, joka seuraa tämän kertomuksen jälkeen.

*Kunnallsasiain jaoston ja kasvatustoimikunnan sekä pienviljelijäkomitean* toiminnasta on jo edellä toisissa yhteyksissä mainittu.

### **Puolueen keskuselimet.**

*Puolueen puheenjohtajan kuolema.* Puoluetta kohtasi lokakuun 24. päivänä 1942 raskas menetys, kun Ptk:n pitkäaikainen puheenjohtaja *Kaarlo Harvala* kauan kestäneen sairauden murtamana poistui iäksi joukostamme. Osoittaakseen kunnioitustaan ja kiitollisuuttaan uutтерan ja työteliään puheenjohtajansa muistolle Ptk toimitti hautauksen puolueen kustannuksella. Hautaustilaisuudessa lokakuun 30. päivänä Ptk oli kokonaisuudessaan läsnä laskemassa puolueen seppeletä. Muistopuheen piti Ptk:n varapuheenjohtaja Väinö V. Salovaara.

Ptk on yhdessä Pienviljelijäin Liiton kanssa ryhtynyt toimenpiteisiin muistomerkin hankkimiseksi Harvalan haudalle.

*Puolueen neuvosto* on kertomuskauden aikana kokoontunut 10 kertaa. V. 1939 kokoontui neuvosto huhtikuun 4. ja marraskuun 26. päivänä. Edellisessä kokouksessa käsiteltiin sääntömääräisten asiain lisäksi poliittista tilannetta sekä erinäisiä järjestöjen taloutta koskevia asioita. Jälkimmäisessä kokouksessa käsiteltiin yleis- ja sisäpoliittista tilannetta sekä puolueen sisäistä toimintaa. Ptk:n ehdotuksesta puolueen neuvosto hyväksyi julkaistavaksi erikoisen julkilausuman, jossa lähinnä kosketeltiin Suomen ja Neuvostoliiton välisiä suhteita sekä

uhkaavaa sodan vaaraa. Lisäksi käsiteltiin kokouksessa työtilannetta koskevia asioita.

V. 1940 puolueuuvosto kokoontui 3 kertaa. Huhtikuun 7. p:nä pidetyssä kokouksessa käsiteltiin sääntömääräisten asiain lisäksi poliittista tilannetta koskevia asioita, hyväksyen neuvosto keskustelun jälkeen asiasta lyhyen päätöslauselman. Toisen kerran kokoontui neuvosto heinäkuun 7. p:nä. Tällöin oli työjärjestyksessä vain kaksi asiaa: alustus sisäpoliittisista kysymyksistä ja kannan määrittely puoluetta vahingoittavaan toimintaan. Kummankin asian johdosta hyväksyttiin julkilausumat. Kolmannen kerran neuvosto kokoontui joulukuun 17. p:nä käsittelemään presidentin vaalin yhteydessä olevia kysymyksiä. Puolueuuvoston asiassa omaksuma kanta saatettiin sos.-dem. valitsijamiesryhmän tietoon. Lisäksi oli kokouksessa selostus ulkopoliittisesta tilanteesta.

V. 1941 kokoontui neuvosto maaliskuun 30 ja marraskuun 30 päivinä. Edellisessä kokouksessa käsiteltiin sääntömääräiset asiat. Lisäksi oli selostus poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta. Samassa kokouksessa käsiteltiin ja Ptk:n ehdotuksesta hyväksyttiin myös puolueen lähiajan ohjelma. Niinikään päätettiin samassa kokouksessa Ptk:n esityksestä, että sääntömääräinen puoluekokous, joka säännöllisissä oloissa olisi pidettävä v. 1942 keväällä, siirtää pidettäväksi tuonneimpana, vastedes lähemmin määrättävänä aikana.

V. 1942 kokoontui neuvosto vain yhden kerran, kesäkuun 28. p:nä. Sääntömääräisten asiain lisäksi käsiteltiin puolueen politiikkaa koskevia asioita ja korvauskysymystä. Kokous antoi julkilausuman nykyhetkellä noudatettavan politiikan suuntaviivoiksi. Samassa kokouksessa täydennettiin puolueuetoimikuntaa. Kun Ptk:n vakinaisista jäsenistä viime puoluekokouksen jälkeen oli erotettu puolueesta ns. kuutosryhmän jäsenet, Ptk:n vakinainen jäsen K. H. Wiik ja varajäsen Johan Helo ja kun Ptk:n varajäsen Raf. Paasio oli toimensa vuoksi joutunut siirtymään toiselle paikkakunnalle, Pnv katsoi tarpeelliseksi täydentää Puolueuetoimikuntaa valitsemalla siihen uusiksi varajäseniksi Eino Kilven, Oskari Reinikaisen ja Sulo Mannisen.

V. 1943 kokoontui neuvosto kaksi kertaa. Helmikuun 14. p:nä pidetyssä kokouksessa olivat läsnä myös sosialidemokraattiset presidentin valitsijamiehet. Tässä kokouksessa sääntömääräisten asiain lisäksi käsiteltiin uiko- ja sisäpoliittista tilannetta koskevia kysymyksiä sekä presidentin vaalia. Puolueuetoimikunnan puheenjohtajan toimen tultua Harvalan kuoleman johdosta avoimeksi valitsi Puolueuuvosto yksimielisesti Ptk:n puheenjohtajaksi Väinö V. Salovaaran. Sos.-dem. Pienviljelijäin Neuvosttelukunnan jäseneksi valittiin edesmenneen Antti Meriläisen tilalle pienviljelijä Taavetti Valta Pielavedeltä. Lisäksi käsitteli Puolueuuvosto puoluekokouksen koolle kutsumista

ja päätti siirtää sen toistaiseksi vastedes määrättävään aikaan. Toinen kokous pidettiin marraskuun 7. p:nä. Esitetyn selostuksen perusteella käsiteltiin uiko- ja sisäpoliittista tilannetta, päättäen neuvosto antaa asiasta julkilausuman. Samassa kokouksessa päätti Puolueneuvosto Ptk:n esityksestä kutsua koolle puoluekokouksen kesäkuun 11 ja sitä seuraavina päivinä 1944 Helsinkiin. Ptk:n jäseniksi Kaarlo Harvalan ja jäsenyydestä vapautusta pyytäneen A. Kuusiston tilalle valittiin vakinaisiksi Oskari Reinikainen ja Eino Kilpi sekä varalle Emil Palonen ja Onni Hiltunen.

Puolueneuvoston kokoonpanossa ovat lisäksi tapahtuneet seuraavat muutokset. Sen johdosta, että Vaasan 1. it. vaalipiiristä valittu neuvoston vakinainen jäsen Emil Sinervä kuoli 21. 1. —43., astui hänen tilalleen varajäsen Kaarlo Hämäläinen Viitasaareltä. Kun Oulun 1. vaalipiiristä valittu neuvoston vakinainen jäsen Kusti Kaukovaara oli muuttanut toiseen vaalipiiriin, valitsi Puolueneuvosto kokouksessaan 7. 11. —43 piirikokouksen esityksestä vakinaiseksi jäseneksi K. A. Peiramon Oulusta ja varalle Ville Ervastian Haukiputaalta.

*Puoluetoimikunta.* Puoluetoimikunnan varapuheenjohtajan Väinö V. Salovaaran tultua valituksi varsinaiseksi puheenjohtajaksi, valitsi Ptk. 10. 3. —43 yksimielisesti varapuheenjohtajaksi J. W. Kedon. Muista Ptk:ssa tapahtuneista muutoksista on jo mainittu edellä Puolueneuvostoa koskevassa kohdassa. Vakiintuneen tavan mukaan on Ptk:n kokouksiin kutsuttu myös kaikki varajäsenet. Ptk:n kokouksia on pidetty kertomuskauden aikana kaikkiaan 101, niitä 8 entisen Ptk:n aikana. Kokouksiin ovat jäsenet ja varajäsenet osallistuneet seuraavasti: Aaltonen 101, Tanner 85, Salovaara ja Keto 77, Sylvi-Kyllikki Kilpi 72, Pekkala 67, E. Kilpi 64, Andersson 63, Paasio 55., Harvala 48, Wiik 37, Helo 24, Reinikainen ja Manninen 18, Kuusisto 13, Kukkonen 8, Sillanpää 5, Huttunen 4, Palonen 2 ja Hiltunen 1. Järjestösihteeri Lehmus on ollut saapuvilla 29 ja järjestösihteeri Aaltonen 44 kokouksessa. Käsitellyistä asioista on merkitty pöytäkirjaan 933 pykälää.

*Puoluetoimiston henkilökunta.* V. 1939 elokuun alussa konekirjoittaja rouva Lyyli Ingberg, joka oli ollut puolueen palveluksessa 15 vuotta, erosi yksityisasiain vuoksi. Hänen tilalleen otettiin rva Meeri Wiest. Järjestösihteeri K. Lehmuksen siirryttyä puolustusvoimain palvelukseen valitsi Ptk. kokouksessaan 14. 1. —41 järjestösihteeriksi kunnallisasiainjaoston sihteerin Toivo Aaltosen, joka sitä ennen oli jo vt:nä hoitanut järjestösihteerin tehtäviä. Konekirjoittaja Meeri "Viestin erottua toimestaan valitsi Ptk. hänen tilalleen 26. 5. —41 neiti Soija Koivun. Hänen erottuaan toimesta helmikuussa 1941 valitsi Ptk. konekirjoittajaksi neiti Valma Rannan.

*Puolueoimistosta lähetetyt kirjeet.*

|                                    | 1939   | 1940   | 1941   | 1942   | 1943   | Yht.   |
|------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Arpa asiat . . . . .               | 346    | .—     | —      | 4,257  | —      | 4,603  |
| Järjestötoiminta . . . . .         | 6,113  | 5,340  | 9,857  | 6,475  | 5,498  | 33,283 |
| Kansainväl. kirj. vaihto . . . . . | 22     | 61     | 111    | 11     | 8      | 213    |
| Kunnallisasiat . . . . .           | 590    | 455    | 32     | 36     | 10     | 1,123  |
| Kustannustoiminta . . . . .        | 2,547  | 4,329  | 4,019  | 12,861 | 8,406  | 32,162 |
| Laina-asiat . . . . .              | 42     | 35     | 43     | 25     | 50     | 195    |
| Lakiasiat . . . . .                | 14     | 6      | 8      | 10     | 3      | 41     |
| Rekisteröimisasiat . . . . .       | 234    | 86     | 73     | 30     | 68     | 491    |
| Sekalaiset asiat . . . . .         | 33     | 59     | 20     | 24     | 50     | 186    |
| Työv. tai. omais, asiat . . . . .  | 125    | 448    | 247    | 72     | 683    | 1,575  |
| Vaaliasiat . . . . .               | 6,082  | 1      | 17     | —      | 102    | 6,202  |
| Valistustyö . . . . .              | 671    | 2,409  | 1,620  | 535    | 1,203  | 6,538  |
| Yht.                               | 16,819 | 13,229 | 16,047 | 24,436 | 16,081 | 86,612 |

Lisäksi on tehty joukko valituksia ja anomuksia eri virastoihin. Puolueen taloudellisesta asemasta ja sen kehityksestä annetaan selostus puoluekokouksessa.

Helsingissä 28. päivänä maaliskuuta 1944.

i

## SOS.-DEM. PUOLUETOIMIKUNTA

Väinö V. Salovaara.  
Puheenjohtaja

Jussi honkainen  
Vt. puoluesihteeri

**SOS.-DEM. PIIRIJÄRJESTÖJEN**

**KERTOMUKSET**

**vv. 1939—1943**

**HELSINKI 1944**  
**TYÖVÄEN KIRJAPAINO**

# Kertomukset

## Sosialidemokraattisen Pienviljelijäin Neuvottelukunnan toiminta vv. 1939—43.

### Yleiskatsaus.

Vuodesta 1927 alkaen toiminut ja vuoden 1930 puoluekokouksessa vakinaistettu Sos.-dem. Pienviljelijäin Neuvottelukunta on vuosina 1939—43 toiminut jo vakiintuneeseen tapaan muiden puolue-elinten apuna maataloutta ja maatalouspolitiikkaa koskevien kysymysten käsittelyssä. Tänäkin vuosijaksona on neuvottelukunnan työn pääpaino kohdistunut eduskunta-aloitteiden käsittelyyn, ollen neuvottelukunta näitä tehnyt omasta aloitteestaan melkoisen määrän, sekä myös tarkastanut ja antanut lausuntonsa yksityisten edustajain suunnitelmista aloitteista. Kuluneet selostusvuodet ovat olleet sotavuosia, oman maamme oltua osan kaikista näistä vuosista ja vuodet 1942 ja 1943 koko vuoden sodassa itäistä naapuria vastaan. Sota on vaikuttanut ratkaisevasti maamme oloihin joka suhteessa. Talvisota keskeytti maatalouspoliittisen toiminnan miltei täydellisesti ja sodan päättymisen yhteydessä tapahtunut alueluovutus toi esiin siirtoväen sijoittamisasian kaikkia muita voimakkaampana, työntäen muut asiat taka-alalle. Siirtoväen pika-asutus esittikin hallitsevaa osaa maatalouspoliittisissa toimenpiteissä uuden sodan puhkeamiseen asti,

Sota-ajalle on ollut ominaista valtion menojen tavaton kasvu, mikä on ollut omansa kehoittamaan pidättyväisyyteen valtion varojen käytössä niinkin tärkeään tarkoitukseen kuin pienviljelyksen tukemiseen. Kaikki tämä on painanut leimansa neuvottelukunnan toimintaan, jossa kuvastuu eräänlainen pidättyväisyys sotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna, erittäinkin esityksissä valtion varojen käyttämisestä pienviljelyksen tukemiseen. Eri vuosien toiminnasta on lähemmin mainittava seuraavaa:

## Neuvottelukunnan toiminta v. 1939.

Vuoden 1938 marraskuun 19—20 p:nä neuvottelukunnan ja puolue-toimikunnan yhteistoiminnassa järjestämien pienviljelijäpäivien eh-dotuksen mukaisesti neuvottelukunnan kokoonpano v. 1939 on ollut seuraava:

Mauno Pekkala, Helsingistä, Eeno Pusa, Viipurin mls-k:sta, Jalmari Linna, Lohjalta, Frans Mustasilta, Hämeenkyröstä, Otto Marttila, Janakkalasta, Ernest Sainio, Nurmijärveltä, Hilma Koivulahti-Lehto, Virroilta, Toivo Halonen, Säämingistä, Walfrid Eskola, Jämsästä, Jalmari Väisänen, Pielisjärveltä, Antti Meriläinen, Sotkamosta, Emil Jokinen, Perniöstä, Matti Lepistö, Tobolammilta, Yrjö Welling, Kirvusta ja Viljo Rantala, Punkaläitumelta.

Neuvottelukunnan puheenjohtajana oli edelleen *Mauno Pekkala*, ja varapuheenjohtajana *E. Pusa*. Neuvottelukunnan sihteerinä on toiminut edelleen toimittaja *Helmer Lehti*.

*Työvaliokuntaan* ovat puheenjohtajien ja sihteerin lisäksi kuuluneet neuvottelukunnan jäsenet Otto Marttila, Jalmari Linna, Toivo Halonen ja Yrjö Welling.

*Neuvottelukunnan kokoukset.* Kertomusvuoden aikana neuvottelu-kunta piti kaksi kokousta. Ensimmäinen kokous pidettiin helmikuun 5 p:nä Eduskuntatalossa Helsingissä. Saapuvilla olivat miltei kaikki neuvottelukunnan jäsenet.

Kokouksessa hyväksyttiin vuosikertomus edelliseltä toimivuodelta, minkä ohessa sihteeri esitti selostuksen 19—20 p:nä marraskuuta edellisenä vuotena Helsingin Työväentalossa pidetyistä pienviljelijäpäivistä, jotka olivat joka suhteessa erinomaisen onnistuneet. Päiviä koskeva erikispöytäkirja ja julkaisut päätettiin ottaa liitteenä neuvottelukunnan vuoden 1939 pöytäkirjoihin.

Käsiteltiin pienviljelijäpäivien periaatteessa hyväksymät ponsi-lauselmat, jotka ponsivaliokunta lykkäsi muodollista viimeistelyä ja julkaisemista varten neuvottelukunnan työvaliokunnalle, joka puheenjohtajan ja sihteerin yhteistoiminnalla oli laatinut ponnet esitettyyn asuun. Ponnet päätettiin julkaista esitelmien yhteydessä sen jälkeen kun puheenjohtaja ja sihteeri olivat muutamia muodollisia kohtia eräissä ponsissa vielä tarkistaneet.

Kokous käsitelti sihteerin esityksen pohjalla pienviljelijäpäivien järjestämistä Ouluun keväällä 1939, mille hankkeelle alkusysäys oli annettu maakunnasta ja mikä joutui neuvottelukunnan käsiteltäväksi puolue-toimikunnan aloitteesta. Kokous päätti, että neuvottelukunta osallistuu päivien järjestämiseen ennen kaikkea antamalla avustusta ohjelman valmistamisessa ja suo-

rittamisessa. Asian käytännöllinen hoitaminen annettiin sihteerin tehtäväksi. Päätettiin, että neuvottelukunnan taholta ainakin puheenjohtaja ja sihteeri pitävät päivillä yhden tai useampia alustuksia.

Käsiteltiin Parkanon asutustilallisten ja maatalousministeriön asutusasiain osaston välille syntynyttä riitakysymystä asutustilallisten metsärahain suorittamisesta valtiolle. Asia oli joutunut neuvottelukunnan kanssa kosketukseen siten, että Turun läänin pohjoisen vaalipiirin sd. piiritoimisto oli pyytänyt sihteeri *Lehteä* käymään Parkanossa selostamassa asutustilallisille metsärahain perimiskysymystä, missä asutustilallisille esitettyihin vaatimuksiin nähden oli nk. yliiruusilaisten toimesta vedetty sos.-dem. puolue osa-»syylliseksi.» Sihteeri oli asutustilallisille selostanut lähinnä asian oikeudellista puolta ja lausunut käsityksensä, että asutustilalliset oli houkuteltu kantelutielle ennen kaikkea yliiruusilaisten poliittisen keinottelun merkeissä. Kokous hyväksyi sihteerin toimenpiteet, joihin hän oli ryhtynyt neuvoteltuaan asiassa puheenjohtajan kanssa.

Kokouksessa oli myös esillä kysymys margariinin käytön supistamisesta, minkä kysymyksen pohjusti *E.Pusa*. Laajan keskustelun jälkeen neuvottelukunta kehoitti Pusaa hankkimaan asiaan täydellisemmän selvityksen ja tuomaan sen esille jossakin myöhemmässä neuvottelukunnan kokouksessa. Kokouksen lopettajaispuheessa kiinnitti Pusa huomiota edessäolevaan vaalitoimintaan.

*Neuvottelukunnan syyskokous* pidettiin syyskuun 3 p:nä. Tällöinkin olivat miltei kaikki neuvottelukunnan jäsenet saapuvilla. Avauspuheessaan *Pekkala* kiinnitti huomiota eduskuntavaalien tulokseen, pitäen sitä puolueen edustajaluvun kannalta tyydyttävänä, mutta puolueen pienviljelijäedustuksen kannalta heikompana, koska useat ansioituneet pienviljelijäehdokkaat ja entiset edustajat olivat jääneet valitsematta. Päätettiin saattaa puoluetoimikunnan tietoon neuvottelukunnan käsitys vaalien tuloksesta ja niihin vaikuttaneista syistä.

*Lehti* selosti kokoukselle Oulussa huhtikuun 22-^23 päivinä pidettyjä pienviljelijäpäiviä, todeten ne muuten joka suhteessa hyvin onnistuneiksi, paitsi että osanottajamäärä oli jäänyt pienenalaiseksi. Päivillä olivat esitelmia pitäneet: *Antti Meriläinen* aiheesta »Pohjois-Suomen ja Lapin taloudelliset olot ja niiden kehitysmahdollisuudet»; *Edv. Huttunen* aiheesta: »Kansaneläkelaitos ja sen suhde pienviljelijäin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin etuihin»; *Helmer Lehti* aiheesta »Pienviljelijäin ja palkkatyöläisten taloudelliset ja talouspoliittiset etusuhteet»; samoin *Lehti* aiheesta »Työväenlehtien taloudellisten asiain toimitustapa ja lehdistön levikin merkitys»; *Mauno Pekkalan* esitelmän aiheesta »Sosialidemokraattisen puolueen maatalouspolitiikka, eduskuntatyön osuus siinä ja pienviljelijäin neuvottelukun-

nan osuus tämän politiikan hoitamisessa» luki Pekkalan ollessa esitettyä tilaisuuteen saapumasta *Jalmari Väisänen; Valjrid Eskola* esitelmöi aiheesta »Asutustoiminta ja asutustilallisten arvometsäkysymys». Pekkalan esitelmän aiheesta »Pienviljelijäin lähiaikojen poliittiset päämäärät ja niiden tavoittelu eduskuntavaalien kautta» luki piirisihteeri V. Nenonen.

Lisäksi oli ohjelmassa piiritoimikunnan puheenjohtajan K. Kauko-vaaran selostus vaalitoiminnan järjestelystä Oulun ja Lapin piireissä sekä piirisihteeri V. Nenosen lopettajaispuhe.

Asutuslaissa olevia puutteellisuuksia käsitteli neuvottelukunnan kokous *Eskolan* alustuksen perusteella, päättäen, että Eskolan on yhdessä Jokisen ja Lepistön kanssa kehitettävä asiaa edelleen ja tuotava se sopivana ajankohtana neuvottelukunnan käsiteltäväksi. *Mustasilan* esittettyä, että eduskunnalle olisi jätettävä toivomusaloite kääpiötilallisten laidunkysymyksen kaikinpuoliseksi selvittämiseksi, neuvottelukunta päätti puoltaa tämänlaisen aloitteen jättämistä, antaen asian käytännöllisen hoitamisen Mustasillan, Rantalan ja Halosen tehtäväksi. LTudisviljelys- ja laidunraivausvarojen koroittamista tarkoittavan *Mustasillan* esityksen johdosta neuvottelukunta päätti, että tällä kertaa ei asiasta tehdä aloitetta, mutta että sensijaan pienviljelijöille lehdistössä selostetaan palkkioiden saantimahdollisuuksia. Metsätyöpalikkatarkkailun tehostamiseen tähtäävän *Lepistön* esityksen aloitteen johdosta neuvottelukunta päätti puoltaa asiaa koskevan jättämistä eduskunnalle ja antoi asian edelleen kehittämisen Lepistön tehtäväksi.

*Rantalan* esittämän maaseudun vähävaraisten asunto-olojen parantamiseen tähtäävän toiminnan tehostamista koskevan selostuksen johdosta neuvottelukunta päätti puoltaa aloitetta suuremman määrärahan saamiseksi tarkoitukseen. Rahamäärän suuruus, samoin kuin muut aloitteen yhteydessä olevat yksityisseikat jätettiin Rantalan harkinnasta ja hänen käymiensä neuvottelujen tuloksesta riippuvaiseksi. Puutarhatuotannon ja tuotemarkkinain parantamista tarkoittavan *Jokisen* lausunnon johdosta neuvottelukunta päätti kehoittaa *Linnaa* tekemään sellaisen aloitteen, mikä nykyoloissa on tarkoituksenmukaisin.

*Mustasillan* ilmoitettua olevansa halukas esittämään asianomaisen hallituksenjäsenen vastattavaksi kyselyn hallituksen kannasta eräiden, lähinnä tontinvuokraajain kannalta haitallisten puutteellisuuksien asutuslaista poistamiseen nähden, neuvottelukunta päätti antaa puoltolauseensa sanotunlaisen kyselyn tekemiseen.

*Halosen* herättämän kysymyksen johdosta, »missä määrin vientipalkkiovaroja voitaisiin vähentää ja voita jakaa alihintaan varatto-

mille kuluttajille», neuvottelukunta päätti kehoittaa ravintorasvakomiteassa työskentelevää sihteerinään *Lehteä* myötävaikuttamaan komiteassa siihen, että ravintorasvoja voitaisiin jakaa kuluttajille huokeammalla.

*Sainion* esitettyä alustuksessaan, että kyläteiden ottaminen valtion haltuun olisi ainoa keino näiden teiden kunnolliseksi saattamiseen, mistä olisi etua m.m. pienviljelijäin yhteisten koneiden käytölle, neuvottelukunta päätti, että ajankohta ei nyt ole sopiva muuhun toimenpiteeseen, kuin siihen, että koetetaan yleisen mielipiteen voimalla painostaa »Tiekarhujen» käytön yleistämistä kyläteiden kunnossapitämisessä.

»Sota-ajan maatalouden ratkaistavaksi todennäköisesti asettamia uusia kysymyksiä» koskevan *Pusan* lausunnon johdosta neuvottelukunta päätti, että kun vielä ei voida nähdä, minkälaiseksi olot tulevat kehittymään, ei asia tällä hetkellä anna neuvottelukunnan taholta aiheutta toimenpiteisiin.

*Pusan* alustettua kysymyksen »Kansaneläkelaitoksen mahdollisuuksista maatalouden rahoittamiseen» päätti kokous, että neuvottelukunta lykkää kiinteän päätöksen teon asiassa tuonneemmaksi, koska sota-aika saattaa olennaisesti muuttaa m.m. kansaneläkelaitoksen toimintamahdollisuuksia.

Sihteeri ilmoitti pöytäkirjaan merkittäväksi, että neuvottelukunnan jäsenten osallistuminen vaalivalmistustoimintaan oli ollut eri piireissä varsin vilkas.

*Työvaliokunnan toiminta* rajoittui kertomusvuonna puheenjohtajan ja sihteerin keskisiin, sinänsä lukuisiin neuvotteluihin ja näiden puheenjohtajalle ja sihteerille aiheuttamien toimenpiteiden toteuttamiseen. Neuvottelukunta on tämänkin kertomusvuoden aikana voimakkaasti avustanut puoluelehdistöä, etenkin siten, että sihteeri on lähettänyt maatalouspoliittisia ja yleisiä talouspoliittisia kirjoituksia TST:n välityksellä puolueille. Myöskin neuvottelukunnan puheenjohtaja sekä useat jäsenet ovat lähettäneet lehdille pienviljelijöitä koskevia kysymyksiä käsitteviä artikkeleita.

### **Neuvottelukunnan toiminta v. 1940.**

Neuvottelukunnan kokoonpano v. 1940 oli sama kuin edellisenäkin vuotena. Myöskin puheenjohtajana, varapuheenjohtajana ja sihteerinä olivat entiset, kuten oli asianlaita myös työvaliokunnan osalta.

Neuvottelukunnan toiminnan pääpiirteistä mainittakoon seuraavaa:

*Neuvottelukunnan kokoukset.* Ensimmäinen kokous pidettiin huhtikuun 6 p:hä, ollen kokouksessa saapuvilla neuvottelukunnan jäseniä sekä sos.-dem. eduskuntaryhmän pienviljelijäedustajia, kaikkiaan 20 henkilöä. Tässä kokouksessa oli ainoana käsiteltävänä asiana »siirtoväen asuttaminen». Kysymyksen alusti *Lehti* sen luonnoksen pohjalla, jonka prof. T. M. Kivimäki oli hallituksen toimeksiannosta laatinut ehdotukseksi väliaikaiseksi pika-asutuslaiksi.

Alustaja katsoi, että prof. Kivimäen ehdotukseen olisi tehtävä useitakin muutoksia. Niinpä maansaantioikeus olisi myönnettävä myöskin niille maataloustyöläisille, jotka pika-asutuksen takia joutuvat menettämään toimipaikkansa. Pika-asutuksen toimeenpanoelimeksi ei olisi määrättävä Maatalousseurojen Keskusliittoa, vaan valtuuskunta, jossa myöskin pienviljelijäjärjestöt olisivat edustettuina. Maasta ja rakennuspuista olisi maksettava vuosien 1930—39 keskihinta, eikä, kuten esityksessä mainittiin, n.k. järkevän ostajan maksama hinta. Useita muitakin muutoksia ja täydennyksiä alustaja esitti prof. Kivimäen ehdotukseen.

Keskustelussa alustajan esittämiä näkökohtia yleensä puollettiin ja katsottiin, että sosialidemokraattisten edustajain olisi koetettava saada niiden edellyttämät muutokset lakiin sen joutuessa eduskunkäsitteilyyn. Yhteisesti viljeltäviä maatilojakin kokous päätti suositella perustettavaksi tässä yhteydessä kokeeksi, jos asiaa myöhemmin käsiteltäessä tähän tähtäävälle esitykselle löydetään sopivat muodot. Yhteislaitumien ja tarpeellisissa tapauksissa myöskin yhteismetsien muodostamista olisi pika-asutusta sovellettaessa edistettävä. Muonamiesten ja kirkollis virkatalojen vuokraajien oikeuttamista saamaan pika-asutuksen yhteydessä lunastaa ennen viljelemänsä maa, alaltaan kuitenkin korkeintaan eri luokkiin kuuluvia pika-asutustilojen suuruutta vastaavana, piti kokous tärkeänä.

Kokous päätti kehoittaa saapuvilla olevia kansanedustajia toimimaan siihen suuntaan, että kokouksen suosittamat muutokset ja täydennykset pika-asutuslakia laadittaessa huomioitaisiin.

Neuvottelukunnan syyskokous pidettiin lokakuun 8 p:nä 1940. Kokouksessa olivat saapuvilla useimmat neuvottelukunnan jäsenet sekä useita sos.-dem. ryhmän pienviljelijä-kansanedustajia.

Kokoukselle esitti *Eskola* laatimansa ehdotuksen eduskunkäsitteeksi »20 miljoonan markan suuruisen arviomäärärahan ottamisesta vuoden 1941 talousarvioon maan lunastamiseksi varsinaista asutustoimintaa varten». Asiassa käydyn keskustelun jälkeen neuvottelukunta päätti puoltaa mainitun aloitteen jättämistä eduskunnalle.

*Jalmari Linna* esitteli tämän jälkeen suunniteltijansa aloitteen jättämisestä 72,500 markan määrärahan ottamisesta vuoden 1941 talous-

arvioon pomoloogin viran perustamista varten maataloushallitukseen ja tämän virkamiehen matkakulujen peittämiseksi. Tätäkin aloitetta neuvottelukunta päätti puoltaa eduskunnalle jätettäväksi.

*Linna* esitteli kokoukselle toisenkin suunnitelmansa, joka tähtäsi siihen, että vuoden 1941 talousarvioon otettaisiin 120,000 markkaa, varattavaksi Suomen Puutarhanviljelijäin Liitolle kurssien toimeenpanemiseksi hedelmäpuunhoitajien koulutusta varten. Pitäen hedelmänviljelyksen edistämistä tärkeänä vähävaraisen väestönkin kannalta neuvottelukunta asettui aloitetta puoltamaan.

*Pusa* esitteli kokoukselle laatimansa siirtoväen pika-asutusta koskevan promemorian, jossa hän toi ilmi käsityksensä, että pika-asutus työ on sujunut vallan liian hitaasti. Syyksi tähän hän katsoi m.m., että pika-asutustoiminnan johdossa valtioneuvostossa on ministeri J. Koivisto, joka on liiaksi maataloustuottajajärjestön johdon vaikutuksen alainen. Pääministeri Ryti ei ole taipuvainen antamaan asian johtoa ministeri Kalliokoskelle, joka olisi pika-asutuksen nopealle edistämislle myönteisempi. Kun kokouksen väliajalla saatiin tietää, että ministeri Pekkala ei katsonut lähetystön käyttämisellä pääministerin luona, jollaista oli aiottu, mitään voitettavan ja että hän ei katso olevan etua siitäkään, että pika-asutusasiat siirrettäisiin ministeri Koivistolta ministeri Kalliokoskelle, luovuttiin enemmistä toimenpiteistä asian suhteen sillä kertaa. Asian kulun seuraamista pidettiin kuitenkin tärkeänä ja päätettiin, että mikäli pika-asutus ei ala edistyä parempaa vauhtia, on neuvottelukuntaan kuuluvien sos.-dem. edustajien ryhdyttävä kulloinkin ajankohtaisiin toimenpiteisiin asian eteenpäin viemiäks.

### **Neuvottelukunta v. 1941.**

Poikkeuksellisten olojen takia hoidettiin maatalouspolitiikkaa, kuten talouspolitiikkaa yleensäkin, vuoden 1941 aikana hyvin suurelta osaltaan hallituksen aloitteesta ja tuntuvalta osaltaan suorastaan valtioneuvoston tai maatalousministeriön päätösten varassa, mihin taloudellinen valtalaki on suonut sanotuille hallintoelimille oikeuden. Tarve ja mahdollisuuskin osallistua maatalouspoliittisten asiain käsittelyyn eduskunnan tai Sen jäsenten, ynnä yksityisten kansalaistentaholta oli näinollen vähäisempi kuin normaaliaikoina.

Neuvottelukunnan jäsenkunta, puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, sihteeri ja työvaliokunta olivat kokonaisuudessaan samat kuin kahdena edellisenä vuotena.

*Neuvottelukunnan kokoukset.* Kun eduskunta-aloitteiden teko ei kertomusvuonna ollut aiheena tavanmukaiseen helmikuun kokouksen

pitämiseen, pidettiin vuoden ensimmäinen kokous huhtikuun 4 p:nä 1941. Kokouksessa oli läsnä 13 neuvottelukunnan jäsentä ja käsiteltiin siinä seuraavat asiat

Maakiinteistöpankin osakkeiden myynti osuuskassalaitokselle. Kysymyksen alusti neuvottelukunnan sihteeri Lehti, selostaen hankkeita valtion ja Kansaneläkelaitoksen hallussa olevan Maakiinteistöpankki Oy:n osakekannan myymisestä Osuuskassojen Keskuslainerahasto Oy:lle. Alustajan kanta oli hankkeeseen nähden kielteinen.

Keskustelun jälkeen päätettiin asia lykätä neuvottelukunnan pari viikkoa myöhemmin pidettävään kokoukseen, johon mennessä neuvottelukunnan jäsenet ennättävät asiaan tutustua lähemmin. Neuvottelukunnan sihteerä kehoitettiin hankkimaan asiasta seikkaperäinen esitys kiinteine ehdotuksineen.

Kysymyksen vastikemaan hankkimisesta pika-asutukseen omasta maasta luovutettavan maan tilalle alusti *E. Pusa*, selostaen niitä haittoja, joita vastikemaan hankintaoikeudesta syntyy m.m. siten, että pika-asutukseen erittäin soveliaat maat vapautuvat luovutuksesta, samalla kun suurtilalliset hankkivat korkeilla hinnoilla maita pientilallisilta, jotka näin joutuvat tilattomiksi, usein yhteiskunnan huollon tarpeessa oleviksi, sensijaan, että he tilaansa viljellen tulisivat toimeen useimmissa tapauksissa omin neuvoin, ilman vaikeuksia.

Asiassa syntyneessä laajassa keskustelussa kaikki puhujat olivat yksimielisiä siitä, että vastikemaapykälän (pika-asutuslain 22 a = pykälän) hyväksymistä on pienviljelijäin neuvottelukunnan taholta vastustettava, mikä myös tuli neuvottelukunnan päätökseksi. Neuvottelukunnan kanta oli evästyksenä sos.-dem. pienviljelijäedustajille valiokunnissa ja eduskunnassa. Kuitenkin jätettiin edustajille vapaa harkintavalta kantansa määrittämisessä siinä tapauksessa, että sos-dem. eduskuntaryhmä omaksuisi toisenlaisen kannan asiassa.

Vuoden toinen kokous pidettiin huhtikuun 17 p:nä. Saapuvilla oli 12 neuvottelukunnan jäsentä.

Pienviljelijäin Liiton sihteeri *E. Jokinen* alusti kysymyksen Pienviljelijäin ja siirtoväen keskinäisestä suhteesta, tullen alustuksessaan siihen, että näitten suhteitten parantamiseksi oli molemmiin puolin pyrittävä yhteisymmärrykseen. Syntyneessä keskustelussa kuvattiin niitä häiriöitä, jöita suhteissa on siellä täällä syntynyt ja jotka lähinnä perustuvat ennakkoluuloihin ja toistensa vieroksumiseen. Kokous päätti saattaa asian johdosta julkisuuteen päätöslauselman, jossa kehoitetaan pienviljelijöitä kaikkialla pyrkimään hyviin naapurussuhteisiin siirtoväen kanssa järjestämällä m.m. siirtoväelle tilaisuuksia osallistua paikkakunnan aatteellisiin ja taloudellisiin järjestöihin, varaamalla

heille luottamustehtäviä j.n.e. Ponsien sanamuoto jätettiin alustajan ja sihteeri Lehden yhteisesti muovattavaksi. Päätöslauselma julkaisiin puoluelehdissä.

Maakiinteistöpankin osakkeiden myyntisuunnitelmista OKOille esitti *Lehti* seikkaperäisen alustuksen ponsiesityksineen, asettuen tälläkin kertaa myyntiin nähden kielteiselle kannalle, koska se hävittäisi Maakiinteistöpankin itsenäisyyden, mikä olisi arveluttavaa sen vuoksi, että sellainen maatalouspula, jossa uudelleen tarvittaisiin samanlaista selvittelyä, minkä sanottu pankki on suorittanut edellisen talouspulan aikana vaikeuksiin joutuneiden maanviljelijäin jaloilleen auttamiseksi, saattaa tulla uudestaankin. Pankin omaama suuri kokemus ja työn organisatio olisivat tällöin hyvänä apuna Neuvottelukunta päätti, että osakkeiden myyntihanke ei anna sen taholta aiheutta mielipiteen ilmaistamiseen.

Neuvottelukunnan kolmas kokous pidettiin Helsingissä syyskuun 29 p:nä, ollen kokouksessa saapuvilla vain noin puolet neuvottelukunnan jäsenistä.

Valtion talousarvio vuodelle 1942 oli ensimmäinen käsiteltävä asia ja sen esitteli kokoukselle sihteeri *Lehti*. Talousarvion tulopuolen suhteen hän ei esittänyt neuvottelukunnan taholta toimenpiteitä, mutta menopuolella alustaja sensijaan katsoi että kalliin ajan takia olisi vähävaraisten oppilaiden avustusvaroja lisättävä; maamieskoulujen osalta 50,000 markalla, karjanhoito- ja meijerioppilaitosten osalta 60,000 mk:lla, kotiteollisuusoppilaitosten osalta 60,000 mk:lla ja kotitalousoppilaitosten osalta samoin 60,000 markalla. Neuvottelukunta päättikin puoltaa sos.-dem. edustajain taholta tehtäväksi mainitut lisäysaloitteet, mikäli maataloushallituksen opetusosaston kanssa käytävä neuvottelu antaa esityksille tukea.

Maatalousministeriön pääluokan XV luvun kolmannen kohdan johdosta päätettiin, että *Marttila* ja *Sainio* käyvät maatalousministeri Kalliokosken luona tuomassa julki sen huolestuneisuuden, mikä on syntynyt hyvien tuotantoeläinten ja siitoskarjan hävittämisen johdosta eläinten pakko-ostossa lihan tarpeen tyydyttämiseen ja esittämässä toimenpiteitä, joiden avulla hyvien tuotanto- ja siitoseläinten hävittämiseltä välttyttäisiin.

Maatalouskerhotoiminnan tukemismäärärahaa neuvottelukunta päätti esittää lisättäväksi 500,000 markalla, eli 3.7 milj. markkaan.

Edelleen neuvottelukunta päätti puoltaa pienviljelijäjärjestöjen määrärahaa lisättäväksi, mikäli asianomaisten järjestöjen johto pitää sellaista tarpeellisenä.

Näiden päätösten aiheuttamien aloitteiden hoitamiseen neuvottelu-

kunta nimitti henkilöt sos.-dem. ryhmän pienviljelijäedustajain keskuudesta.

Kertomusvuoden neljäs kokous pidettiin 22. 10., lähinnä sen johdosta, että sos.-dem. eduskuntaryhmän valmistusvaliokunta oli pyytänyt neuvottelukunnalta ryhmälle lausuntoa siitä, miten olisi suhtauduttava asutustoimintakysymykseen sodan synnyttämissä uusissa, olosuhteissa. Saapuvilla kokouksessa oli 12 neuvottelukunnan jäsentä, ynnä useita neuvottelukuntaan kuulumattomia sos.-dem. kansanedustajia.

Kokouksen avasi nk:n puheenjohtaja *Mauno Pekkala*, minkä jälkeen *Lehti* esitti laajan alustuksen nk. normaalista asutustoiminnasta ja pika-asutuksesta sekä viimeksimainitun nykyvaiheista. Alustukseen liittyi ohjelmanluontoinen ponsisarja, jossa esitettiin, että asutustoiminnan saattaminen mahdollisimman tehokkaaksi on muuttuneissakin oloissa tarpeellista, mitä varten maan pakkolunastusoikeutta on laajennettava siitä, millaisena se esiintyy vuoden 1936 asutuslaissa, joskaan ei maan luovuttamisessa ainakaan koulujen ja sosiaalisesti tärkeiden laitosten mailla enää olisi mentävä niin pitkälle kuin pika-asutuslain soveltaminen edellytti. Lähiaikojen asutustoiminnan hoitaminen voi ehdotuksen' mukaan tapahtua pääasiassa pika-asutuslain puitteissa, joskin tätä lakia on siten muutettava, että se maan saantimahdollisuuksia muillekin kuin siirtoväelle ja että lain soveltaminen saadaan nopeaksi ja huokeaksi. Asutusmaan saannissa olisi ensisijalle asetettava sotallesket ja invaliidit perheineen, toiselle tilalle maata haluavat rintamamiehet, kolmannelle maanluovutusten takia toimerisa menettäneet muonamiehet ja neljännelle muut maan tarvitsijat. Tiloja luovutettaessa olisi suuriperheiset asetettava muihin nähden etualalle ja olisi heille varattava muitakin etuuksia.

INlämä periaatteet neuvottelukunta hyväksyi, antaen päätöslauselman sanamuodon puheenjohtajan ja sihteerin viimeisteltäväksi. Päätöslauselma saatettiin sittemmin sos.-dem. eduskuntaryhmän ja puoluetoimikunnan tietoon sekä julkaistiin puolueen lehdissä.

*Työvaliokunnan kokoukset.* Työvaliokunnan asiat on hoidettu kertomusvuoden aikana pääasiassa puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja sihteerin välisien neuvottelujen kautta. Työvaliokunnalla oli kuitenkin vuoden aikana kaksi varsinaista kokousta, nimittäin 17. 10 ja 22. 10, jolloin kummallakin kerralla oli saapuvilla muitakin neuvottelukunnan jäseniä. Ensimmäisessä kokouksessa oli ainoana asiana niiden ponsien tarkastus, jotka *Lehti* oli laatinut lähiaikojen asutustoimintakysymyksessä. Toisessa kokouksessa taas oli harkittavana, mitä muutoksia neuvottelukunnan kokouksessa samana päivänä käy-

«dyn keskustelun perusteella olisi mahdollisesti tehtävä alustajan ponsisarjaan. Mainittavampia muutoksia ei työvaliokunta ehdotukseen esittänyt.

### Toiminta v. 1942.

Kertomusvuotena vaikuttivat samat seikat kuin edellisenäkin vuotena neuvottelukunnan toimintaan, nimittäin yleinen maailmansota ja Suomen oma sota itäistä naapurimaataan vastaan, mikä sota jatkui nyt koko vuoden. Poliitiikkaa hoiti hallitus sille suotujen valtuuksien perusteella entistä enemmän oma-aloitteisesti, koskien tämä nimenomaan erilaista talouspolitiikkaa. Pienviljelijäin neuvottelukunnan toiminnan sävyyn tämä ei tietenkään ollut vaikuttamatta.

Neuvottelukunta työskenteli, kertomusvuoden ajan muuten entisessä kokoonpanossaan, paitsi että kansanedustaja *Antti Meriläinen* oli kuoleman kautta poistunut sen riveistä. Hänen tilallaan ei kertomusvuotena vielä ollut uutta jäsentä. Neuvottelukunnan puheenjohtajana oli edelleen *Mauno Pekkala*. Kun neuvottelukunnan monivuotinen varapuheenjohtaja E. Pusa oli joutunut sitoutumaan niin perinpohjaisesti karjalaisten asiaan, että häneltä ei enää ylettänyt kylliksi aikaa neuvottelukunnalle, siirrettiin varapuheenjohtajan tehtävien hoitaminen johtaja E. *Jokiselle*. Sihteerinä toimi nytkin *Helmer Lehti*. Työvaliokuntaan kuuluivat puheenjohtajien ja sihteerin lisäksi E. Pusa, Otto Marttila ja Jalmari Linna.

*Neuvottelukunnan kokoukset.* Ensimmäinen kokous pidettiin helmi-kuun 10 p:nä. Kokouksessa oli läsnä 13 neuvottelukunnan jäsentä ja useita neuvottelukuntaan kuulumattomia sos.-dem. ryhmän kansanedustajia. Tässä kokouksessa käsiteltiin m.m. kysymystä neuvottelukunnan suhtautumisesta valtiovarainministeriöön perustettavaan kansantaloudelliseen neuvottelukuntaan.

Keskustelussa kaikki puhujat olivat sitä mieltä, että mainittuun neuvottelukuntaan on koetettava saada, mikäli mahdollista, ainakin 3 sosialidemokraattista maatalousedustajaa neuvottelukunnan kahdeksasta tämän alan edustajasta. Neuvottelukunta päättikin kääntyä puoluetoimikunnan puoleen, esittäen, että puoluetoimikunta koettaisi myötävaikuttaa tähän tulokseen. Ehdokkaikseen nimitti neuvottelukunta *Helmer Lehden*, *Otto Marttilan* ja *Emil Jokisen*.

Toinen käsitelty kysymys koski aihetta: »ISykyajan maatalouspolitiikka», jonka kysymyksen alusti *Lehti*. Alustaja katsoi, että maatalouspolitiikan päähuomio tällä hetkellä on kohdistettava ensi kesän tuotantokamppailun saattamiseen mahdollisimman tehokkaaksi ja esitti näkökohtia, joita tässä tarkoituksessa olisi pyrittävä toteutta-

maan. Nämä koskivat m.m. työvoimantarpeen tyydyttämistä; traktorien kuntoonsaattamista ja näiden ajajain kouluttamista sekä polttoaineen varaamista niille; kuljetusolojen kehittämistä nimenomaan maatalouden kuljetusoloja silmälläpitäen; maatalousneuvonnan suuntaamista; väkilannoitteiden ja siementen hankinnan helpottamista; perunan ja leipäviljan viljelysalan laajentamista; AIV-rehun valmistamista; kasvien hoitotöitä; puintia j.n.e. Kokous hyväksyi alustajan esittämät ponnet, jotka julkaistiin neuvottelukunnan julkilausumana maan työväenlehdissä.

Kolmas asia oli kysymys »Osuusliikkeiden autojen vapauttamisesta sotilaskuljetuksista», jonka alusti *Frans Mustasilta*. Alustaja esitti, että asiassa käytettäisiin lähetystö kulkulaitosministerin luona, mutta keskustelun jälkeen neuvottelukunta kuitenkin katsoi, että tämä ei johtaisi tulokseen, minkä-vuoksi lähetystön käyttämisestä asianomaisen ministerin puheille luovuttiin, eikä asian muutenkaan katsottu antavan neuvottelukunnan taholta aihetta toimenpiteisiin.

Neljäs kokouksen käsittelemä kysymys oli: »Tämän hetken asutuspolitiikan suuntaviivoista», jonka alusti *E. Pusa*. Alustuksessa esitettiin, että asutustoimintaa nykyoloissa on harjoitettava riittävässä laajuudessa, niin että invaliidien, sotaleskien sekä orpojen ynnä rintamamiesten ja siirtoväen lisäksi myöskin muonamiehet ja muut tilattomat saisivat maata ja että erikoista huomiota kiinnitettäisiin lisä- ja laidunmaiden muodostamiseen ja luovuttamiseen niiden tarpeessa oleville. Keskustelun jälkeen neuvottelukunta päätti, että kun ponsissa esitetyt ajatukset kokonaan sisältyvät neuvottelukunnan edellisenä syksynä sos.-dem. eduskuntaryhmälle ja puoluetoimikunnalle antamaan ja myös sanomalehdistössä julkaistuun ohjelmaluontoiseen ponsisarjaan, ja alustajan esittämät ponnet sinänsä ovat liian vähä sanovat, ei niiden johdosta ryhdytä toimenpiteisiin.

Ryhdyttäessä käsittelemään eduskunta-aloitteiden jättämistä ed. *Turkka* ilmoitti tekevänsä aloitteen n.k. sotilastorppien lunastusoikeuden laajentamisesta. Neuvottelukunta päätti, että asia ei sen taholta anna aihetta toimenpiteisiin.

*Pusa* esitti, että olisi jätettävä aloite palstaviljelyslain uusimiseksi, minkä johdosta neuvottelukunta päätti kehoittaa *Väisästä* ja *Pyytä* hoitamaan puheenaolevan asian ryhmässä ja eduskunnassa, jos yksityiskohtaisempi syvennyminen asiaan osoittaa sen tarkoituksenmukaiseksi.

*Marttila* esitti jätettäväksi aloitteen karjakannan säilyttämiseksi liialliselta hävitykseltä lihan pakko-oton yhteydessä. Asiasta syntyneen laajahkon keskustelun jälkeen neuvottelukunta päätti, että *Marttilan* ja *Eskolan* on hoidettava asia käymällä neuvottelukunnan

lähetyksenä kansanhuoltoministerin puheilla ja jättämällä ministerille asiaa koskeva kirjelmä.

Neuvottelukunnan tavanmukainen syyskokous pidettiin syyskuun 25 p:nä. Saapuvilla kokouksessa oli 10 neuvottelukunnan jäsentä, sekä muutamia neuvottelukuntaan kuulumattomia kansanedustajia.

Ensimmäisenä asiana oli »Pienviljelijöitä koskevien määrärahojen lisääminen valtion talousarvioon v:lle 1943», minkä kysymyksen alusti *Helmer Lehti*: Alustaja esitti asiaa perusteltuaan, että varsinkin maatalousoppilaitosten vähävaraisten oppilaiden opiskeluavustuksia olisi lisättävä yksistään senkin tähden, että hintataso on edellisestä vuodesta suuresti noussut, kun taas määrärahat olivat hallituksen esityksessä yleensä entisen suuruisia. Pitkän harkinnan jälkeen neuvottelukunta alustajaan yhtyen päätti, että *Eskola* tekee aloitteen karjanhoitokoulujen, *Simonen* maamieskoulujen sekä *Tolonen* kotitalouskoulujen ja kotiteollisuuskoulujen vähävaraisten oppilaiden opiskeluavustusten määrärahaan korottamisesta noin 25 %:lla kunkin koulun osalta. Samoin päätti neuvottelukunta puoltaa *Lepistön* aloitetta 40 miljoonan markan ottamisesta talousarvioon Keski- ja Pohjois-pohjanmaan hallavaurioiden korvaamiseksi lainojen ja avustusten muodossa.

Tämän jälkeen neuvottelukunta käsitteli kysymystä kalastuselinkeinon tukemista tarkoittavien määrärahaan lisäämisestä, mutta päätti, ettei asia anna aiheutta toimenpiteisiin.

Seuraava asia oli selostus asutustoimikunnan työstä, minkä esitti sanotun komitean jäsen *Valfrid Eskola*. Alustaja selosti niitä kannanottoja, joihin sanottu komitea oli siihen mennessä tullut ja kuvaili komitean työn kehitystä muutenkin. Oli sitä mieltä, että komitean työ olisi saatava päätteeseen nopeammin, kuin se tähänastista vauhtia kulkien joutuu. Kaikki asiassa esiintyneet puheenvuoronkäyttäjät olivat samaa mieltä ja neuvottelukunta päättikin, että työvaliokunnan, on viipymättä laadittava ja maatalousministeriölle toimitettava, kirjelmä, jolla tähdätään siihen, että uusi asutuslakiesitys saataisiin jo ensi kevätistuntokautena eduskunnalle. Tällainen kirjelmä jätettiin maatalousministeriölle syyskuun 22 p:nä.

Puheenaolevassa syyskokouksessa käsiteltiin edelleen *Emil Jokisen* alustamana kysymystä »Pienviljelijöitä koskevan rauhanajan talouspoliittisen ohjelman laadinnan vireillepaneminen». Kuvailtuaan niitä seikkoja, jotka tekevät tällaisen ohjelman laatimisen hyvissä ajoin ennen rauhantaloa tarpeelliseksi alustaja esitti, että neuvottelukunta jättäisi erikoisen toimikunnan tehtäviksi valmistaa asiasta ohjelma- luontoinen päätöslauselma.

Asiassa syntyi laaja keskustelu, jonka jälkeen neuvottelukunta päätti kääntyä puoluetoimikunnan puoleen, esittäen, että tämä asetaisi puolueen rauhanaikaista pienviljelyspolitiikkaa suunnittelemaan toimikunnan, jossa teoreettisen asiantuntemuksen lisäksi olisi riittävästi edustettuna myöskin käytännöllinen pienviljelyskysymysten tuntemus. Jo syyskuun 26 p:nä jätettiin neuvottelukunnan toimesta tätä asiaa koskeva kirjelmä puoluetoimikunnalla. Kirjelmässä perusteltiin lähemmin neuvottelukunnan käsitystä tällaisen selvittelyn tarpeellisuudesta sekä siitä, mitä kysymyksiä neuvottelukunnan mielestä lähinnä olisi selvitettävä.

Lopuksi käsitteli kokous kysymystä neuvottelukunnan suhtautumisesta ylimääräiseen omaisuusveroon, minkä asian esitteli kokoukselle *Matti Lepistö*. Lyhyen keskustelun jälkeen neuvottelukunta päätti, että asia ei sen puolelta anna aihetta toimenpiteisiin.

### **Neuvottelukunnan toiminta v. 1943.**

Mitä aikaisemmin on sanottu sota-ajan vaikutuksesta neuvottelukunnan toimintaan, koskee myöskin vuotta 1943, jolloin toiminta samasta syystä oli rajoitetumpaa ja yksipuolisempaa kuin normaali-vuosina. Suuri osa niistä aloitteista, joilla eri kansalaispiirit, ja myös sos.-dem. pienviljelijäin neuvottelukunta, ovat tahtoneet vaikuttaa taloudellisiin ja talouspoliittisiin tapahtumiin, on ensi kädessä suunnattu hallitukseen, osittain julkisen sanan, osittain lähetystöjen ja kirjelmien kautta, kun taas eduskunta-aloitteet ovat jääneet vähälukuisemmiksi.

Neuvottelukunnan jäsenistö oli tämänkin kertomusvuoden aikana entisellään, lukuunottamatta sitä, että edesmenneen *Antti Meriläisen* tilalla nyt oli puoluetoimikunnan neuvottelukunnan esityksestä jäseneksi nimittämä pienviljelijä *Taavetti Valta* Pielavedeltä. Puheenjohtajat, sihteeri ja työvaliokunnan jäsenet olivat samat kuin edellisenä kertomusvuotena.

*Neuvottelukunnan kokoukset.* Kertomusvuotena on pidetty kaksi varsinaista kokousta, ensimmäisen helmikuun 9 ja toisen lokakuun 7. päivänä. Ensimmäisessä kokouksessa helmikuun 9. p:nä käsiteltiin aluksi työvaliokunnan eduskunnalle jätettäväksi puoltamat aloitteet, nimittäin aloite lehdeksien, havujen, y.m. apurehujen keräilyoikeuden yleistämisestä; aloite pientilojen kotieläinten laiduntamisoikeuden saamisesta sopivissa tapauksissa valtion, yhtymien ym. metsämailla; ja aloite uuden asutuslainsäädännön aikaansaamisen kiirehtimisestä, mikä viimeksimainittu päätettiin hoitaa sopivana ajankohtana hallitukselle eduskunnan kautta jätettävän kyselyn muodossa.

Vielä päätti kokous puoltaa *Jalmari Linnan* laatimaa aloitetta 100,000 markan määrärahan ottamiseksi hedelmätaimistojen tarkastajan palkkaamiseen ja samoin Linnan aloitetta 200,000 markan suuruisen määrärahan myöntämiseksi poikkeusajan vaatimien puutarhaviljelysneuvojen kouluttamista varten. *Heikki Simosen* aloitetta hevosille metsäajoissa aiheutuneiden tapaturmien korvaamisesta työnantajain taholta. Neuvottelukunta käsitteli myöskin *E. Jokisen* aloitteen perusteella kysymystä uudesta kalastuslainsäädännöstä. Neuvottelukunta, jonka tiedossa oli, että uusi kalastuslakiesitys on jo ollut valtioneuvostossa valmisteltavana ja että esitys voidaan antaa eduskunnalle ehkä vielä talvella v. 1943, päätti kehoittaa jäseniään lainsäädäntävaiheissa ja muissa sopivissa kohdissa myötävaikuttamaan siihen, että uusi kalastuslainsäädäntä saataisiin sellaiseksi, että sen avulla voitaisiin tehokkaasti edistää kalavesien hoitoa ja kalakannan lisääntymistä, sekä kaikissa suhteissa kehittää kalataloutta kansan yhteisten etujen mukaisesti ja että kotitarve- ja virkistyskalastusta silmälläpitäen yleistä kalastusoikeutta nykyisestään laajennettaisiin siinä määrin kuin se kalatalouden ja varsinaisen ammattikalastuksen kehittämistä tuntuvasti vaikeuttamatta on mahdollista. Tämä neuvottelukunnan kanta saatettiin julkisuuteen puoluelehdistön välityksellä.

Toinen kokous pidettiin lokakuun 7. päivänä. Tämänkin kokouksen keskeisimmäksi asiasarjaksi muodostui kysymys eduskunta-aloitteiden jättämisestä. *Walfrid Eskola* pohjusti kysymyksen koneellisen uudisraivauksen toimeenpanemisesta asutus- y.m. pientiloilla, esittäen in.m. niitä havaintoja, joita hän oli tehnyt koneraivauksesta kansanedustajille Riihimäen seuduille järjestetyllä retkeilyllä. Asiassa käydyn laajan keskustelun jälkeen neuvottelukunta päätti, että eduskunnalle jätetään aloite 500,000 markan määrärahan ottamiseksi pellonraivauskoneiden siirtokustannusten suorittamiseksi pientiloille. Samoin päätettiin tehdä aloite 6 miljoonan markan suuruisen määrärahan ottamisesta valtion talousarvioon käytettäväksi koneiden hankinnan edistämiseen pientiloilla, minkälaisen aloitteen tarpeeseen kokouksen avaaja *Pekkala* oli jo avauspuheessaan viitannut. Määrärahasta tulisi 4 milj. markkaa käytettäväksi lainoina ja 2 milj. markkaa suoranaisina avustuksina tarkoitukseen.

Neuvottelukunta kiinnitti uudestaan huomiota siihen, että pientiloilta joudutaan kansanhuollon tarpeisiin luovuttamaan lihaa liian rajusti ja uhraamaan siihen liian hyviä eläimiä. Kun neuvottelukunta kuitenkin on asiassa suorittanut toimenpiteitä aivan äskettäin ja kun kokonaan uutta aloitetta ei tällä kerralla ennätettäisi valmistaa kyllin perusteellisesti, päätettiin aloite jättää tekemättä..

Päätettiin puoltaa aloitteen tekemistä 1 milj. markan määrärahan myöntämiseksi ALV-rehutornien rakentamisen avustamiseksi pien-tiloille. Aloitteen teko jätettiin kuitenkin riippuvaiseksi siitä, katsovatko *Pekkala* ja *Jokinen* yksityiskohtaisemmin asian edellytyksiin perehdyttyään aloitteenteon tarkoituksenmukaiseksi.

Kysymys maatalouskoulujen vähävaraisten oppilaiden opiskeluavustusten lisäämisestä oli tälläkin kertaa neuvottelukunnan käsiteltävänä. Neuvottelukunta päätti kehoittaa sos.-dem. edustajia valiokunnissa koettamaan saada nämä määrärahat ainakin jonkinverran nousemaan.

Neuvottelukunta käsitteli kysymystä uudesta asutuslainsäädännästä. Asutuslakikomitean mietinnön pohjalla, mitä mietintöä *E. Jokinen* selosti. Neuvottelukunta päätti mietinnön suhteen yhtyä niihin ajatuksiin, joita Pienviljelijäin Liitto oli asiassa valtioneuvostolle antamassaan lausunnossa esittänyt. Sen mukaisesti neuvottelukunta, päätti korostaa, että, tämänkin lainsäädännän yhteydessä on kiinnitettävä paljon huomiota lisäämaan antamiseen liian pienille tiloille; että lain avulla olisi myös edistettävä mökkiläisten laiduntarpeen tyydyttämistä, varaamalla m.m. maata yhteislaitumia varten, vaikka asianomainen ei olisikaan sodassa; että pakkolunastuksesta vapaiden tilojen alaraja olisi määrättävä 80 harksi kokonaispinta-alan ja 30 ha:ksi pellon osalta; että hintojen suhteen olisi noudatettava pika-asutuksen yhteydessä säädettyjä hintoja ja että asuttamisen ja uudisraivauksen johdon suhteen olisi harkittava sellaista muutosta, että tämä kokonaan keskitettäisiin maatalousministeriön asutusasiainosastoon.

*Työvaliokunta* on kertomusvuotena pitänyt kolme kokousta. Ensimmäinen kokous pidettiin helmikuun 5. p:nä ja oli siinä työvaliokunnan jäsenten lisäksi useita muita neuvottelukunnan jäseniä sekä eräitä neuvottelukuntaan kuulumattomiakin sos.-dem. ryhmän kansanedustajia. Kokous käsitteli alustavasti eduskunnalle jätettäväksi suunniteltuja aloitteita, kiinnittäen erikoista huomiota asutuslakia valmistelevan komitean työn jouduttamista koskevaan asiaan.

Toinen kokous pidettiin helmikuun 23. p:nä, käsitellen tämä kokous *E. Pusan* aloitetta 2,000 markan myöntämiseksi ensi keväänä kynnnettävien nurmien laittamiseksi leipäviljalle, esittäen tässä yhteydessä sos.-dem. maatalousedustajille kehoituksen, että nämä valiokunnissa ja eduskunnassa tukisivat leipäviljan tuotannon edistämistä tarkoitettavia tarkoituksenmukaisia toimenpiteitä, mutta että heitä ei velvoiteta sitä tukemaan nyt esitetyssä muodossa.

Työvaliokunnan kolmas kokous pidettiin heinäkuun 1. p:nä, ollen siinä esillä kysymys maataloustuotteiden uusista hinnoista, joita

koskeva hallituksen esitys oli juuri annettu eduskunnalle. Työvaliokunta, jonka kokouksessa oli saapuvilla muitakin sos.-dem. ryhmän pienviljelijäedustajia, joille myönnettiin oikeus osallistua asian ratkaisuun, asettui sille kannalle, että maataloustuotteiden hintoja olisi sallittava koroittaa sillä määrällä, minkä hallitus esitti, asettumatta valiokunnassa vastustamaan hallituksen esitystä. Kokouksen puheenjohtaja *Jokinen* ja sihteeri *Lehti* ilmoittivat päätöksen johdosta erivän mielipiteensä, asettuen Turussa muutamaa päivää aikaisemmin pidetyn sos.-dem. pienviljelijäin neuvottelukokouksen hyväksymien ponsien kannalle, jotka ponnet tarkoittivat rajoittumista sellaisiin hintojen korotusmääriin, joita hallituksen sos.-dem. jäsenet olivat valtioneuvostossa edustaneet.

Neuvottelukunnan sihteeri *Lehti* on kaikkina kertomusvuosina avustanut puoluelehtiä maatalousteknillisten ja maatalouspoliittisten asiain osalta, lähettämällä keskimäärin vähintään yhden näitä aloja koskevan artikkelin viikoittain TST:n välityksellä lehdille. Samoin on sihteeri tehnyt vuosittain muutamia esitelmä- ja luentomatkoja eripiireihin, ollen hän esim. viime kertomusvuotena myös esitelmäsihterinä niinhyvin Turun läänin pohjoisen kuin saman läänin eteläisen vaalipiirin sos.-dem. pienviljelijätoimikunnan neuvottelutilaisuudessa, joista edellinen pidettiin joulun edellä Perissä ja jälkimmäinen kesäkesällä Turussa. Neuvottelukunnan puheenjohtaja *Pekkala* ja jäsenet ovat osaksi kansanedustajan, osaksi neuvottelukunnan jäsenen ominaisuudessa pitäneet lukuisia puheita ja esitelmiä piirissään ja osittain niiden ulkopuolellakin.

Helsingissä, helmikuun 15 p:nä 1944.

*Mauno Pekkala,*  
puheenjohtaja.

*Helmer Lehti,*  
sihteeri

## **Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta vv. 1939—1943.**

### **Yleiskatsaus.**

Kustannusosakeyhtiö Kansanvallan toimintaan ovat vaikuttaneet ne yleisten taloudellisten olosuhteiden muutokset, jotka ovat joko välittömästi taikka välillisesti aiheutuneet yhä käynnissä olevasta suursodasta. Graafilliselle ja kustannustoiminnalle olivat olosuhteet suotuisat<sup>^</sup> aina vuoden 1939 sotakuukausiin asti, jolloin maamme joutuminen sotatoimien piiriin keskeytti niiden rauhanomaisen taloudellisen kehityksen. Erittäin tuntuvat olivat häiriöt muutenkin suhdan-

neherkässä sanomalehtien liiketoiminnassa. Epävarma tilanne jatkui vielä Moskovan rauhankin jälkeisenä aikana. Vuoden 1940 lopulla kuitenkin toiminnan edellytykset jonkin verran parantuivat. Näin oli laita varsinkin kirjapainoissa ja kirjansitomoissa. Tämä asiantila jatkui siihen saakka, kunnes nykyinen sota alkoi.

Kuluneet kolmisen vuotta ovat olleet sen jälkeen taloudellisen elämän mukauttamista sodan synnyttämiin olosuhteisiin. Toimenpiteet, joihin valtiovalta on erilaisin muodoin ryhtynyt tuotannollisen toiminnan ja rahanarvon ylläpitämiseksi, ovat eri tavoin kohdanneet eri teollisuusaloja. Graafillinen teollisuus ja sanomalehtien kustannustoiminta on niitä, joihin raaka-aineiden ja tarvikkeiden niukkuus sekä työvoiman puute ovat toistaiseksi vaikuttaneet suhteellisen lievästi. On kuitenkin luonnollista, että sodan jatkuminen lisää näidenkin vaikeuksia.

Edelläsanottu soveltuu sellaisenaan myöskin Kustannusosakeyhtiö Kansanvallan toimintaan viime vuosina. Kuitenkin on sen kuten työväen graafillisten ja kustannusliikkeiden toiminta yleensä tapahtunut osittain vaikeammassa olosuhteissa kuin näiden alain porvarillisten liikelaitosten. Näin siitä syystä, että työväestön toimeentulomahdollisuudet ovat sodan aikana supistuneet suhteellisesti tuntuvammin kuin muiden yhteiskuntaryhmien. Eipä ole tyyten välttytty edes vuoden 1940 tapaisilta hajoittavilta vaikutuksilta. Kaikesta huolimatta on yhtiön liiketoiminta ollut kertomusvuosina taloudellisilta tuloksiltaan tyydyttävä.

Esitämme jäljempänä pääpiirteittäisen kertomuksen yhtiön toiminnan tärkeimmistä seikoista vv. 1939—1943.

### **Suomen Sosialidemokraatti.**

Sosialidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattaja Suomen Sosialidemokraatti on kuluneena toimintakautena ilmestynyt entiseen tapaan 7- ja 3-päiväisenä painoksena, sitäpaitsi on lehden sunnuntai-numero ollut erikseen tilattavana.

Sodan vaaran lähestyminen Suomeakin koskevaksi vuoden 1939 syksyllä aiheutti häiriöitä Suomen Sosialidemokraatin niinkuin yleensä sanomalehtien taloudelliselle toiminnalle. Tämä tilanne vaikeutui suuresti, kun maa joutui varsinaisiin sotatoimiin. Liikekannal-lepanon takia asiamiehiä ja lukijoita joutui runsaasti sotapalvelukseen samalla kuin väestöä aluksi siirtyi pois Helsingistä, lehden päälevikki-alueelta. Rauhan tultua kohdistettiin lehden levitystyössä erikoista

huomiota asiamieskuntaan. Eri toimenpitein saatiinkin entisiä asiamiehiä taas toimiviksi ja myös uusia, mutta ei kuitenkaan siinä määrin, että asiamiesten lukumäärä enempää kuin työn tuloksetkaan olisivat tulleet aikaisempien veroiseksi. Alussa selostettu asiantila uusiintui sodan puhjettua ja seuraukset näkyivät tällöin tuntuvampina vuonna 1942. Olot ovat kuitenkin sitten tässä suhteessa jossakin määrin tasaantuneet, joten lehden levitystyötä on viime aikoma voitu suorittaa samoissa puitteissa kuin ennen sotaa, joskaan ei vielä samalaisin tuloksin. Matka-asiemies on huolehtinut asiamieskunnan järjestelystä lehden varsinaisilla levenemisalueilla samalla kuin asiamiesten kanssa on pidetty yhteisiä neuvottelutilaisuuksia.

Kun sanomalehtien tarve on ollut suuri rintamasotilaitten keskuudessa, on yhtiö eri tavoin koettanut kummankin sodan aikana osaltaan auttaa tilanteen helpottumista. Suoranaisten lahjoitusten lisäksi on S. Sosialidemokraatille järjestetty erikoinen kenttäpostitilaushinta, joka on tavallista hintaa halvempi. Rinnan tavallisten tilausten kanssa ovat kenttäpostitilaukset osoittaneet kasvamista, mikä kieltämättä merkitsee sitä, että ne henkilöt, jotka ovat tottuneet seuraamaan lehteä rauhanpäivinä, haluavat tehdä niin myös muuttuneissa oloissa.

Ilmoitusmarkkinat häiriintyivät tuntuvasti kohta suursodan alettua, eikä ilmoitusmäärän lisääntymiseen olekaan sodan aikana paljoakaan edellytyksiä, sillä tavarannuukkuuden takia liikkeenharjoittajat pitävät ilmoittelua vähemmän tärkeänä.

Edellämainituista haitallisista seikoista huolimatta on lehden taloudellinen pohja voitu pitää tyydyttävänä.

S. Sosialidemokraatin konttori Lahdessa on toiminut entiseen tapaan, t.s. huolehtinut lehden Lahden-osaston uutis- ja ilmoitushankinnasta sekä hoitanut paikallisen levitystyön.

Sitten vuoden 1939 on S. Sosialidemokraatin, kuten yleensä isompien päivälehtien, sivuluvussa tapahtunut jonkin verran vähennystä, mikä on aiheutunut valtiovallan taholta ryhdytystä sanomalehtipaerin kulutuksen säännöstelystä.

Lehden päätoimittajana on edelleen ollut Eino Kilpi. Toimitusneuvostoon ovat koko ajan kuuluneet ministeri Väinö Tanner, ministeri Väinö V. Salovaara, ministeri Aleksi Aaltonen, sosiaalijohtaja J. V. Keto ja päätoimittaja Eino Kilpi. Vielä on toimitusneuvostoon kuulunut 24. 10. 1942 eli kuolemaansa asti johtaja Kaarlo Harvala, joka samalla oli toimitusneuvoston puheenjohtaja. Nykyään on puheenjohtajana ministeri Väinö Tanner.

Vuoden 1943 päättyessä oli Suomen Sosialidemokraatin toimittajina päätoimittaja Kilven lisäksi 17 henkilöä.

### **Työläisnuoriso.**

Yhtiö on edelleen kustantanut Sosialidemokraattisen Työläisnuorisoliiton äänenkannattajaa »Työläisnuorisoa». Lehti on kuluneena viisivuotiskautena ilmestynyt entiseen tapaan joka toisena keski- viikkona kooltaan keskimäärin 12-sivuisina numeroina.

»Työläisnuorison» levitystyölle on niin talvi- kuin nykyinenkin sota tuottanut suurta haittaa erikoisesti siitä syystä, että lehden toimeli- aimmat asiamiehet samoin kuin suureksi osaksi sen lukijatkin ovat joutuneet asepalvelukseen ja samanaikaisesti on lehden levityksestä huolehtivien nuoriso-osastojen työ ollut ajoittain pysähdyksissä. Vuoden 1943 aikana on lehden tilausmäärä osoittanut joltistakin nousua. Huomattava määrä on lehteä tilattu kenttäpostiosoittein, pääasiassa Sos.-dem. Työläisnuorisoliiton toimesta. Myöskin yhtiö on omin kustannuksin lähettänyt sitä rintamalla jaettavaksi. Kohon- neista valmistuskustannuksista huolimatta on lehden tilaus- ja irto- numerohintaa korotettu perin varovaisesti.

Niinkuin aikaisemminkin, on sos.-dem. Työläisnuorisoliitto myös kuluneena kertomuskautena valvonut lehden toimitustapaa ja sen sisältöä. Lehden toimittajana oli vuoden 1942 helmikuun puoliväliin Rafael Paasio. Hänen siirryttyään »Sosialistin» päätoimittajaksi, ryhtyi »Työläisnuorison» toimitustyötä hoitamaan sivutoimensaan Sos.-dem. Työläisnuorisoliiton sihteeri Sulo Manninen. Kesäkuussa 1943 Manninen tuli yksinomaan lehden toimittajaksi.

### **Kirjapaino ja kirjansitomo.**

Olosuhteet huomioonottaen on kirjapainon ja kirjansitomon toimin- ta kuluneina viitenä vuotena ollut yleensä tyydyttävää, jopa ajoittain vilkastakin. Suursodan pitkittyessä on ulkomaisten tarvikkeiden ohel- la alkanut tuntua myöskin kotimaasta saatavien raaka-aineiden vä- hyttä, m.m. painopaperin. Niinikään on erittäinkin ammattitaitoi- sesta työvoimasta ollut jatkuvaa puutetta. Tämä seikka on eritoten viime aikoina estänyt ottamasta töitä tehtäväksi siinä määrin kuin niitä olisi ollut tarjolla.

Koneiden ja muiden työvälineiden uusiminen ja lisääminen on olois- ia johtuen ollut vaikeata ja niiden toimitusajat pitkät. Yhtiö on kui- tenkin myös tänä aikana mahdollisuuksien mukaan tehnyt han- kintoja kirjapainon ja kirjansitomon teknillisen työtehon ylläpitämi- seksi. Niinpä on sitten vuoden 1939 kirjapainoon ostettu vielä toinen kokoautomaattinen aksidenssipainokone, latomakoneiden lukua lisät-

ty yhdellä Linotypekoneella ja latomakoneiden matriisisarjat uusittu kokonaisuudessaan, vähäisempiä täydennyksiä mainitsematta.

Kirjapainon vastuunalaisena johtajana on koko kertomuskauden ollut edelleen faktori Akseli Salmi ja kirjansitomom johtajana Albin Virtanen.

### **Kirjakaupat.**

Yhtiön kirjakauppojen — Työväen Kirjakaupan ja erillisenä yhtiönä olevan Helsingin Kirja-Aitan — toiminta on tapahtunut samoissa puitteissa kuin varhemminkin.

Ulkonaisten olosuhteiden takia kirjakauppojen myynnissä tapahtui vuoden 1939 lopussa ja vuoden 1940 alkupuolella supistumista, mutta kun rauhan tultua kirjallisuuden kustantajainen taas pääsi vauhtiin, heräsi yleisön harrastus kirjojen ostamiseen. Tämä suunta on sitten jatkunut voimistuneena johtuen se ainakin osittain siitä seikasta, että muun tavarahan vähennyttyä ostajapiirien huomio kohdistuu kirjallisuuden käyttämismahdollisuuksiin. Varsinkin joulumarkkinat ovat parina viime vuotena olleet ennätyksellisen vilkkaat, jolloin runsaan kysynnän takia on kirjakauppojen ollut vaikea saada kustantajilta haluamiaan kirjamääriä rajoitettujen painosten takia. Paperikauppatavarain myynti on sensijaan ollut tavarahan puutteessa vähäisempää kuin rauhanvuosina.

Maaliskuussa v. 1938 kuoli kirjakauppojen johtaja William Vainio, joka oli ollut tässä toimessa yhtiön palveluksessa yli 20 vuoden. Hänen jälkeensä on johtajana ollut libristi Fritiof Sundqvist.

### **Yhtiön johto.**

Syyskuun 2. päivänä 1940 kuoli yhtiön johtokunnan varajäsenpiirisihiteeri Aleksii Lehtonen, joka oli ollut johtokunnan varajäsenenä vuodesta 1932 alkaen. Lokakuun 24. päivänä 1942 kuoli johtokunnan varsinainen jäsen johtaja Kaarlo Harvala. Harvala oli ollut johtokunnan varsinaisena jäsenenä vv. 1922—1926 ja uudelleen v. 1939 alkaen. Lehtosessa ja Harvalassa yhtiö menetti sen asioita suurella harrastuksella seuranneet johtokunnan jäsenet.

Yhtiön johtokuntaan ovat koko viisivuotiskauden kuuluneet varsinaisina jäseninä ministeri Väinö V. Salovaara, tuomari Lauri af Heurlin, toimitusjohtaja K. Heinonen, ministeri Väinö Tanner ja ministeri Aleksii Aaltonen. Lisäksi ovat johtokuntaan kuuluneet varsinaisina jäseninä pääjohtaja Hannes Ryömä 12. 5. 1939 asti ja sanotusta pai-

västä alkaen 24. 10. 1942 asti johtaja Kaarlo Harvala, maisteri K. H. Wiik 1. 11. 1940 asti ja sanotusta päivästä alkaen toimittaja Kalle Kukkonen sekä 24. 5. 1943 alkaen taloudenhoitaja August Valta. Johtokunnan varajäsenenä on koko ajan ollut toimittaja Matti Turkia. Lisäksi ovat varajäseninä olleet toimittaja Kalle Kukkonen 1.11. 1940 asti, piirisihteeri Aleksi Lehtosen 2. 9. 1940 asti, taloudenhoitaja August Valta 1.11. 1940 alkaen ja niinikään samasta päivästä alkaen asentaja Emil Skog sekä 24. 5. 1943 alkaen taloudenhoitaja Eero Kaukinen.

Johtokunnan puheenjohtajana on koko ajan ollut ministeri Väinö V. Salovaara. Varapuheenjohtajana on ollut vv. 1939—1940 pankinjohtaja Lauri af Heurlin, vv. 1940—1941 johtaja Kaarlo Harvala ja sen jälkeen ministeri Aleksi Aaltonen.

Yhtiön toimitusjohtajana on edelleen ollut K. Heinonen. Syyskuun 5. päivänä 1942 kuoli yhtiön konttoripäällikkö Valter Leino. Konttoripäällikkö Leino oli hoitanut tätä tointa lähes kaksi vuosikymmentä. Hänen jälkeensä valittiin konttoripäälliköksi ekonomisti Tauno Kauhio.

Varsinaisena tilintarkastajana on koko kertomuskauden ollut taloudenhoitaja A. Sirjola. Toisena varsinaisena tilintarkastajana oli kuolemaansa eli 2. 8. 1941 asti pankinkamreeri T. H. Vilppula ja sen jälkeen johtaja Toivo Salmio.

### Yhtiön henkilökunta.

Vuoden 1943 päättyessä oli yhtiön palveluksessa yhteensä 200 henkilöä lukuunottamatta Helsingissä ja sen lähiympäristössä olevia Suomen Sosialidemokraatin jakajia. Tämä määrä jakaantui toimialoittain seuraavasti:

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| toimitusjohtaja .....                       | 1   |
| osastonhoitajia .....                       | 4   |
| kirjapainossa työskenteleviä .....          | 100 |
| kirjansitomossa työskenteleviä .....        | 12  |
| toimittajia .....                           | 19  |
| toimituksen arkistonhoitaja .....           | 1   |
| S. Sosialidemokraatin oikolukijoita .....   | 4   |
| Työväen Kirjakaupassa työskenteleviä .....  | 2   |
| Helsingin-konttoreissa työskenteleviä ..... | 20  |
| Lahden-konttorissa työskenteleviä .....     | 3   |
| postittajia .....                           | 9   |
| ilmoitusmiehiä .....                        | 2   |

|                               |                 |            |   |
|-------------------------------|-----------------|------------|---|
| vakinaisia                    | tilaustenhankki | joita..... | 3 |
| matka-asiamies                |                 |            | 1 |
| autonkuljettajia ja apumiehiä |                 |            | 4 |
| siivoojattaria                |                 |            | 7 |
| yövahti                       |                 |            | 1 |
| lähettejä                     |                 |            | 7 |

Asepalveluksessa oli sanottuna aikana 16 henkilöä.

Talvi- ja nyt käynnissä olevan sodan aikana on taistelukentällä antanut henkensä isänmaan vapauden puolesta seitsemän yhtiön palveluksessa ollutta henkilöä.

Yhtiön henkilökunta on palvelusvuosien mukaan ryhmähenkivaikutettu Vakuutusyhtiö Kansassa. Henkilökunnan huoltokonttori on toiminut entiseen tapaan jäsentensä veronmaksu- y.m. asioitten hoitamiseksi.

Koko sota-ajan on yhtiö avustanut reservipalveluksessa olevia vakinaisia henkilökuntansa jäseniä maksamalla heille puoli palkkaa.

Helsingissä helmikuussa 1944.

#### KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KANSANVALLAN JOHTOKUNTA

Sos.-dem. Työläisnaisliiton toiminta vv. 1939—1943.

##### **Yleiskatsaus.**

Sos.-dem. Työläisnaisliiton toiminta oli vuoden 1939 alussa ripeässä nousussa. Jäsenmäärä oli lisääntymässä ja osastojen toiminta vilkasta joka puolella. Tulevaisuus näytti liiton toiminnan kannalta toivorikkaalta ja valoisalta, mutta syksyllä 1939 alkanut talvisota sekä sen jälkeen seuranneet sotavuodet ovat monin tavoin vaikuttaneet lamauttavasti järjestöjen toimintaan. Toisaalta ne ovat tuoneet mukanaan uusia toiminta-aloja, avustustoiminnan y.m. sodanaikaiset tehtävät, joiden suorittamisessa naisjärjestömme ovat tehneet suuriarvoista työtä yhteisen puolustustaistelumme hyväksi.

##### **Valistustyö.**

Valistustyössä on pyritty syvämuokkaukseen, valmentamaan sos.-dem. naisyhdistysten ja jaostojen jäseniä toimintakykyisiksi ja pystyviksi osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan, koska on

käsitetty, että perusjärjestöjen tulee kunkin omalla paikkakunnallaan toimia valistustyön keskuksina. Liiton sihteeri *Martta Salmela-Järvinen* ja kotitalousneuvonnan järjestäjä *Elli Nurminen*, ovat tehneet lukuisia matkoja, osallistuen vaalipiiritoimikuntien järjestämiin neuvottelukokouksiin, pitäen luentoja y m. Liittotoimikunta on avustanut eri vaalipiireissä toimivia naisten piiritoimikuntia, jolloin kevätkaudella 1939 useissa piireissä saatiin liikkeelle naisjärjestäjä valistustyöstä huolehtimaan.

*Kurssitoiminta.* Liiton harjoittama, kotitaloudellinen kurssitoiminta on ollut edelleenkin käynnissä ja laajentui se tammikuussa 1940 huomattavasti sen jälkeen kun liittomme ryhtyi järjestämään siirtoväelle käsityökurseja, joiden tarkoituksena myöskin oli hankkia vaateavustusta kaikkensa menettäneille karjalaisille. Kun liittomme tätä tarkoitusta varten sai huomattavan määrärahan Suomen Huollolta, voitiin kurssityöntekijöiden lukumäärää lisätä ja on liiton palveluksessa toimintakauden aikana koko ajan ollut 8—10 kotitalousneuvojaa, jotka ovat pitäneet kotitalous- ruuanlaitto- ja käsityökurseja eri piireissä jatkuvasti. Kurseilla on kiinnitetty huomiota varsinkin pula-ajan ruuanvalmistuksen neuvontaan sekä vaatteiden korjaukseen ja uusimiseen, ja viimeisinä aikoina m.m. tallukoiden valmistukseen, joka jalkinepulan tultua tuntuvammaksi on ollut erittäin ajankohtaista ja haluttua. Niiden yhteydessä on järjestetty myöskin luentoja ajankohtaisista aiheista, sekä päättäjätilaisuuksia, joissa m.m. piirijärjestöjen sihteerit, kansanedustajat y.m. ovat esiintyneet puhujina ja asioiden selostajina.

Kursseja on eri vuosina järjestetty seuraavasti:

V. 1939 21 kurssit, osanottajia yhteensä kurseilla ja luennoilla 6,786 henkeä.

V. 1940 180 kurssit, osanottajia yhteensä kurseilla ja luennoilla 36,696 henkeä.

V. 1941 191 kurssit, osanottajia yhteensä kurseilla ja luennoilla 42,989 henkeä.

V. 1942 272 kurssit, osanottajia yhteensä kurseilla ja luennoilla 24,840 henkeä.

V. 1943 169 kurssit, osanottajia yhteensä kurseilla ja luennoilla 12,095 henkeä.

*Naisten kesäkurssit.* Vaalipiirien naisten keskusjärjestöt ovat järjestäneet 10-päiväisiä kesäkurseja, joiden tarkoituksena on ollut, paitsi opiskelun harjoittaminen, myöskin sopivan kesävirikistyksen järjestäminen vähävaraaisille perheenäideille. Näitä kurseja on järjestetty kesällä 1941 yhdet Turun et. vaalipiirissä, v. 1942 Turun et.

Kuopion länt. ja Hämeen pohj. vaalipiirissä, vuonna 1943 Kuopion länt., Hämeen pohj., Turun et., Vaasan it. ja Viipurin länt. vaalipiirissä. Yhteensä koko toiminta-aikana 9 kursstt. Osanottajia on ollut kursseilla keskimäärin 30 henkeä.

*Naisten kurssit Pajulahdessa.* Yhdessä Työväen Sivistysliiton ja Työväen Urheiluliiton naistoimikunnan kanssa järjestettiin heinäkuun 20—30 p:nä 1942 naisten opintojohtajien kurssit Pajulahdessa. Kursseilla oli 44 osanottajaa.

*Opintojohtajakurssit Siuntiossa.* Siuntion Lepopirtissä järjestettiin yhdessä Työväen Sivistysliiton kanssa naisten opintokerho-ohjaajien kurssit marraskuun 22—28 p:nä 1942. Kursseilla oli 23 osanottajaa.

*Opintokerhot.* Opintokerhotyö on sodan johdosta vaikeutunut, kun maaseudulla monin paikoin ei ole kokoontumishuoneita, eikä valaistus- ja lämmitysaineita ja kaupungeissa taas toimintaa häiritsevät hälytykset, pimennys y.m. Vuoden 1942 lopussa oli toiminnassa 35 opintokerhoa, joista suurin osa opiskeli kotitaloutta.

*Erikoisjuhlat.* Vuosittain on järjestetty kansainvälisen naistenpäivän vietto maaliskuulla, äitienpäivän toukokuulla ja Mikkelinpäiväjuhlat syystoiminnan alkamisvaiheessa syyskuun lopulla. Vaikeuksista huolimatta ovat naisjärjestöt, missä suinkin vain on mahdollisuuksia, järjestäneet nämä tilaisuudet ja liiton toimikunta on hankkinut niitä varten puhujia sekä valmistanut ohjelmiston.

*Liiton 40-vuotisjuhla.* Heinäkuun 5—7 p:nä 1940 tuli 40 vuotta kuluneeksi liiton perustamisesta. Helsingissä järjestettiin merkkipäivän johdosta juhlatilaisuus, johon muiden järjestöjen edustajia oli kutsuttu. Juhlassa puhui *Miina Sillanpää*, lisäksi esitettiin *Lyyli Takin* kirjoittama juhlaruno ja musiikkiohjelmaa. Tilaisuus radioiditiin. Syksyllä toimintakauden alettua, järjestivät naisyhdistykset ja jaostot eri puolilla maata juhlatilaisuuksia 40-vuotismuiston merkeissä.

*Neuvottelukokoukset.* Koko toimintakauden aikana on pyritty pitämään yllä kosketusta ja yhteistoimintaa eri paikkakuntien järjestöjen jäsenten kesken ja tässä mielessä järjestetty neuvottelukokouksia, joihin jonkun piirin tai alueen järjestöjen edustajia on kutsuttu. Näissä kokouksissa on liittotoimikunnan edustaja ollut tavallisesti saapuvilla, esittäen tilanneselostuksen, lisäksi on ohjelmassa ollut liiton toimintaa ja vastaisen työn suunnitelmia koskevia alustuksia.

*Kotitalouskeskus.* Yhdessä sekä suomen- että ruotsinkielisen Marttaliiton, S. Pienviljelijäin liiton ja Pienviljelijäin Keskusliiton kanssa perustettiin v. 1941 Kotitalouskeskus-niminen yhteistoimikunta, jonka tehtävänä on ollut kotitaloudellisen valistustyön suunnittelu

ja keskittäminen, sekä kotitalousalaa koskevien kirjasten julkaiseminen. Toimintaansa varten on Kotitalouskeskus saanut varoja Suomen Huollolta," jakaen niitä vuorostaan jäsenjärjestöilleen kotitalousneuvontaa varten.

### **Vaalit v. 1939.**

Eduskuntavaaleihin valmistuttaessa pidettiin Helsingissä tammi-kuulla 1939 eri piirijärjestöjen edustajien neuvottelukokous, jossa hyväksyttiin vaalitoimintasuunnitelma. Kokouksessa kehoitettiin edustajia jokaisessa piirissä huolehtimaan siitä, että naisehdokkaita tulee esitetyksi puolueäänestykseen ja että nämä myöskin lopullisesti saadaan listoille. Puolueäänestykseen esitettiin kaikkiaan 35 naisehdokasta ja näistä tuli lopullisesti listoille 24 ehdokasta. Valituksi tuli 10.

Vaalilivistustyöhön osallistuivat järjestömme kaikkialla innokkaasti. Eri piireissä järjestettiin n.s. viikonloppukursseja, joissa naisehdokkaat puhuivat ja joiden yhteydessä myöskin pidettiin juhlatilaisuuksia. Liittotoimikunta osallistui niiden järjestelyyn suoritaen naisehdokkaiden matkakustannukset.

Puoluetoimikunta julkaisi liiton sihteerin laatiman kuvitetun vaalikirjasen Todellinen nainen, jota levitettiin useiden kymmenien tuhansien painoksena. Miina Sillanpää kirjoitti puolueen vaalikirjasten sarjassa äitiysavustuskysymyksestä. Toveritar julkaistiin erikoisena vaalinumeroa.

### **Kansainvälinen toiminta.**

Vuoden 1939 elokuulla järjesti Sosialistisen Internationaalin Nais-sihteeristö Belgiassa, Charleroy-nimisessä kaupungissa naisten kesäkurssit, joihin liiton sihteeri, Martta Salmela-Järvinen osallistui. Samalla kertaa pidettiin Internationaalin naisjärjestöjen edustajien kokous, jossa sihteeri oli saapuvilla. Tässä kokouksessa varattiin paikka Suomen edustajalle naissihteeristön edustajistossa ja myöskin työvaliokunnassa. Puoluetoimikunta valitsi kesällä 1939 pitämässään kokouksessa Suomen edustajaksi naissihteeristöön Sylvi-Kyllikki Kilven, mutta heti syksyllä alkanut sota katkaisi kaikki yhteydet.

Liittomme on ollut läheisessä yhteistyössä Skandinavian maiden sos.-dem. naisjärjestöjen kanssa sekä kirjeenvaihdon että henkilökohtaisten käyntien avulla. Kun hyökkäys maahamme v. 1939 marraskuussa tapahtui, ilmaisivat kaikki sisarjärjestöt voimakkaan

myötätuntonsa maattamme kohtaan ja ilmeni tämä myötätunto myöhemmin monella eri tavalla avustustoimenpiteinäkin. Sodan aikana 1940 helmikuussa kävivät ruotsalaiset toverit Ruotsin sos.-dem. Naisliiton puheenjohtaja *Disa Västberg* ja rouva *Signe Höijer* maassamme tutustumassa tilanteeseen ja marraskuussa 1940 vieraili Disa Västberg täällä uudelleen, pitäen puheita liittomme 40-vuotis juhliissa Turussa, Tampereella ja Helsingissä. Liittomme edustajakokouksessa toukokuun 22—24 p:nä 1941 vieraili rouva *Sonja Branting-VVesterstähle* Ruotsin sos.-dem. Naisliiton edustajana. Muitakin ruotsalaisia tovereita on ollut vierainamme, m.m. helmikuussa 1943 8 ruotsalaista naiskansanedustajaa, Ruotsin Sos.-dem. naisliiton äänenkannattajan Morgonbrisin toimittaja Maj Jarke y.m. Heille on järjestetty tilaisuuksia tutustua olosuhteisiin maassamme ja ovat he kotiin palattuaan kirjoittaneet sikäläisiin lehtiin myötämielisiä ja objektiivisia kuvauksia. oloistamme.

Syksyllä 1941 saimme tilaisuuden lähettää soteleskiä lapsineen lepäämään Tukholman ammattiyhdistysnaisten lepokotiin Skurussa, jossa heille ammatillisten järjestöjen myöntämin avustusvaroin järjestettiin vapaa oleskelu kullekin äidille lapsineen n. 3 kuukauden ajaksi. Myöskin äitien matkakustannukset maksettiin. Täten voitiin talvikauden aikana lähettää Ruotsiin kaikkiaan n. 55 äitiä lapsineen, yhteensä yli 150 henkeä. Keväällä järjestyi vielä muutamille äideille tilaisuus oleskella Ruotsissa yli kesän ja monet lapsista jäivät äitien palattua kotiin, edelleen Ruotsiin sikäläisiin koteihin.

Liittomme edustajat ovat myöskin saaneet tilaisuuksia matkustaa Ruotsiin ollakseen saapuvilla Ruotsin sos.-dem. Naisliiton edustajakokouksessa keväällä 1940, jossa edustajina olivat *Anni Huotari* ja *Martta Salmela-Järvinen*, sekä muissa tilaisuuksissa m.m. pitämässä esitelmää, saattamassa äitejä ja lapsia y.m. Täten on kanssakäyminen ollut sodasta huolimatta elävää ja läheistä jolla seikalla vastaisen yhteistoimintamme kannalta on suuri merkitys.

Avustustoiminnan yhteydessä on liittomme ollut kosketuksissa Sveitsin työväen avustusjärjestön kanssa, joten sodasta huolimatta on voitu päästä kosketuksiin myöskin muissa pienissä demokraattisissa maissa toimivien puoluetoverien kanssa.

### **Liiton kustannustoiminta.**

Liitto kustantaa edelleenkin äänenkannattajaansa Toveritar, jonka nimi vuoden 1944 alusta on muutettu ja on nyt *Tulevaisuus*. Lehden päätoimittajana oli vuoden 1942 loppuun *Miina Sillanpää* ja vuoden 1943 alusta ja edelleen *Martta Salmela-Järvinen*.

Vuonna 1939 liitto julkaisi kotitalousopettaja Aili Lindströmin kirjoittaman kirjasen: Mitä nyt laitetaan, joka sisälsi neuvoja perheen-emännille pula-ajan ruuanlaitossa.

V. 1942 julkaistiin Martta Salmela-Järvisen kirjoittama ohjekirjanen järjestöjen toimihenkilöille ja Tyyne Leivo-Larssonin ammattiyhdisty snaiten opintopäivillä Tukholmassa pitämä esitelmä: Ansio-äidin vaikeudet yhteiskunnalliselta kannalta katsottuna.

V. 1943 julkaistiin Selma Hiisivaaran Naisten kunnallispäivillä pitämä esitelmä: Ajankohtaista lasten ja niiorisohuollon alalta ja Martta Salmela-Järvisen samoilla päivillä pitämä esitelmä: Naiset ja kunnallispoliittikka.

Vuoden 1943 kuluessa alettiin julkaista Järjestönainen-nimistä tiedonantolehteä, joka toistaiseksi monistetaan ja lähetetään yhdistysten johtokuntien jäsenille. Lisäksi on toimitettu järjestöille ohjelmistoa, lauluja y.m. juhlatilaisuuksia varten.

### **Suhteet muihin järjestöihin.**

Hyvä yhteistyö on edelleenkin jatkunut niin puoluetoimikunnan kuin muidenkin työväen keskusjärjestöjen kanssa. Järjestötyövalmiuden toteuttamista varten muodostettiin v. 1942 yhteistoimikunta, jossa SAK:n naisjaosto, TUL:n naistoimikunta ja Sd. Työläisnuorisoliiton toimikunta liittomme edustajan ohella ovat edustettuina. Toistaiseksi ei järjestötyövalmiutta, nähtävästikin sota-ajan vaikeuksien vuoksi, ole saatu edistymään alkuvalmisteluja pitemmälle.

Sota-ajan luomissa poikkeuksellisissa oloissa on yhteistyö myöskin muiden, pääasiassa avustustoiminnassa mukana olevien järjestöjen kanssa ollut kiinteää ja vilkasta. Liittomme on ollut edustettuna Suomen Huollon toimikunnassa ja Vapaan Huollon paikallisissa elimissä ja läänin toimikunnissa ovat liittomme jäsenet toimineet järjestöjensä edustajina. Liittomme on päättänyt liittyä jäseneksi Suomen Naisten Kansallisliittoon valiten edustajiaan sen eri toimikuntiin. Niinikään on osallistuttu S. Naisten Kansallisliiton järjestämiin Naisten suurokokoukseen keväällä 1942 ja Naisten kunnallispäiviin tammikuussa 1943, joissa kummassakin tilaisuudessa liittomme edustajia oli luennoimassa ja osanottajista suuri määrä oli liittomme jäseniä. Samoin on liittomme ollut mukana perustamassa Naisten Työvalmiusliittoa ja on edelleen siellä edustettuna. Talkootoimintaa, lasten vaatteidenkeräystä y.m. tilapäistehtäviä järjestettäessä on liittomme edustajiensa kautta ollut mukana. Vuosittain on osallistuttu myöskin pakettien keräykseen tuntemattomille sotilaille jouluksi.

### Sodanaikainen avustustoiminta.

Syksyllä 1939 kun miehiä alettiin kutsua ylimääräisiin kertausharjoituksiin, ryhtyi liittomme järjestämään avustustoimintaa saaden ja jakaen varoja puutteeseen joutuneille reserviläisperheille. Niinikään ryhdyttiin ompelukerhoissa valmistamaan vaatteita sekä rintamalla oleville että myöskin kodeistaan siirretyille äideille ja lapsille. Ompelukerhoja oli talvisodan aikana toiminnassa n. 200 ja toimivat nämä samalla avustustoimikuntina, jakaen avustuksia paikkakunnillaan. Kun sota alkoi ja sodan johdosta kärsimään joutuneiden luku pommitusten y.m. johdosta lisääntyi, tehostettiin avustustoimintaa ja perustettiin avustustoimistoja niihin kaupunkeihin, joissa avuntarvitsijoita oli eniten. Toiminta on täten jatkunut näihin saakka ja vasta nyt kun avustustoiminta on keskitetty Vapaan Huollon keskuksen toimitettavaksi ja varojen keräys tapahtuu Kansan Avun keräyksen välityksellä, ovat omat toimistomme vähitellen lopettaneet toimintansa.

Talvella 1940 perustettiin liittomme toimesta Helsinkiin työtupia, joissa, sodan johdosta työttömiksi joutuneille naisille tarjottiin työtä. Työtuissa työskenteli n. 100 naista ja jatkui niiden toiminta pienin väliajoin kevääseen 1942, jolloin toiminta laajemmassa mitassa päättyi. Senkin jälkeen pidettiin yllä pienempää, n. 10 työntekijän työtupaa, joka valmisti pääasiassa tallukoita aina kevääseen 1943.

Ruotsiin tapahtuneesta äitien ja lasten siirrosta olemme maininneet jo kohdassa Kansainvälinen toiminta.

*Liittomme sotakummilapset.* Sveitsin työläisten avustusjärjestö ilmoitti v. 1940 olevansa halukas avustamaan Suomessa n. **100** lasta antaen kullekin 100 mk avustuksen kuussa. Saatuamme nämä varat, yhteensä 12,000 Sv. Frangia järjestimme kummiavustuksen 110 lapselle. Näiden varojen loputtua saimme useilta työväen y.m. järjestöiltä ja liikelaitoksilta avustusvaroja, joiden avulla kummitoiminta edelleen jatkettiin. Monet työväenjärjestöt ottivat myöskin itselleen kummilapsen sitoutuen kuukausittain suorittamaan määrätyn summan lapsen avustamiseksi. Yhteistoiminnassa Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton kummivaliokunnan kanssa, jossa liittomme on edustettuna, on kummilapsitoiminta nyt siten järjestetty, että kahdenkertaista avustamista ei tapahdu ja saa liittomme kummilapsitoimintaansa varten avustuksia edellämämainitun valiokunnan välityksellä Suomen Huollolta. Tällä hetkellä on liittollamme n. 100 kummilasta, jotka saavat kuukausittain 250 markan suuruisen avustuksen. Kummilapsitoimintaa varten kerätään lahjoituksia myöskin Työväen Kukkasrahaston välityksellä.

*Työväen Kukkasrahasto'.* Työväen Kukkasrahasto perustettiin liittomme edustajakokouksessa 1936 ja on sen tarkoituksena tarjota kansalaisten merkkipäivinä ja hautaustilaisuuksissa adresseja, joissa kunnioituksen ja osanoton tunteet voidaan pysyvästi ilmaista. Adresseista saadut varat käytetään sotakummilasten ja äitien- ja lasten kotien avustamiseen. Tällaisia koteja on jo Helsingissä Ensi Koti, joka on syntynyt liittomme toimikunnan aloitteesta perustetun Työläisäitien ja Lasten Kotiyhdistyksen toimesta.

### **Sotaleskien neuvottelukokous.**

Liittomme aloitteesta kutsuttiin sotaleskiä neuvottelukokoukseen, jossa keskusteltiin sotaleskien vastaisen aseman järjestelystä, ammattikasvatuksesta y.m. heidän tulevaisuuttaan ja vastaista toimeentuloaan koskevista kysymyksistä. Kokous pidettiin Helsingissä loka-kuun 24 ja 25 p:nä ja osallistui siihen 65 sotaleskeä eri puolilta maata. Kokouksessa asetettiin 14-henkinen valtuuskunta, joka sai tehtäväkseen sotaleskien asian järjestämisen ja mikäli mahdollista, oman järjestön perustamisen heidän etujaan valvomaan. Myöhemmin ovat sotalesket liittyen yhteistoimintaan Aseveljien liiton kanssa, saaneet muodostetuksi tämän liiton yhteyteen jaoston, joka hoitaa ja valvoo heidän asioitaan.

### **Liiton talous.**

Yhä laajeneva toiminta vaatii runsaasti varoja, joita ei alhaisilla jäsenmaksutuloilla voida saada kokoon, vaan on toiminta etupäässä muualta saatavien avustusten varassa. Liittomme on kotitalousneuvontatoimintaa varten saanut avustuksia m.m. valtiolta ja Suomen Huolloilta sekä osuustoiminta- ja yksityisiltä liikelaitoksilta. Liiton talouden kehitystä kuvaavat seuraavat numerot.

|                 |      |             |             |               |
|-----------------|------|-------------|-------------|---------------|
| Liiton tulot v. | 1939 | 163,482: 70 | menot       | 183,851: 15   |
| »               | »    | v. 1940     | 728,242:45  | » 708,337: 15 |
| »               | »    | v. 1941     | 185,412:95  | » 173,482:90  |
| »               | »    | v. 1942     | 631,815: 15 | » 656,900: 50 |
| »               | »    | v. 1943     | 788,087: 55 | » 798,971: 55 |

### **Osastot ja jaostot.**

Vuoden 1938 lopussa oli liitossa 51 naisyhdistystä ja 118 jaostoa, joissa oli jäseniä n. 3,500. Vuoden 1939 alussa näytti jäsenmäärä lupaavaa nousua, mutta talvisodan jälkeen, kun Neuvosto-Venäjälle

luovutetuilla alueilla olleiden järjestöjen toiminta kokonaan keskeytyi, aleni jäsenmäärä huomattavasti, niin että vuoden 1940 lopussa toiminnassa oli vain 38 naisyhdistystä ja 72 jaostoa ja niissä n. 3,000 jäsentä. Vähitellen on jäsenmäärä osoittanut nousua, vaikka monin paikoin valitetaankin, ettei naisilla sota-ajan vuoksi ole halua järjestötoimintaan. Vuoden 1942 lopussa oli liitossa 42 sos.:dem. naisyhdistystä ja 133 jaostoa. Näissä jäseniä n. 3,500.

### **Edustajakokous v. 1941.**

Liiton 16. edustajakokous pidettiin Helsingissä toukokuun 22—24 p:nä 1941. Kokouksessa oli saapuvilla edustajia 68 järjestöstä kaikkiaan 94. Käsiteltiin liiton toimintaa ja toimintasuunnitelmia, sekä naisten työttömyyden torjumista, punaisten leskien eläkkeitä ym. kysymyksiä koskevat alustukset. Liiton säännöt muutettiin ja sääntöihin hyväksyttiin mm. määräys liittoneuvoston asettamisesta.

*Liittoneuvosto* on kokoontunut syksyllä 1942 ja 1943.

### **Liittotoimikunta.**

Liittotoimikuntaan kuuluivat vuoden 1941 edustajakokoukseen asti puheenjohtaja Anni Huotari, vakinaiset jäsenet Martta Salmela-Järvinen, Miina Sillanpää, Sylvi-Kyllikki Kilpi, Aino Lehtokoski, Lempi Lehto ja Olga Tainio, sekä varajäseninä Elsa Metsäranta, Tyyne Leivo-Larsson, Toini Sinervo, Selma Hiisivaara, Lyydia Saarikivi ja Maria Paaso. Vuoden 1941 edustajakokouksessa valittiin liiton puheenjohtajaksi Sylvi-Kyllikki Kilpi ja toimikunnan vainaisiksi jäseniksi Anni Huotari, Martta Salmela-Järvinen, Miina Sillanpää, Lilli Pesonen, Aino Lehtokoski, Lempi Lehto, ja varajäseniksi Elsa Peräläinen, Selma Hiisivaara, Elli Nurminen, Aino Malkamäki, Tyyne Leivo-Larsson ja Toini Sinervo. Sihteerinä on toiminut Martta Salmela-Järvinen ja kotitalousneuvontatoiminnan järjestäjänä Elli Nurminen.

### **SOSIALIDEMOKRAATTISEN TYÖLÄISNAISLIITON TOIMIKUNTA.**

*Martta Salmela-Järvinen.*

## Uudenmaan Sos.-dem. Piirijärjestön toiminta vv. 1939—1943.

### Yleiskatsaus.

Toiminkauden alussa osoitti Uudellamaalla toimivien sosialidemokraattisten puolueosastojen toiminta ripeää nousua. Tämä johtui ennenkaikkea siitä, että v. 1939 heinäkuussa toimitettiin eduskuntavaalit ja niiden aiheuttama innostus ilmeni järjestöjemme sisäisen toiminnan vilkastumisena ja jatkuvana jäsenmäärän lisääntymisenä.

Eduskuntavaalien alkuvalmisteluja silmälläpitäen kiinnitettiin piirijärjestön palvelukseen luennoitsijaksi Emil Palonen, jonka tehtävänä oli järjestellä vaaliasiamiehiä sellaisille paikkakunnille, joilla ei ollut sosialidemokraattisia puolueosastoja. Samana vuotena saatiin Sos.-dem. Puolueen valmistuttama äänielokuva »Valveutuminen), jota käytettiin yhtenä mainosvälineenä käytävässä vaalikamppailussa. Määrätietoisesti hoidettu vaalivalistustyö ja työväenjärjestöjen omakohtainen toiminta tuottikin sellaisen tuloksen että sosialidemokraattien vaaliliitto sai Uudellamaalla ääniä 102,327. Äänimäärä lisääntyi 14,684 äänellä.

Edellämainitun vaalituloksen kautta tuli eduskuntaan valituksi Uudeltamaalta 15 sosialidemokraattista kansanedustajaa, näistä 2 edustajaa ruotsinkielisen työväenliiton merkeissä valittua.

Sen jälkeen kun niinsanotun »kuutosryhmän» jäsenet tulivat eroitetuiksi eduskunnan jäsenyydestä, on eduskuntaryhmää täydennetty niillä varamiehillä, joilla oli listoilla lähinnä suurin äänimäärä.

Kuoleman kautta ovat sos.-dem. eduskuntaryhmästä poistuneet: *Anni Huotari ja Aleksi Lehtonen.*

### Kunnallisvaalit.

Eduskuntavaaleissa saavutettu vaalivoitto antoi rohkeutta ja innostusta kunnallisvaalien alkuvalmisteluihin, jotka oli määrä toimittaa saman vuoden joulukuussa. Sodan synnyttämät poikkeukselliset olot pakoittivat kunnallisvaalit siirtämään aina siihen saakka kunnes normaaliset ajat palautuvat.

### Valistustyö.

Piiritoimikunta on jatkuvasti joutunut kiinnittämään huomiota järjestötoimitsijain kasvattamiseen ja tässä mielessä on eri puolilla piiriä pantu toimeen bpastuskursseja. Maaseudulla pidetyt opastus-

kurssit ovat olleet viikon kestäviä ja niissä on annettu ohjausta järjestötehtävissä ja juhlaohjelman harjoittelussa. Helsingissä on pidetty yhdet 2 viikkoa kestävät, koko piirin käsittävät kurssit.

Kun useilla pienillä maaseutupaikoilla on vaikea saada järjestöjen juhlatilaisuuksiin ohjelmansuorittajia, on piiritoimikunnan nimessä avustettu heikkoja järjestöjä ja annettu niiden tilaisuuksiin musiikki- ja elokuvaohjelmaa. Tämän laatusilla toimenpiteillä on saatu työväestö jatkuvasti käymään työväentaloissa, ja samalla on puheiden sekä esitelmien muodossa voitu antaa tietoja ajankohtaisista kysymyksistä. Puheita on piiritoimikunnan toimintakertomuksiin koottujen tilastojen mukaan pidetty seuraavasti:

|              |     |         |      |         |            |
|--------------|-----|---------|------|---------|------------|
| V. 1939..... | 501 | puhetta | noin | 165,000 | kuulijalle |
| V. 1940..... | 127 | »       | »    | 32,658  | »          |
| V. 1941..... | 161 | »       | »    | 28,464  | »          |
| V. 1942..... | 120 | •>      | »>   | 37,997  | »          |
| V. 1943..... | 169 | »       | »    | 79,400  | .>         |

### **Poliittiset valistustilaisuudet.**

Puoluetoimikunnan kanssa yhteistyössä on piiritoimikunta järjestänyt maaseudulla ja teollisuuskeskuksissa 38 poliittista valistusjuhlaa, joihin sos.-dem. eduskuntaryhmä on lähettänyt puhujia piiritoimiston laatiman suunnitelman mukaisesti. Erikoisten valistusviikkojen aikana on saatu käyttää runsaasti toisten vaalipiirien sos.-dem. kansanedustajia puhujina.

### **Luento- ja neuvottelupäivät.**

Järjestötoiminnan edistämistarkoituksessa on piiritoimikunnan aloitteesta järjestetty kunnallisjärjestöjen alueille luento- ja neuvottelutilaisuuksia, joihin on osanottajiksi kutsuttu useampien työväenyhdistysten edustajia keskustelemaan yhdistystoimintaa koskevista asioista. Sääntöjen määräämien piirikokousten lisäksi on piiritoimikunta kutsunut joka vuosi Helsinkiin koolle koko piirijärjestöä käsittävän neuvottelukokouksen, jossa esitelmien muodossa on selostettu järjestöjen edustajille poikkeuksellisten olojen esilletuomia kysymyksiä. Kaikkiin kokouksiin on osanottajain määrä ollut erittäin runsas, joka omalta kohdaltaan antaa parhaimman vakuutuksen siitä, että työväen mielenkiinto yleisiä asioita kohtaan on sodankin aikana, pysynyt vireillä.

### **Kunnallinen toiminta.**

Piirikokouksissa on kunnallisasiota varten asetettu erikoinen jaosto, jonka tehtävänä on ollut huolehtia valistustyöstä kunnalliselämän alalla. Jaostoon ovat kuuluneet: Selma Hiisivaara, Toivo Nieminen, Pekka Railo, Martta Salmela-Järvinen, Elmer Tuomi, Jorma Tuominen ja Jalmari Vuorinen. Jaoston toimesta on järjestetty sos.-dem. kunnallisväelle neuvottelukokouksia eri puolilla piiriä. Koko vaali-piiriä käsittäviä neuvottelukokouksia on pidetty Helsingissä kerran vuodessa. V. 1943 pidettiin kuitenkin kaksi kunnallisväen neuvottelukokousta. Näissä kokouksissa on käsitelty verotuskysymystä, työvelvollisuuslain käytäntöön soveltamista, sota-ajan aiheuttamia huoltotoiminta- ja terveydenhoidollisia kysymyksiä.

### **Elokuva- ja muu juhlatoiminta.**

Toimintakauden aikana on piiritoimikunta poikkeuksellisten olojen vuoksi joutunut muuttamaan entisiä ja hyviksi tunnustettuja valistustyömuotoja. Maaseudun puolueosastojen toimintaa on vaikeuttanut miespuolisten toimitsijavoimain puute, kun nuorempi polvi on asepalveluksessa ja vanhemmat ovat työvelvollisina pois kotipaikkakunniltaan. Edellämäinitun seikan vuoksi järjestömmme ovat menettäneet riveistään sen joukon, joka aktiivisesti otti osaa toimintaan ja mm. järjesti huvi- ja juhlatilaisuuksia, joilla on aina ollut huomattava sija valistustyönkin alalla. Tätä puutetta poistaakseen on piiritoimikunta järjestänyt syrjäisimmille seuduille elokuvanäytäntöjä. Samalla on pidetty puhe, jossa on käsitelty tärkeitä ajankohtaisia kysymyksiä. Sitäpaitsi on piiritoimikunta varsinkin kesäisin pannut toimeen ulkoilmajuhlia, joissa on ollut monipuolinen ja arvokas ohjelma. Näiden kesäjuhlien ohjelma on valmisteltu siten, että piirin toimitsijat ovat ohjanneet sen yhdistyksen talossa ohjelmanharjoituksia, minkä toimialueella piirijuhlat on järjestetty. Tällä juhiatoiminnalla on myöskin saatu huomattava taloudellinen lisätulos piirin harjoittaman valistustyön tukemiseen, jolla on sitäkin suuriarvoisempi merkitys, kun jäsenmaksujen tuottama tulos ei ole kahtena viimeisenä toimintavuotena riittänyt toimistokulujen peittämiseen.

Kaikissa piiritoimikunnan toimesta järjestetyissä juhlissa on yleisön kannatus ollut erikoisen hyvä.

### **Piiritoimikunta.**

Vuonna 1939 pidetyn puoluekokouksen jälkeen ovat Uudenmaan sos.-dem. Piiritoimikuntaan kuuluneet: Johan Helo, Sylvi-Kyllikki

Kilpi, Jalmari Linna, Sulo Manninen, Kaisu-Mirjami Rydberg, Yrjö Räisänen, Martta Salmela-Järvinen, Väinö V. Salovaara, Matti Turkia, Uno Nurminen, Teodori Ranta ja Jalmari Vuorinen.

Piiritoimikunnan puheenjohtaja on toiminut huhtikuun 14 päivästä v. 1930 toukokuun 20 päivään 1943 yhtämittaisesti "Väinö V. Salovaara. Toukokuun 20 päivänä 1943 pidetyssä piiritoimikunnan kokouksessa valittiin piiritoimikunnan puheenjohtajaksi Sylvi-Kyllikki Kilpi. Piiritoimikunnan varapuheenjohtajana on toiminut maaliskuun 31 päivästä 1931 Matti Turkia.

### **Piiritoimisto.**

Piirijärjestön palveluksessa ovat kertomuskauden ajalla olleet: piirisihteerinä Aleksi Lehtonen, syyskuun 2 päivään 1940, jolloin hän kuoli sydänhalvauksen kohtamana. Lokakuun 3 päivänä 1940 pidetyssä piiritoimikunnan kokouksessa valittiin piirisihteeriksi Emil Palonen. Kertomuskauden alusta tammikuun 31 päivään 1943 hoiti toimistoapulaisen tehtäviä Evi Vesa ja helmikuun 1 päivästä 1943 alkaen Aune Siltari. Luennoitsijoina ovat toimineet Aino Hyvönen ja Niilo Lehto.

### **Puolueosastot ja jäsenmäärä.**

Piirijärjestykseen kuuluu nykyisin 16 sos.-dem. kunnallisjärjestöä, joilla on yhteensä 129 alaosastoa (työväenyhdistystä). Piirijärjestön jäsenmäärän kehitys selviää oheisesta taulukosta.

| Vuosi     | Naisia | Miehiä | Yhteensä      |
|-----------|--------|--------|---------------|
| 1939..... | 1,637  | 3,846  | 5,483 jäsentä |
| 1940..... | 1,677  | 3,633  | 5,310 »       |
| 1941..... | 1,455  | 3,243  | 4,698 »       |
| 1942..... | 1,542  | 3,366  | 4,908 »       |
| 1943..... | 1,121  | 2,400  | 3,521 »       |

Vuoden 1943 jäsentilasto ei ole vielä lopullinen, sillä myöhäistyneinä saapuvat jäsenmaksutilitykset muuttavat jäsenmäärän suuremmaksi.

### **Piirijärjestön taloudellinen asema.**

Piirin taloudellinen asema ei poikkeuksellisten olojen vaikutuksesta ole huomattavasti muuttunut. Piiritoimikunnan on ollut pakko keksiä uusia tulolähteitä, kun jäsenmaksujen tuottama tulos on jatkuvasti

pienentynyt. Kertomuskauden ajalla on piirijärjestöllä ollut kahdet arpajaiset, jotka ovat tuottaneet huomattavan lisän piirin talouteen. Jäsenmaksutulojen väheneminen ei kuitenkaan johdu jäsenmäärään alenemisesta, vaan siitä, että asepalvelukseen kutsutut miespuoliset jäsenet ovat vapautetut jäsenmaksuista.

Taloudellisen aseman kehitys selviää seuraavista yhteenvedoista cdellämämainituilta tilikausilta.

### Piirijärjestön tulot ja menot v. 1930—1943.

|                                   | 1939      |   | 1940        |   | 1941        |   | 1942        |   | 1943        |   |
|-----------------------------------|-----------|---|-------------|---|-------------|---|-------------|---|-------------|---|
| <i>Tuloja:</i>                    | mk        | p | mk          | p | • mk        | p | mk          | p | mk          | p |
| Jäsenmaksuista piirille . . . . . | 59,699:50 |   | 48,963:—    |   | 40,497:75   |   | 35,437:50   |   | 42,456:—    |   |
| » puol. . . . .                   | 49,144:75 |   | 39,979:75   |   | 41,328: 75  |   | 29,571: 50  |   | 53,996:50   |   |
| Ylimääräinen jm puoi . . . . .    | 7,129:—   |   | 765:—       |   | 1,275:—     |   | 1,749:—     |   | 3,602:50    |   |
| Kansanedustajilta . . . . .       | 12,000:—  |   | 8,500:—     |   | 9,000:—     |   | 13,000:—    |   | 16,000:—    |   |
| Piirikokousmaksuja . . . . .      | 9,140:—   |   | 9,188:25    |   | 11,098:75   |   | 12,192:50   |   | 24,545:—    |   |
| Puolueen arpajaisista . . . . .   | 67,868:—  |   | —           |   | —           |   | —           |   | 48,054:—    |   |
| Julkaisujen myynnistä ....        | 6,755:—   |   | 2,012:85    |   | —           |   | —           |   | 6,471:—     |   |
| Elokuvanäytännöistä . . . . .     | 7,542:60  |   | 5,296:30    |   | 5,682:20    |   | 14,713:10   |   | —           |   |
| Sekalaisia tuloja . . . . .       | 6,652:25  |   | 8,779:25    |   | 4,181:90    |   | 5,834:—     |   | 3,091:90    |   |
| Juhlista ja avustuksista ...      | 20,974:90 |   | —           |   | 5,887:80    |   | 16,790:75   |   | 59,609:80   |   |
| Arpajaisista . . . . .            | —         |   | —           |   | —           |   | 44,940:30   |   | 44,132:90   |   |
| Tilikauden tappio. . . . .        | —         |   | 18,840:25   |   | 41,945:95   |   | —           |   | —           |   |
|                                   | 246,906:— |   | 142,324: 65 |   | 160,898: 10 |   | 174,228: 65 |   | 301,959: 60 |   |

### *Menoja:*

|                                   |                 |             |             |                   |                   |
|-----------------------------------|-----------------|-------------|-------------|-------------------|-------------------|
| Jäsenmaksuja puolueelle ...       | 49,144:75       | 39,979:75   | 41,328:75   | 29,571:50         | 53,996:50         |
| Ylimääräinen jäs.m. puol. ..      | 7,129:—         | 765:—       | 1,275:—     | 1,749:—           | 3,602:50          |
| Piirikokouskuluja . . . . .       | 9,140:—         | 9,328:25    | 13,388:05   | 12,940:30         | 15,519:90         |
| Toimiston vuokraan . . . . .      | 6,720:—         | 6,800:—     | 7,680:—     | 7,680:—           | 8,805:—           |
| Palkat . . . . .                  | 74,800:—        | 63,050:—    | 68,300:—    | 72,200:—          | 96,220:—          |
| Matkakulut ja päivärahat..        | 17,679:—        | 9,649:—     | 11,123:—    | 13,127:—          | 23,697:—          |
| Sekalaisia kuluja . . . . .       | 7,846:65        | 4,418: 55   | 7,187:25    | 9,406:60          | 20,834:50         |
| Vaalimenoja . . . . .             | 28,082:20       | —           | —           | —                 | —                 |
| Poistoja . . . . .                | 41,600:—        | 200:—       | —           | —                 | —                 |
| Valistus- ja agitativotiilille .. | —               | 8,134:10    | 5,858:65    | —                 | 20,045:70         |
| Elokuvista ja maak. juhl....      | —               | —           | 4,757:40    | —                 | 1,299:15          |
| Tilikauden voitto. . . . .        | <u>4,764:40</u> | —           | —           | <u>27,554: 25</u> | <u>57,939: 35</u> |
|                                   | 246,906:—       | 142,324: 65 | 160,898: 10 | 174,228: 65       | 301,959: 60       |

## Loppusanat.

Luodessamme lyhyen katsauksen Uudenmaan läänin vaalipiirin Scs.-dem. Piirijärjestön toimintaan, huomaamme että reipas eteenpäinmeno on pysähtynyt, mutta kun otamme huomioon minkälaisissa olosuhteissa on järjestötoimintaa jouduttu ylläpitämään, niin ilolla voimme todeta, että uusmaalainen sosialidemokraattisesti ajatteleva työväki on vaikeissakin olosuhteissa päättänyt säilyttää järjestönsä eheinä ja elinvoimaisina jotta ne olisivat valmiit jatkamaan sosiaalista uudistustyötä niin pian kun rauhanpäivät ja normaaliset olot palautuvat.

UUDENMAAN SOS.-DEM. PIIRITOIMIKUNTA.

*Emil Palonen.*

## **Turun 1. etel. sos. dem. Piirijärjestön toiminta vv. 1939—1943.**

## Yleiskatsaus.

Kertomuskauteen sisältyy tavattoman paljon. Se on ollut kohtalokkainta aikaa, mitä maamme historia tuntee, raskaiden kärsimysten ja monien koettelemusten aikaa. Ulkonaiset olosuhteet eivät ole missään muodossa olleet järjestötyöllemme suotuisat, vaikkakin kaikesta huolimatta kertomuskauden päättyessä voidaankin merkitä melkoista toimintamme vilkastumista.

Jo v. 1939, jolloin suurvaltasota Euroopassa puhkesi, joutui maamme sodan pyörteisiin, jonka tuhoiset seuraukset löivät leimansa kaikkeen kansamme valtiolliseen ja taloudelliseen elämään sekä järjestötoimintaamme. Heti sodan alkaessa joutui miespuolinen väestö asepalvelukseen tai työvelvollisina pois kotiseuduiltaan, mikä aiheutti, varsinkin aluksi, aivan täydellisen seisahduksen järjestötyöhömmme. Seuraavana vuotena v. 1940, n.s. talvisodan päättyttyä, työväen toiminta poliittisella ja ammatillisella linjalla virkistyi odottamattoman nopeasti, ja jo saman vuoden lopulla ja seuraavan vuoden alkupuolella olivat järjestömme jälleen täysin toimintakykyisiä. Valtiollisesti epävakaiset olot ja yllätykselliset maailman tapahtumat kärjistikivät tilanteen sellaiseksi, että maamme joutui uudelleen sotatilaan kesäkuussa 1941, jota tilannetta sitten on jatkunut näihin saakka ja edelleenkin. Kun nyt jälkeinpäin tarkastelee kaikkia niitä vaikeuksia, joiden kautta kansamme tie on näinä vuosina kulkenut ja joita jär-

jestötoiminnallakin on ollut vastassaan, täytyy sanoa, että odottamattoman hyvin on tähän saakka voitu kaikesta selvitä.

Vallitsevasta epävarmuudesta huolimatta kiinnostus poliittiseen ja ammatilliseen työväen toimintaan on piirissämme kasvamassa, josta todisteena on puolueosastojen jäsenmäärissä huomattavaa lisäajautymistä todettavissa, verrattuna lähinnä edellisiin vuosiin.

### **Järjestöt ja jäsenistö.**

Piirijärjestöön kuuluvien kirjoissa olevien puolueosastojen lukumäärä on 72, joista kuitenkin on parikymmentä sellaista, joiden tilisasiat ovat jääneet hoitamatta viimeisinä vuosina. Piirijärjestöön kuuluvien puolueosastojen yhteinen jäsenmäärä on ollut v. 1939 lopussa 1,636, v. 1940 1,717, v. 1941 1,126, v. 1942 1,479 ja v. 1943 1,638 jäsentä.

Järjestöjen toiminta on ollut näinä vuosina verraten hiljaista, paitsi suuremmissa puolueosastoissa. Toimintaa haittaavina tekijöinä on mainittava jäsenistön jatkuva poissaolo kotiseuduiltaan ja osaksi myöskin sota-ajan aiheuttamat toimintarajoitukset, mikä vaikeuttaa erikoisesti nuorisotoimintaa. Viimeaikoina on niinikään ollut useita työväentaloja varattu muihin tarkoituksiin. Järjestöjen talous on pysynyt tyydyttävänä, vaikkakin tuloa tuottavan toiminnan mahdollisuudet ovat olleet vähäiset. Arpajaisia ovat järjestöt toimeenpanneet niillä seuduin, joissa se taloudenhoidon kannalta on katsottu välttämättömäksi. Työväentalojen kunto on toistaiseksi yleensä tyydyttävä.

Viime vuoden toiminnasta on merkittävä erällä seuduin ja varsinkin Turun kunnallisjärjestössä toiminnan kaikinpuolista vilkastumista, ja odottaa voidaan kehityksen jatkuvan samaan suuntaan kautta piirimme.

### **Valistustyö.**

Vallitsevista olosuhteista johtuen on piirijärjestön harjoittamassa valistustyössä ollut puutteellisuutta. Se on rajoittunut pääasiassa järjestyneen väen keskuuteen. Puolueväen keskeisiä neuvottelukokouksia sekä alueellisia että määrättyä järjestöä käsittävänä on piiritoimikunnan toimesta järjestetty jatkuvasti. Puhe- ja järjestelymatkoja on piirisihteri tehnyt piirin puolueosastoihin niinikään samoissa merkeissä runsaasti. Myös puolueen ja muiden työväen keskusjärjestöjen luennoitsijat ovat näinä vuosina melkoisessa määrin olleet piirin alueella matkoilla.